

Demény Péter – VISSZAFORGATÁS

Demény Péter

VISSZAFORGATÁS

Éneklő Borz • Kolozsvár • 2006

Szerkesztette:
BALÁZS IMRE JÓZSEF

Mártának

© Koinónia, 2006

A könyv megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatta.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DEMÉNY PÉTER
Visszaforogás / Demény Péter. - Cluj-Napoca: Koinónia, 2006
ISBN (10) 973-7605-32-2; ISBN (13) 978-973-7605-32-6
821.511.141-31

1.

Most, hogy három éve végleg egyedül maradtam, elmesélhetem talán, amit mindig is el akartam mesélni, mert azt reméltem, így jobban megértem önmagamat és mindazt, ami velem, velünk történt, a dédszüleimmel, a nagyszüleimmel, a szüleimmel, öcsémmel és velem, aztán meg, mindezzel együtt, ami Máriával történt és velem, életem történetét, mondanám, és ez talán igazabb is lenne, mert ugyan még nem haltam meg, de végleg megértettem valamit, és most már biztos vagyok benne, hogy a megértés nemcsak megvilágosít, hanem be is zár, egyetlen történetbe zár be irgalmatlanul, még ha az az egyetlen történet számtalan apró történetből áll is.

Idén februárban lenne harminchét éves, s már korábban, két éve elhatároztam, ezen a február elsején kezdem el a munkát, életünk vagy életem megértésének munkáját, vagy inkább e megértés leírásának a munkáját, annak leírását, hogy mire jutottam ez alatt a három év alatt, mert kétségtelen ugyan, hogy már korábban ezt szerettem volna, ha jobban belegondolok, mindig is ezt szerettem volna, megérteni azt, ami történt velem, velünk, aztán megint velem, hiszen a velem történtek sohasem kizárólag hozzám kapcsolódtak, de mikor visszatértek, akár valami bumeráng, kizárólag rajtam ütöttek, vagy engem érintettek, mint ahogy mindenki számára elérkezik a pillanat, amikor a közös történet *kizárólag* rá vonatkozik, s ez csikorgó, kemény pillanat, de nem lehet megkerülni, szóval mindig is ezt szerettem volna, megérteni és megfogalmazni, amit megértettem, de *azóta* mintha mindent erősebb fényben látnék, mintha egy kegyetlen reflektor örült fényvel világítaná be azt, amit én sem nevezhetek más-

ként, mint ahogy már annyian nevezték, életem színpadát tehát, azóta mintha másképp alakulna a megértés, nem úgy, hogy gyűlik-gyűlik, és lassan kialakul, aztán egy része eliramlik, a másik része pedig megmarad, és ehhez gyűlik ismét valami, aminek egy része megint elvész, nem, most ugyanaz az anyag van velem évek óta, s ez annyira mozdulatlan és örök, hogy fájna, ha még bármi fájni tudna.

Persze gyakran kérdezem magamtól, miért is kellett ehhez a megértéshez az, hogy egyedül maradjak, mit is vétettem én az ellen, akit Istennek, Úrnak vagy akármi másnak nevezünk, és akihez fohászkodunk, miért kellett a semmit megpillantanom ahhoz, hogy azon keresztül a mindent is megpillantsam, minden kérdésemre választ kapjak, vagy majdnem mindegyikre, kivéve azt, amelyet az előbb tettem föl, és amelyre valószínűleg sohasem fogok választ kapni, vagy ha mégis, akkor legfeljebb ennek az emlékiratnak a végén, bár erre az elnevezésre csupán a hagyomány vagy a műveltség kötelez, mert egyébként nem emlékiratokat írok, de hogy mit is, azt nem tudom pontosabban elmondani, mint ahogy fentebb már elmondtam.

Megkérdézhetné bárki, ha egyszer megértettem, miért kell le is írnom, s ennek a valakinek, akit nagyon nehezemre esnék „kedves olvasónak” nevezni, ennek a valakinek tehát azt válaszolnám, hogy azért, mert minden vallomásnak tulajdonképpen a beszélgetés a műfaja, még akkor is, ha ez a beszélgetés meglehetősen egyedi szabályok szerint működik, s így azzal áltathatom magam, hogy nem vagyok egyedül.

S hogy az elején kezdjem, vagy hogy egyáltalán elkezdjem valahol, egy olyan tethnél, döntésnél, vagy minek is nevezem, amelyről azt hittem, minden megoldódik általa, megnősültem, azért a biztonságért nősültem meg, amelyet

egy rendes család nyújthat, egy olyan család, amilyen nekem sohasem volt, azt képzeltem, az összetartozás megóv valamtól, büszkén néztem, ahogy a feleségem mindennap megterítette az asztalt, mindennap levestel és második fogással várt, a kenyeret kenyérkosárban tette elém, s reggelinél meg vacsoránál a kolbászt, sajtot, kaisert, párizsit, szalámit egy tányérból csipegethettem, örültem, hogy odabújhatok valakihez éjszaka, és érezhetem, hogy az a valaki szeret, nagyon szeret, semmiért nem adná, hogy velem lehet, néha úgy átölelt, hogy megroppant a gerincem, szóval ilyenkor határozottan jól éreztem magam, nálunk sohasem volt ilyesmi, anyám és apám kapcsolatában a szeretet jeleit csak nagyon ritkán vettem észre, hiszen mégsem gondolhatom egy szétment arcú, síró nőről vagy egy üvöltöző férfiről, hogy ők a szeretet megtestesítői, vagy hogy bennük éppen a szeretet jutott a csúcsra, nem, ezt semmiképpen sem gondolhattam, pedig nagyon vágytam rá, hogy ezt gondolhassam, de ekkorát nem lehetett hazudni.

Sokáig azt hittem, vagy inkább azzal áltattam magam, most nem hazudok, neki igazán nem hazudok, nem is hazudhatok, hiszen ez benne volt az önmagammal kötött szerződésben, nem *viselkedem*, mint a családom tagjaival, akikkel nem is tudtam egyebet tenni, velük igazán csak viselkedni lehetett, különben az embernek már a második percben föl kellett volna ugornia, és üvöltve kirohannia a szobából, nekik tehát hazudtam folyamatosan, és azzal nyugtattam magam, hogy velük nem lehet másként, pedig másként kellett volna, nem egyszerűen elköltözni otthonról, aztán visszaköltözni nagyanyámhoz, hanem költözés előtt mindenkinek mindent a szemébe mondani, nem elkerülni a konfliktust, mintha bizony semmi sem lenne ártalmasabb, mint az igazság, semmi sem lenne gonoszabb, mint kimon-

dani az igazságot, ha ezt megteszem, talán anyámék sorsa is másként alakul, nem szólva az öcséméről és az anyjáról, illetve hát a miénkről, a miénkről, amely sosem volt a miénk, pedig ketten éltük meg.

Sosem volt a miénk, mert nagyon korán hazudni kezdem, mindig, amikor azt mondtam neki, *szeretlek*, bár szerettem a magam önző módján, mert megfőzte a kávémat, kitöltötte, elkavarta a cukrot, kistányérra tette a csészét, aztán odahozta hozzám, és akárhogy forgatom, végül is ennyiben foglalható össze az egész, de miért volt ez kevés, miért nem volt ez elég, hiszen ezt akartam, nem?!, hogy végre *otthon* legyek valahol, s ennek az otthonnak a látható, hallható, tapintható, ízlelhető tulajdonságait is érzékeljem, istenem, milyen mohó voltam, és milyen végtelenül ostoba ugyanakkor, a boldogságot akartam az utolsó kávéskanálig, és nem jöttem rá, hogy nem rendelkezem a boldogság képességével, s ha bennem nincs meg, akkor ebédelhetek akár háromszor is naponta, úgysem fogok rátalálni, Mária sohasem értette, miért írok, miért fontos nekem ez vagy az, miért érzem néha, hogy másvalaki ír helyettem, a számomra legfontosabb kérdéseket nem értette tehát, így még könnyebb volt azzal áztatnom magam, hogy miatta vagyok továbbra is boldogtalan, bár jóval visszafogottabban fogalmaztam, valahogy úgy, hogy miatta *nem vagyok egészen boldog*, mert mellette legalább lehetett élni, ha vele nem is, mellette nem kellett folyton attól félnem, hogy valami miatt megsértődik, és néhány napig nem fog szeretni, s ki tudja, mit kell tennem, hogy ismét szeressen, az ő szeretete nem hullámozott, nem volt ilyen nevetséges apróságokhoz kötve, az ő szeretete valódi volt, nem mérlegelt, mint a családomé, amelynek minden tagja a megbántódások és egyre rövidebb ideig tartó kibékülések, valamiféle végtelenül lehangoló szereteti alku-

dozás ördögi körében forgott, és sajnos arra is későn ébredtem rá, hogy én sem tudtam ettől szabadulni, én sem tudtam szívvel-lelélekkel szeretni őt, én is mérlegeltem, egyszóval hazudtam, és nemcsak így.

Most a nők jönnek, előbb mégis egy férfi jön, egy férfi, aki a főnököm volt a kiadónál, ahol a napilap előtt dolgoztam, már úgy értem, a közvetlen főnököm, mert a másik, a közvetett, a legnagyobb, akitől minden függött, hát az egy borzalmas nagy fasz volt, nem is lehet másképp nevezni, egy kisstílusú szélhámos, aki azt hitte, hogy ő a világ közepe, ráadásul úgynevezett *nagy* családból származott, egy olyan családból, amely Erdély egyik nagy családjának számított, kulturális értelemben természetesen, és ez volt a legszörnyűbb az egészben, hogy mindenkit ismert, és mindenki ismerte őt, a legtöbben persze tudták, hogy ez egy sötét gazember, akinek még a szeme sem áll jól, az agya is teljesen be van borulva, a lelkéről nem is érdemes szót ejteni, csupán a ragyái világítanak, s aki ezt a férfit, az egyik legjobb barátomat, ezerszer sértette vérig, mert tényleg egy hatalmas fasz volt. A közvetlen főnököm, olyan büszke vagyok rá, hogy csak így nevezem, mintha azt mondanám, őfelsége pincére voltam, úgy mondom azt, hogy ennek az embernek a kollégája, beosztottja és végül barátja lehettem, mert eddigi életem minden barátja közül tőle tanultam a legtöbbet, ő adta a legtöbb szeretetet, ha a szeretet mellé szabad egyáltalán ilyen szavakat társítani, vagy csak egyszerűen annyit kellene mondanom, amit ő adott, az igazán és mélységesen *szeretet* volt, nem romlott kedvesség vagy penészes sznobéria, nem, ő igazán szeretett, annyira, hogy nem várt cserébe semmit, sem biztonságot, sem egyebet, vagy ha egy pillanatra eszébe jutott, hogy mi mindent adott, akkor rögtön elszégyellte magát, tisztában volt vele, hogy az ilyen jel-

legű kapcsolatokban nem szabad hálára vagy egyéb ilyesmi-re várni, *elvárni* meg éppen semmit nem lehet, nem szabad, ez a tudás látszott a tekintetén, látszott minden mozdulatán, beleivódott a gesztusaiba, a ráncokba aszott, karvalyszerű arcán, abba a dudorba, melyet a homlokán viselt, szóval mindenébe, tényleg mindenébe, azelőtt sem, azóta sem láttam senkit, aki ennyire egyértelműen és kétségtelenül *ember* lett volna, a szó minden romantikájával, mert persze elvei is voltak, talán ezért nem lehetett író, az elvei miatt, egy írónak nem lehetnek elvei, nem törődhet azzal, hogy most ez a mondat túlságosan kegyetlenre sikerült, gyorsan kihúzó, egyetlen mondatot sem húztam ki soha azért, mert féltem, hogy X vagy Y megsértődik, pedig ki kellett volna húznom, sőt, volt egy novella, amelyet egyáltalán meg sem kellett volna írnom, nem is sikerült valami fényesen, inkább nyavalygás lett belőle, mint széppróza, de mindegy, megírtam, a szerkesztőnek éppen novellára volt szüksége, hát odaadtam, a szerkesztő pedig, barátom, egy évvel fölöttem járt az egyetemen, leköszölte. Bementem a szerkesztőségbe, dumáltunk, aztán adott egy lapszámot, én meg hazavittem, otthon anyám beszélgetett nagyanyámmal, és letettem a lapot a fotelre, jártam-keltem föl-alá, átöltöztem, anyám fölvette, belelapozott, észrevette, hogy megjelent benne egy írásom, erre abbahagyták a beszélgetést, és anyám olvasni kezdett, ez már abban az évben volt, nagyanyám utolsó évében, amikor hályog ereszkedett a szemére, és nem tudott olvasni, haladt anyám, haladt, a novellában róla is szó volt, illetve hát a főszereplő anyjáról, akinek mesterkéltséggel mosoly játszik az ajkán, és az írásban egy asztmás fiatalember életének egy szakaszát meséltem el, a fiatalember a nagyanyjával, egy nagyon kedves öregasszonnyal lakott, akiről azonban a fiatalember olykor azt gondolta, milyen jó volna, ha nem élne már, anyám

megsejtette vagy meglátta ezt a mondatot, úgyhogy nem is olvasta föl, de nagyanyám is megsejtette, hogy mit írtam, egész délután veszekedtünk, és azt megbántam, hogy olyan hanyag voltam, csak úgy lecsaptam a lapot, eszembe se jutott, hogy ezzel milyen fájdalmat okozhatok, inkább el kellett volna rejtenem, vagy csak bevinnem a szobámba, de azt soha nem bántam meg, és akármennyit gondolkodom rajta, most sem tudom megbánni, hogy írtam egy novellát a családomról, és abban úgy írtam le a dolgokat, ahogy vannak, illetve részben voltak, azóta több ilyen írásom is született, és most is róluk írok, de hát kiről írnék, miről írnék, ha egyszer az írás azt jelenti számomra, hogy leülök a gép elé, és magamról írok, sokakkal ellentétben úgy gondolom ugyanis, hogy a prózának nem feltétlenül kell személytelennek lennie, persze sok minden van az irodalomban, csiszolás, távolítás, ebben a valamiben is stilizálok, hát másképp nem lehet, de hogy én erőltetett fikciók révén akarattal távolodjam el magamtól, régmúlt századok krónikáit lapozgassam, több emberöltő óta elporladt ismeretlen hősök élete után nyomozzak, hát ezt már korábban sem akartam megtenni, mindig is magamról akartam írni, de akkor még naivan azt hittem, nem lesz ez olyan nehéz, hiszen mi lenne könnyebb, mint *magamat* megírni, az én történetemet, s csak most, hogy nekiláttam, érzem az emlékek sodrását, mely egyre mélyebbre ránt magával, pedig hol vagyok még az igazi őrvénytől.

Mindegy, Balázsról akartam beszélni, a barátomról és főnökömről, akit nem tudok az ex-főnökömnek nevezni, mert mindig is ő marad számomra A FŐNÖK, annak ellenére, hogy többször is megsértett, hamar rájött, hogyan sebezhet meg a legkönnyebben, megbántott hát, aztán napokig beteg volt bele, nem lelta a helyét, de nem mutatta, csak az vette

észre, aki jól ismerte, ugyanúgy járt-kelt, ugyanúgy észrevett mindent, mint addig a pillanatig, ugyanolyan jól irányított, figyelt nagyon, senkit nem ismertem, aki ennyire tudott figyelni, és két nap múlva már mindent tudott arról, akit figyelt, de szórni tudta a figyelmét, egyszerre több dologra tudott koncentrálni, bámulatos volt, hogy mi mindent észrevett, tőle tanultam meg, hogyan néztek úgy, hogy lássak is, és nyugodtan mondhatom, hogy tőle tanultam meg, hogy az író legfontosabb szerve a szem, a leírás, az már többé-kevésbé mechanikus művelet, halad a kéz a papíron, kopognak az ujjak a billentyűzeten, de a mű a szemben születik meg, és a szem közvetítésével az agyban, hányszor említette, hogy benne kialakult valami furcsa látás, mintha egy rejtett kamerát hordozna magával, és ebben a rejtett kamerában azt is látná, ami vele történik, a saját gesztusait, saját arcának mimikáját, s a gép a mondatait is fölvenné, és amíg más nyugodtan beszélget, nyugodtan vigyorog és hadonászik, addig ő a gyorsan váltakozó képeket figyeli, az egymás után következő mondatokat hallgatja, és amíg a többiek jól érzik magukat, addig ő azon aggódik, vajon mikor tévedett és miben, és így az egész beszélgetés, és mivel az élet ilyen beszélgetésekből áll, tulajdonképpen az egész élet egyetlen kétségbeesett szorongás, amelyből csak a kivételes boldogság állapota szabadíthat föl. És akkor szinte felkiáltottam az örömtől, olyan öröm fogott el, mint amikor az ember úgy érzi, végre olyan valakivel találkozott, aki megérti, és ennél nagyszerűbb nincs is a világon, mert én is gyakran érzem, hogy ilyen vagyok, illetve inkább, hogy ez történik velem, én is egy rejtett kamerát hurcolok magammal, mint valami posztmodern Sziszüphosz, és az én kamerám is ott lebeg a fejem fölött életem minden egyes pillanatában, ha írni akarok, akkor csak visszapörgetem, és megnézem, mi történt

ekkor vagy akkor, de a leírás csal, a kéz csiszol, gyalul, hull a forgács, mint egy asztalosműhelyben, és az írás sokszor nem is hasonlít ahhoz, amit a kamera visszajátzott, gondoltam akkor, amikor könnyedén gondoltam összevissza mindent, mert azzal áltattam magam, hogy kiharcoltam magamnak a jogot, bátran gondolhatok bármit, ma már tisztában vagyok vele, hogy nem írhatok le akármit, s így az írás sem mechanikus művelet, egyáltalán nem az, minden pillanatban figyelned kell, és éppen abból származik a feszültség, hogy amikor a billentyűzet túl könnyen írna le ezt vagy azt, akkor ökölbe kell szorítanod a kezedet, és nem szabad szót fogadnod a klaviatúrának.

De vissza Balázshoz... Elvei voltak, egyszer például azt fejtette, hogy nem emelhet ki egy asszonykát abból a környezetből, amelyben él, és nem értették a dolgot, szokása volt ez is, gyakran akarattal úgy fogalmazta meg a mondatot, hogy ne legyen érthető, pedig nagyon világosan és logikusan el tudott magyarázni mindent, ez is volt a kedvenc szava, *logikus*, logikus ez, logikus az, logikus amaz, számára minden logikus volt, számomra meg semmi a világon, és éppen azt szerettem, hogy nem logikus, semmi sem logikus, az életnek van fantáziája, gondoltam, és kiderült, hogy azért nem akarja magáévá tenni ezt a nőt, aki pedig, meg vagyok győződve, boldogan az övé lett volna, még hozzá bármelyik pillanatban, mert akkor tönkretenné az életét, a menyecske fölfedezné, hogy más is van a világon, nemcsak az, amit a férje tud nyújtani, hanem valami egészen egyedülálló, páratlan és fantasztikus dolog, tele fantáziával, Balázsban az volt a kivételes, hogy miközben folyton a logikát emlegette, nagyon jól tudta, hogy az életben a logika nem fontos, az életben nem a logika a szép, de azt már kevésbé tudta, hogy az elvek sem fontosak, mert aki mindenféle elveken gondolko-

dik, az alibiket gyárt, menekül valami elől, amibe bele kel-
lene ugrania, az asszonykát tehát nem tehette a magáévá, rá-
adásul falusi menyecske volt, Balázs egy Kolozsvár melletti
faluban élt, ez is az egyéniségéhez tartozott, hogy a kiadó-
ért, ahol dolgoztunk, fölrufta egész addigi életét, és kiköltö-
zött abba a faluba, onnan ingázott Kolozsvárra, télen-nyáron
onnan buszozott be, az út több mint egy órát tartott, de kép-
zeljük el, egy harminc-harmincöt éves asszonyka, aki eddig
boldog volt, legalábbis azt hitte, hogy boldog, ami végső so-
ron ugyanaz, és akkor én most emeljem ki megszokott kör-
nyezetéből, hát ezt nem tehetem meg, nem tudom megtenni,
magyarázta szinte kétségbeesetten, Berenisz nem értette a
dolgot, igaz, Berenisz általában nem értette Balázst, és sok-
szor engem sem értett, titkár nő lévén persze Balázsnak ud-
varolt, a titkár nők általában udvarolnak a főnököknek, ettől
biztonságban érzik magukat, nekik is jó, a főnöknek is jó,
Berenisz egyébként is nagyon alkalmas volt erre a szerepre,
amikor odakerültem, azt hittem, nagyon ostoba, az évek so-
rán azonban rájöttem, hogy egyáltalán nem ostoba, csak hi-
ányzik belőle az az érzékenység, ami az igazán okos
embereket jellemzi, ő tényleg csak az életnek élt és az éle-
tért, eszébe nem jutott, hogy meg fog halni egyszer, illetve
nyilván eszébe jutott, de nem sokat gondolkodott ezen, egy-
szer meg kell halni, gondolhatta magában, vagy valami ilyes-
mit, szóval boldog volt, és melleleg úgy tett, mintha
bármelyik pillanatban lefeküdne Balázssal, de erről szó se
volt, szerintem soha nem feküdt volna le vele, az élet meg-
óvása ugyebár azt jelenti, hogy az alapvető körülményeket
is meg kell óvni, az ember nem csalhatja meg a férjét, aki
milliókat keres, mert akkor hogy járhatna mindennap autó-
val, hogy nyaralhatna Horvátországban, hogy vásárolhatna
meg magának és a gyermekének mindent, amit szeme-szája

megkíván, mindegy, szóval Berenisz enivaló, vidám, érzéki
nő volt, aki az élet minden örömét és aljasságát a zsigerei-
ben hordozta, bármit könnyedén el tudott hitetni, és bármi-
nek az ellenkezőjét is, ha az érdeke úgy kívánta, nem voltak
skrupulusai, és ebben hozzám hasonlított, ahhoz a valaki-
hez, aki akkor voltam, de egyáltalán nem volt érzékeny, és
ebben viszont nem hasonlított egyikünkhöz sem a Balázs ál-
tal „csapatnak” titulált valamiből, Edina értette, láttam a sze-
mén, a mosolyán, hogy érti, de hát Edina nagyon okos,
elegáns lány volt, azt hiszem, ő egyet is értett Balázssal,
nemcsak megértette, hogy mit akar mondani, mindig is úgy
éreztem, hogy közöttük valami furcsa hasonlóság van, Ba-
lázs tehát nem akarta ezt az asszonyt kiemelni, tönkretenni,
én értettem, mit akar mondani, csak azt nem értettem, miért
gondol ilyesmikre, én arra gondolnék, gondoltam akkor,
hogy az asszonyka végre megtudná, mi az, boldognak len-
ni, egyetlen, örülten boldog pillanat száz kiábrándulással föl-
ér, semmi más nem fontos, csak a boldogság állapota, és ha
valaki képes egy másik embert ebbe az állapotba hozni, ak-
kor miért fogja vissza magát, szerintem ez nagyobb bűn,
mint egy-két hülye konvenciót fölrujni, nagyobb bűn, mint
megbántani valakit vagy akár valakiket, mert mindig az
örömmel kell törődni, nem a fájdalommal, hiszen annyira
össze van kavarva minden, minden öröm végén ott a bánat,
mintha egy fonalat gombolyítanánk, akkor miért nem az
örömmel törődünk, azzal a kevéssel, ami jut, mennyire naiv
voltam, mennyire el szerettem volna hitetni magammal,
hogy tényleg ezt gondolom, pontosabban hogy *gondolba-
tom* ezt, s valószínűleg nemcsak el szerettem volna hitetni
magammal, hanem el is hittem, azzal a boldog magabiztos-
sággal, amellyel azok hisznek, akik még semmit nem tud-
nak, és annak a veszélynek tettem ki magamat, hogy

valóban ne tudjak meg semmit, hogy ha megtapasztalok is ezt-azt, akkor se inogjak meg a hitemben, aminél sekélyesebb állapot el sem képzelhető, hálisútnak sikerült túlemlkednem ezen az olcsó hiten, amit Balázsnak nem lehetett elmagyarázni, neki, mint már említettem, elvei voltak, és azoktól nem tágitott, Berenisz kérdezett, miért törödsz te azzal, hogy ő mit gondol vagy mit érez, az nem a te dolgod, de Balázs úgy érezte, hogy az ő dolga, Edina mosolygott, gyönyörű mosolya volt, orosz vagy lengyel grófnők jutottak eszembe róla, a színei is szlávósak voltak, fehér bőr, világosbarna haj, világosbarna szem, de az elegancia tette igazán széppé, nem lehetett azt mondani róla, hogy gyönyörű, de választékosan, arisztokratikusan szép volt, főleg télen, fekete kabátban járt, és a nyakában piros sálát viselt, nem lehetett nem szeretni, mint ahogy szerettem is egykor, istenem, jóval azelőtt, hogy tudtam volna, mi az egyáltalán, *szeretni*, jó az életnek ez az előrelátása, ha tudnánk már az elején, valószínűleg soha nem lennénk szerelmesek, fiatalok, romantikusak, öregeknek születnénk, bölcseknek és rezignáltaknak, s csak valahol mélyen motozna bennünk a fájdalom, olyan mélyen, hogy alig fájna, mégsem lehetne megszüntetni.

Garronét ittunk, vöröset, olyan furcsa ital a Garrone, issza az ember, és nem szereti, túl édes, vagy mi az ördög baja van, csak issza, issza, és egy pohár után már be is rúgott, legalábbis émiyeg a gyomra, kóvályog a feje, de a lányok ezt szerették, Balázs meg a vodkát, és akkor inkább a lányokkal tartottam, mert én ugyan egyik piát sem szeretem, de a vodkát, egyáltalán a rövidet nem tudom elviselni, meglehetősen nőies vagyok ebből a szempontból, a bort szeretem igazán, de azzal meg az a baj, és ebben Balázsnak tökéletesen igaz volt, hogy hosszú ital, beszélgetni kell hozzá, és mi persze beszélgettünk, de sohasem annyit, valamiképpen mindig

megszöktünk az igazán jó beszélgetések elől, mindig siettek, az egyik a felesége, a másik a férje miatt, a harmadik meg egyszerűen azért, mert félt önmagától, sajnos ezt is el kell mondanom Edináról, bár tudom, hogy nem fogalmazok nagyon pontosan, de van, amit nem lehet pontosan megfogalmazni, csak törekedni lehet a pontosságra, tényleg félt önmagától, félt, hogy érzései támadhatnak, félt, hogy ösztönei vannak, és ezek az ösztönök felülkerekedhetnek a józanságán, el sem tudta képzelni, hogy bármi a józanságát, a racionalitását veszélyeztesse, azt az ok-okozati viszonyt, amelyet kialakított magában, és amelyet a világ nem mindig fogadott el, ma is emlékszem, és mindig is emlékezni fogok annak az öreg amerikai bírónak a szavaira, akit Spencer Tracy játszott *A nürnbergi perben*, és aki azt mondta a fiatalembernek, aki a nácik védőügyvédje volt, hogy egész per alatt csodáltam a logikáját, úgy vág az esze, mint a borotva, de ne higgye, fiatalember, hogy minden, ami logikus, az egyszerűen igaz is, ezt kellett volna Edina megértse, és szerintem értette is, mint már említettem, nagyon okos lány volt, de félt ettől a megértéstől, félt ettől az egyszerű mondattól, ahogy az emberek a legegyszerűbb mondatoktól félni szoktak, ő tehát a gátlásai miatt nem maradt velünk, mert ahogy Berenisz elkezdett készülődni, Edina is rögtön készülődni kezdett, egy nőnek nem illik ugyebár két férfival maradnia, ilyen ostoba szabályok irányították az életét, és nagyon ritkán érződött, hogy tudja, hogy ezek a szabályok mennyire végtelenül ostobák, és nem mindig teremtődött meg a férfi-beszélgetés hangulata, úgyhogy hagytuk a fenébe az egészet, mert mikor a lányok szedelőzködni kezdtek, akkor iszonyúan elment a kedvünk mindentől, még az élettől is, ilyenkor jobban látszottak azok az apró hazugságok, amelyekben éltünk, a fércek, varratok, amelyek révén elhitettük

magunkkal és másokkal, hogy mégiscsak élünk, élünk, élünk, nemcsak vegetálunk, nemcsak tápláljuk a testünket, hanem mi magunk is táplálunk valamit, megint egy nagy ökörség, de biztos megértik majd, mire gondolok, és ha nem, az se számít.

És ez volt az az ivászat, amelynek a végén Balázs majdnem elsírta magát, illetve tulajdonképpen el is sírta magát, remegett a hangja, elvékonyodott, nem bírta már a fájdalmat, amit ez a bukaresti gazember okozott neki, mert igazgatónk, a ranglétra legmagasabb fokán álló szélhámos természetesen Bukarestben székel, a cég központja is ott volt, onnan osztogatta fölmérhetetlenül értékes utasításait, mint egykor a félelmetes Diktátor, vajon miért van az, hogy mindig a legneveltebb emberek kerülnek a legmagasabb pozíciókba, igazán nem értem, és Balázs azért akadt ki, mert tényleg siralmas volt a helyzetünk, többször mondta, ezt az embert még zsarolni sem lehet, mert nincsenek elvei, én már mindent kipróbáltam, de most már nem bírom tovább, egyszerűen nem bírom, aztán mégis tovább csinálta, az elvekért, a hagyományokért, a nem is tudom, minek a nevében, ezt sem értettem, hogy lehet elhinni, hogy bármiféle elvek és hagyományok fontosabbak, mint egyetlen ember élete, aznap, amikor sírva fakadt, határozottan úgy éreztem, hogy felakasztja magát, leugrik az emeletről, altatót vesz be, nem tudom, miképpen, de kárt tesz magában, mégsem maradtam ott vele, nem maradt vele senki, részeg is volt már, zavarunkban mindannyian elmentünk, bár ugyanazon ostoba szabályok szerint persze nekem kellett volna maradnom, én voltam a férfi, Berenisz meg Edina nők voltak, de egyszerűen nem tudtam maradni, hogy olvassak, amíg valamilyenre helyrejön, aztán hazavigyem, érezze, hogy van egy barátja, aki bármikor segít rajta.

Olyan furcsa az is, ahogy azokkal az emberekkel viselkedem, akiket szeretek, egy ideig attól félttem, hogy nem is szeretek senkit igazán, aztán persze megtapasztaltam az ellenkezőjét, de szerettem volna, ha nem ilyen áron kell megtudnom. Miután megnősültem, és rájöttem, hogy nem kellett volna megnősülnöm, mert a gyerekkorom levét iszom nap mint nap, vagy hogy is mondjam, a szüleimnek sosem volt fontos a család, csak az anyám tett úgy, mintha törődne a családdal, de egy olyan asszony, aki egy életen keresztül nem tanult meg főzni, vasalni, mosni, a paszuly ropogott a fogunk között, a murkot, zellert, petrezselymet, karalábét alig tudtuk elharapni, nem volt megfőve, a ruháink a vasalás után is gyűröttek maradtak, ha egyáltalán kivasalta őket, mert gyanakszom rá, hogy sokszor nem vasalta ki, csak bedobigálta a szekrénybe, különben teljesen mindegy, mert a fehér ingeket a zöld pólókkal egyszerre mosta ki, a fekete zoknit a fehér alsónadrággal, egy ilyen asszony tehát mégsem törődik a családdal, még ha azt állítja is, hogy törődik, apám üvöltött, utólag rájöttem, hogy az üvöltözések nagy része ezek miatt az apró iszonyatok miatt volt, hogy az életük, a házasságuk is erre ment rá, ezekre a pici, de nagyon fontos dolgokra, ahogy például a feleségem megterített, azt öröm volt nézni, azzal szinte nem lehetett betelni, azt az egészen kivételes rendet, azt az eleganciát nem lehet megtanulni, azzal születni kell, öröm volt enni arról az asztalról, amelyet ő terített meg, anyám ezt sem tanulta meg soha, puff, koppant a kenyér az asztalon, piff-puff, koppantak a tányérok, a szálámiból csak egy keveset, mert holnap is kell enni, amit felvágott, az még a fél fogunkra sem lett volna elég, két kamasz fiú, öcsém is mindig jól evett, meg én is, megkentük a kenyeret vajjal, fogtuk a párizsit, rátettük a kenyérrre, és haraptunk, akkoriban nem tűnt föl, mit tudtuk mi,

hogy más házakban másképp van, csak csodálkoztunk, hogy jó, Manyi néninél milyen jókat lehet enni, a vinetta¹ nem darabos, a sütemények nem hullanak apró darabokra, na mindegy, erről máskor, a lényeg az, hogy megnősültem, és egy idő után éreztem, hogy már a feleségem se fontos, akiről pedig azt hittem, mindig is fontos lesz számomra, amikor megesküdtünk, akkor szentül hittem, hogy így van, a templomban például meg voltam győződve, hogy a szöveg, amelyet a pap után mondok, igaz, hogy ezt a szöveget én is írhattam volna a magam nevében, de kiderült, nem így van, a szöveg azóta elkopott, és a házasságom átváltozott, vágytam a biztonságra, és jól is esett hazamennem, és nézni a terített asztalt, aztán enni róla, és jólesett, ahogy ez az igazán szép lány és asszony, a feleségem hozzámbújt, biztonságban érezte magát mellettem, magához szorított, aztán széles, darabos keze, mely egyébként az egyetlen testi jele volt annak, hogy falusi szülők leánya, ez a kéz elnyugodott a derekamon, vagy inkább valahol fennebb, a hasamnál, ezt a mozdulatot sehogy sem tudom elfeledni, még most sem, pedig most már tudom, hogyan változott meg az ölelés jelentése, eleinte valóban azt jelentette, hogy Mária biztonságban érzi magát mellettem, de ez az érzés viszonylag korán elmúlt, és nem is egyszerűen attól, hogy megcsaltam, az csak a tünete volt valaminek, és ha teljesen és maradéktalanul őszinte akarnék lenni, és mi mást is akarnék még, akkor mindent végig kell mondanom, így hát mély lélegzetet veszek, és mondom, a *megbízhatatlanságom* tünete volt, de nehogy olyan típusú megbízhatatlanságnak tekintsék ezt, hogy ezt mondtam, és azt cselekedtem, vagy azt állítottam, hogy szeretem, miközben mást szerettem, ennél nagyobb tévedésbe

¹ Padlizsánkrém.

nem is eshetne, aki ezt a vallomást elolvassa, határozottan tiltakoznom kell egy ilyen beállítással szemben, hiszen valóban történtek ilyen dolgok, s egy idő után olyan szemérmetlen nyíltsággal, hogy már voltaképpen hazudni sem volt miért, s nem is hazudtam volna, ha a helyzet meg nem kívánja ezt, *belyzet*, mennyi mindent jelent ez a szó is, szóval volt egy ilyen jellegű megbízhatatlanság kétségtelenül, de nem erről beszélek, és Mária sem csupán és nem is elsősorban ezt érezte, az *egzisztenciális* megbízhatatlanságot érezte, ha nagyképűen akarok fogalmazni, nem az idő egyes pillanataiban megtörténőt, hanem folyamatosan létezőt, nem azt, hogy megcsaltam és esetleg máskor is meg fogom csalni valakivel, hanem hogy folyamatosan hűtlen vagyok hozzá, még ha soha többé nem érek is más nőhöz, hogy senkit nem vagyok képes örökre szeretni, és így persze *senkit nem tudok szeretni*, mert bármennyire is igyekeztem meggyőzni magam az állandóság szükségességéről, nem rendelkeztem az állandósághoz szükséges képességekkel, semmit nem untam jobban, mint a nagy közös pillanatokot, például a Karácsonyt, főleg az előkészületeket, bár a bevásárlást Mária ejtette meg, ő gondolkodott rajta, hogy kinek mit vegyünk, és ő vette meg az ajándékokat, de amikor eljött az *aznap*, amikor behoztuk az erkélyről a fát, apósom addig farigcsálta, amíg sikerült a tartóba tenni, és nekem kellett felporszívóznom a gallyacskákat, amikor elkezdtük feldíszíteni a fenyőt, és azt a rengeteg lampiont, gömböt, csizmacskát, csillagot meg Isten tudja, mit fel kellett agatnunk, méghozzá mind egy szálig, egyetlen dísz sem maradhatott a dobozban, alig vártam, hogy elfogyjanak végre, de amikor elfogytak, akkor meg jöttek a szaloncukrok, aztán a girlandok, és mikor minden túl voltunk, akkor meg az ünnepi asztalt kellett megterítenünk, előkeresni a legszebb abroszt,

levenni az arannyal bevont evőeszközöket a szekrény legmagasabb rekeszéből, no meg az egy évben egyszer használatos étkezőkészletet, aztán a poharakat, a legnyomasztóbb mégis a délelőtti időszak volt, Mária koszorúkat és girlandokat készített, fenyőgallyakat font össze, közéjük gyertát állított, és mindezt tányérra tette, minden fenyőillatú volt, minden csillogott-villogott, mire vágytam, ha nem erre, mégis csetlettem-botlottam, egyik lábamról a másikra álltam, folyamatosan piszkáltam a bőrkét a jobb hüvelykujjam körömháza mellett, amíg ki nem serkent a vér, Mária egyre feszültebb lett, fűjt, remegett a keze, majdnem sírva fakadt, pedig nála türelmesebb embert életemben nem láttam, de legtöbbször idejében jött a karácsonyfadíszítés pillanata, s akkor mégiscsak lehetett valamit kezdeni velem.

Mindez szép volt, nagyon szép, gyönyörű és semmivel össze nem hasonlítható, de az sem hasonlítható össze semmivel, gondoltam, amikor egy boldog lány magához ölel a hóban, és akkor már korántsem olyan könnyű dönteni, magához ölel, fénylő fekete szeme rám tekint, és azt mondja, fantasztikus vagy, hát ilyenkor tényleg nem lehet ellenállni a vágyának, szétsimogatod a haját az arcából, és a havazásban rátalálsz az ajkára, és ennél sincs semmi csodálatosabb, és amikor megízleled a csókját, és érzed a hideget, a hó ízét, és biztos vagy benne, hogy semmi sem lenne jobb, mint ezzel a lánnyal a hóban hemperegni, akkor megint csak nem olyan egyszerű dönteni, pedig voltaképpen, én is tudom, halálosan egyértelműnek kellett volna lennie, apósoméék például elájultak volna, ha elmondom nekik ezt a dilemmát, nem értették volna, nem is lett volna hogyan megérteniük, apósom egész életében hű volt anyósomhoz, anyósom egész életében hű volt apósomhoz, és kész, ennyi, nálunk ez másképp alakult, nagyapám sohasem volt hű nagyanyámhoz, de talán

nem is lehetett, apám is többször megcsalta anyámat, de az ő esetükben tényleg nem lehetett másképp, és én, mint egyikük unokája, a másiknak pedig a nagyobbik fia, mit tehettem?, én sem lehettem hű, van valami, ami olyanná teszi az embert, amilyenné válik végül, és én ilyen lettem, hát ilyen lettem, aki nem tudja elfogadni magát olyannak, amilyen, az kössön kötelet a nyakába, ha ilyen egyszerű lenne, de persze ez sem ilyen egyszerű, semmi sem egyszerű, minden csak szép, vagy nem szép, minden csak tönkreteszi vagy megszépíti az ember életét, de az a baj, hogy egyszerre teszi tönkre és szépíti meg, vagy egyszerre szépíti meg és teszi tönkre, és egészen kicsi rést hagy a döntésnek, nem enged teret a gondolkodásnak, egyfelől házasember vagy, súlyos szó, másrészt viszont szerelmes, ez meg szép szó, hogy igazodjon el az ember ennyi minden között, gondoltam akkor, most már nem gondolnék ilyeneket, de ahhoz, hogy most ezt gondoljam, akkor viszont ezt kellett gondolnom, persze ez is csak leírva ilyen egyszerű, *megtörténve* nem, de hát melyik történet egyszerű, és melyik élet?

Elég, tehát azok, akiket szeretek, azokat voltaképpen nem szeretem, de ez csak később derül ki, a magam számára is meglepő módon, mikor nagyapám meghalt, Debrecenben voltam nyári egyetemen, július valahányadikától augusztus elejéig, körülbelül egy hónapig, és egy augusztusi napon, szörnyű, alföldi hőség volt, ájuldoztunk a forróságtól, éppen ebédelni készültem a kollégium kintijában, amikor egyszer csak megjelent apám, aki akkor már évek óta Pesten élt, megyek elébe, szia, szia, mondja, hogy vagy, tudod, hogy meghalt nagytati, nem, tegnap délután, és most megyünk a temetésre, holnap jövünk is vissza, bejöttem, ha gondolod, elviszlek, és én mindenféle gondolkodás nélkül azt válaszoltam, nem megyek, nincs kedvem vagy valami ilyesmit, és

nem azért, mert máris arra gondoltam, hogy mi közöm nekem a szertartásokhoz, nem érdekelnek, én szerettem a nagyapámat, és nem kell ezt azzal bizonygatnom, hogy elmegyek a temetésére, jó lett volna, ha ilyen szabad lettem volna, de nem, erről szó se volt, egyszerűen tényleg nem volt kedvem utazni abban az ordító hőségben, nem volt kedvem az apám unokaöccse meg annak a felesége mellett nyomakodni a kocsiban, nem volt kedvem a határon várakozni, az unott képű vámosok arcába nézni, udvariaskodni velük, szóval sok mindenhez nem volt kedvem, de a lényeg mégiscsak az, hogy a nagyapám temetésére nem mentem el, és nem a bennem lévő szabadság miatt, pedig addig azt gondoltam, hogy szeretem, és tényleg szerettem, legalábbis azt gondoltam, de most már nem tudom, mert például a temetése hírére nem reagáltam helyesen, és ha ezt mondom, akkor úgy értem, érzelmi szempontból helyesen, nem a jólneveltség szempontjából, nem sírtam el magam, nem mondtam rögtön, hogy persze, megyek, csomagolok, várjatok egy kicsit, mondjuk egy negyedórát, vagy annyit sem, bedobom az útlevelemet, és menjünk, nem, én még a részletekre sem voltam kíváncsi, hogyan halt meg, kérdezte volna minden becsületes ember, és nem egyszer, hanem tízszer, százszor, a könnyeivel küszködve, remegő hangon, de nem, én egyetlenegyszer kérdeztem rá, de apám se tudta pontosan, távirat érkezett, nagytati meghalt, és apám szólt az unokaöccsének, kocsiba pattant, benzint vásárolt, és elindult a temetésre.

Láttam egyébként egy filmet, úgy emlékszem, olasz–francia film volt, *Cinema Paradiso*, az volt a címe, nagyon szerettem azt a filmet, ráadásul a mondanivalójáért szerettem, pedig én úgy gondolom, a művészetnek nincs mondanivalója, ahogy egy szép nő sem akar mondani semmit, úgy értem,

egy nő sem azért szép, hogy ez a szépség mondjon valamit, vagy ha már, akkor inkább mondjuk úgy, hogy azért szép, hogy önmagát mondja el, de semmiképpen sem azért, hogy valamiféle ostobaságot levonhatnánk ebből a szépségből, persze, ha az ember szavakkal bánik, akkor óvatosnak kell lennie, mert a szavak csak nagyon keveset tudnak közölni, és nem képesek árnyalni, fehéret és feketét mondhatsz csupán, de ami közöttük van, arról egyetlen szavad sem lehet, a film egy olasz kisvárosban játszódott, ahol egy szegény asszony gyermeke a mozigépész, Alfredo legjobb barátja lett, Philippe Noiret játszotta ezt az öreg, nagyon bölcs embert, a kölyök megtanult filmezni, egyszer kimentette Alfredót a tűzből, mert lángra kapott a celluloid, és a közönség szerteszaladt, senki nem segített az öregben, csak a kisfiú, a gépész megvakult, de túlélte az esetet, aztán a fiú kamasz lett, majd fiatalember, Rómába készült, a tengerparton búcsúzkodott öreg barátjától, és Alfredo, aki akkorra már le is bénult, tolókokcsiban ült, magához húzta, és nyersen, már-már durván azt mondta, soha többé ne gyere vissza ide, és ha mégis visszajönnél, akkor ne látogass meg, mert zárva találsz az ajtómat. A fiatalember sírva távozott az örök városba, de megfogadta az öreg tanácsát, soha nem jött vissza többé, híres filmrendező vált belőle, és nem volt hálátlan, küldte a levelet meg a pénzt, de soha nem látogatott haza, egyetlenegyszer sem, csak akkor, amikor az édesanyja fölhívta, hogy gyere, meghalt Alfredo, hazautazott a temetésre, és megnézte azt a filmet, amit öreg barátja ráhagyott, és amit voltaképp azokból a kockákból ragasztott össze, amelyeket annak idején a tisztelendő úr óhajára ki kellett vágnia a celluloidszalagból, mert erkölcstelenek voltak, és a fiatalember, aki azóta jó negyvenes lett, itt újra sírva fakadt, pedig olyan nevetségesek ezek a jelenetek, nők fürdődresszben, véget nem érő

szájpuszik, mai szemmel a megtestesült ártatlanság képei, és a forgatás, mármint a *Cinema Paradiso* forgatásakor is azok voltak, a filmet ugyanis a nyolcvanas évek végén készítették, azt hiszem, és nyilván a főhős korában sem számítottak már erkölcsstelennek, de nem ez a lényeg, hanem az emlék, egy barátság emléke, Alfredót siratja, akit már évtizedek óta nem látott, és akkor szerette-e vajon?, de akit azért nem látott, mert maga Alfredo parancsolt rá, hogy ne látogassa meg többé, és akkor hogy is lehet olyant kérdezni, hogy vajon szerette-e, *csak* őt szerette, nyilván.

Számomra nagyanyám jelentette a legtöbbet, Nagyi volt az én Alfredóm, aki kegyetlen is tudott lenni olykor, de ez a szeretet kegyetlensége volt, persze nem arra gondolok, hogy elküldött volna magától, de önmagával vívott keserves harcok árán szinte mindig megértette, hogy valami miért fontosabb számomra, mint másvalami, és ami még ennél is fontosabb, sohasem az elvei döntöttek, a hagyományok, amelyeken felnőtt, hanem az irántam érzett szeretete, minden veszekedésen túl, és rengeteget veszekedtünk, üvöltöztünk és káromkodtunk, mert attól sem riadt vissza, ezt is nagyon szerettem benne, és fáj neki, és fáj nekem is, nagyon fáj mindkettőnknek, de végül mindig kibékültünk, milyen hülye szó ez is, egymásra találtunk, kérj bocsánatot, te disznó, mondta, és kinyújtotta a kezét, nem kérek, mondtam, és megcsókoltam. Nagyapám temetésére nem jöttem haza, Nagyit tehát nekem kellett megtalálnom, nem is tudom, miért lepődtem meg, vagy miért nem tudok ezzel most sem megbékélni, vagy inkább napirendre térni fölötte, december tizenegyedik volt, péntek, néhány napja nem jártam nála, terveztem is, hogy bemegyek, azon a nyáron nőültem meg, és szeptemberben anyósoméék lakást vásároltak nekünk, amelybe novemberben beköltöztünk, és azon a

decemberi reggelen anyám fölhívott a kiadóban, gyere be, ha tudsz, Nagyi beteg, fájlalja a szívét, bemegyek, mondtam, de csak este, olyan kilenc óra felé, mert ma ünneplik a Pontus öt éves születésnapját, ez is milyen furcsa, inkább egy kiadó születésnapjára mentem el, de azt hiszem, akkor inkább a hártás működött bennem, az a furcsa hitetlenség, amellyel nem hisszük el, hogy a szeretteink meghalhatnak, eszembe se jutott semmi ilyesmi, jó, de akkor én már nem leszek itt, Nagyi föl fog tudni kelni, ha Te elmész, Nagyi, föl fogsz tudni kelni, ha elmegyek, kérdezte anyám, azt mondja, föl, menjek csak nyugodtan, na jó, akkor bemegyek olyan kilenc felé, sziasztok, szia, mondta anyám, és ennyi volt.

Többé soha nem láttam, illetve amit láttam, egy összement, szerencsétlen öregasszonyt, véres csíkkal az orrán, zöld pizsamában elnyúlva a földön, az már nem ő volt, nem Nagyi volt, akit szerettem, nagyon szerettem, és mégsem tudtam megmenteni.

2.

Érdekes, hogy még ma is, mikor már mindenem túl vagyok, vagy hogy is mondjam, mikor már semmi olyan nem történhet, ami meglepne, folyton ehhez a szigorú öregasszonyhoz mérem magam, rá nézek fel, mint valami istennőre, vagy ha nem akarok ilyen magasra tekinteni, akkor hát mint egy példaképre, bár persze nem olyan értelemben, hogy szeretném, ha minden cselekedetem olyan lenne, mintha ő tette volna, ő nem, ettől az isten őrizzen meg, nagyanyámnak túlságosan zord elvei voltak, olyan zordak, hogy akár meg is lehetett őrülni tőlük, én biztosan megőrültem volna, ha egyetlen pillanatig is betartom őket, mint ahogy nagyapám éppen azért nem őřült meg, mert sohasem tartotta be őket, másfelől meg azért, mert ahhoz túlságosan sok erő adatott neki, annyi erő, hogy még ezt se bánja meg soha, mármint a neki adott erő, hányszor gondoltam már én magam is, pedig nekem igazán nem mérték nagykanállal az energiát, sokszor úgy össze kell fognom magam, minden erőfeszitésem rámegegy, úgy össze kell szorítanom a fogam, csodálom, hogy nem megy szét az arcom a rettenetes nyomástól, csak az állkapcsomba nyílik a fájdalom, de muszáj nekem ez a fájás, hogy ne hulljak apró darabokra, és ilyenkor arra gondolok, mi a francért nem őřülök bele az egészbe, hiszen egy őřültnek nyilván nem az fáj, ami egy normális embernek, egy olyannak, amilyennek tartom magam, akkor viszont attól ijedek meg, hogy talán egy elmebetegnek még szörnyűbb fájdalmai vannak, és mi tagadás, nem a legvidámabb dolog nyálfolyós, üres tekintetű bolondokat látni, szóval akkor meg az őřültséghez nincs erőm, így aztán olyan vagyok, persze nem mindig, csak ezekben a furcsa pillanatokban, mint Ofélia, aki bemegegy

ugyan a folyóba, és játszadozik a virágokkal, de a mélységtől már megijed, és mintegy észhez térve gyorsan a partra úszik. Nagyapám képes volt végigfűtyörészni, vagy inkább végigtrombitálni az egész életét, mert éppen olyan hangokat adott ki, mint egy cirkuszi trombita, felfújta az arcát, és az ajkával szabályozta a ritmust, ha megunt, akkor meg dudorászott, *pardon, pardon, szenyóra, pardon, pardon, egy szóra*, énekelte, és mikor odaért, hogy *ha bár halál egy csókja, bāt őljön meg, de szeretem*, akkor nagyanyámat kirázta a hideg, és elnevette magát, és bármilyen hihetetlen, e két cselekvés, gesztus, reflex egyszerre következett be, és a hidegtől meg a nevetéstől egyszerre rázkódó háttal azt mondta, menj a lófaszba, te vén cseszterfild, de nagyapám megismételte az utolsó sort, hát őljön meg, de szeretem, mondta olyan átéléssel, hogy abba tényleg bele lehetett halni, tényleg hinni lehetett, hogy ő belehal ebbe, valószínűleg a nők is ezért szerették, mert el tudta hitetni, hogy egy csók a halál, és egy csók elmaradása aztán végképp a halál, persze csak úgy hitték el, ahogy a nők elhiszik ezeket a dolgokat, nem véresen komolyan, egyik lábukat nem kapva le gyorsan a másikról, nem kapkodva a kalapjuk felé, csak vihogva, továbbra is kacéran, tűzzel a szemükben, és nagyapám már akkor, ott, a Vilmában biztos lehetett felőle, hogy megkapja a csókot, de az éneklést azért nem hagyta abba, *leszek a cselédje, földmósom a fürdőszobát*, folytatta, pipáját a jobb kezében tartotta, hamar őszülő haja a halántékához simult, a-szeme-sem-álljól tekintete a nőbe hatolt, de nem fürkészően, csak szemtelenül, ne úgy, hogy mindent lásson, csak úgy, hogy azt higgyék, mindent lát, és akkor már az asszonykának sem volt mit tennie, megcserélte a lábát, zavarában a kalapjához kapott, és duzzogó rosszállással azt mondta, ejnyepista, maga egy gonosz fráter.

Gonosz fráter volt valóban: nem törődött a látástól vakulásig rohanó férjekkel, akik egyébről sem tudtak mesélni, csak a munkahelyükről meg arról, hogy mit sikerült összehozniuk a pénzből, amit kerestek, akiknek szájszaga fáradt büszkeséget lehelt a világba, az örökös férfiak örökösen fáradt büszkeségét, frissen borotvált arcuk a megbízhatóság és a hűség illatát árasztotta, tudod, fiam, mesélte, egyszer komolyan eltöprengtem azon, hogy vajon borotválkozzak-e még ebben az életben, ha ezek a fantáziátlanok mind borotválkoznak, akkor nekem meg szabad-e borotválkoynom, vajon szabad-e, hogy ugyanúgy illatozzam, mint ezek a szárnalmas és unalmas alakok, vajon nem ijeszti-e el ez a nőket, kérdezte nagyapám szinte rémülten, pedig már a nyolcvanadik életévén is túl volt, régi szeretői már mind a Házsongárdban nyugodtak, követték férjeiket, úgy látszik, mondta nagyapám egy másik alkalommal, minden tévhitünk ellenére az oly sokat magasztalt hűségbe és büszkeségbe lehet belehalni a leghamarabb, ha én ezt tudom!, de aztán, folytatta, aztán arra gondoltam, a pipám megment engem attól, hogy holmi férjekkel hasonlítsanak össze, úgy mondta ezeket a férjeiket, olyan hangsúllyal, mintha ő maga nem lett volna férj, mintha mi sem állt volna tőle távolabb, mint bárkinak a férje lenni bármikor, és a pipája miatt valóban sokkal többet megtehetett, mint bárki más, sosem láttam olyan pipát, mint amilyen az övé volt, játékos, könnyed, elegáns és huncut pipa volt ez, az udvarlás rövidszárú, kemény pipája, nagyapám ült az ablak mellett, kinézett a tömbházudvarra, és pöfékelt, akár egy örök pihenésre készülődő Szindbád, aki a rá jellemző nagyvonalúsággal úgy gondolja, ez a pipa látott már eleget, a többi nő most már legyen a másé.

Sajnos, nagyothallott, s ezért csak nagyon ritkán beszélgettünk, s ezeket a ritka alkalmakat is megbántuk, mert

mindketten idegesek lettünk, én azért, mert üvöltenem kellett, ő meg azért, mert üvölni kell neki, nem kell ordítani, mondta ordítva, és még kevésbé hallott, mint azelőtt, úgyhogy a hozzá fűződő történeteket részben anyámtól, zömében azonban nagyanyámtól tudom, aki bármennyire is óvakodott attól, hogy elmondjon nekem valamit, mert a halála előtti években már félt, hogy mindent megírok, amilyen büszke tudott lenni, ha kiálltam ötven vagy hatvan ember elé, akik semmit nem értettek abból, amit mondtam, illetve azokból a versekből, amelyeket szépen, kifejezően, tehát gyalázatosan felmondtam, és amelyeket tehetséges emberek vetettek papírra nyolcvan, száz, kétszáz vagy éppenséggel négyszáz éve, kiálltam a társaim szülei meg a tanári kar elé a szűk öltönyömben, és szavaltam, amennyire boldog tudott tehát lenni nagyanyám ilyenkor, annyira rémülten figyelte, hogy képtelen vagyok másról írni, mint önmagamról, és ha önmagamról, akkor természetesen róluk, úgy nézett rám, úgy óvakodott tőlem, mint egy árulótól, aki ahelyett, hogy jól eltemetné a család szégyenletes ügyeit, világgá kürtöli azokat, és hiába magyaráztam, hogy a szégyen nem az írásaimnak köszönhető, hanem a családnak, amely ilyen szégyenletesen viselkedik, mire megírom, ami történt, addig a szégyen régen egy másik történet embriójába költözött, hogy amikor ez a történet elkezdődik, a szégyen is fölszivárogon vele együtt, s a végén már ne lehessen megkülönböztetni őket egymástól, a történetet a szégyentől, a szégyent meg a történettől, és nem is értem, mondtam, illetve most már ordítottam, hogy nem szoktatók meg a szégyent, és miért tűnik nagyobbknak leírva, mint akkor, amikor eljätsszátok gyalázatos szerepeiteket ebben a kurva életben, üvöltöttem, és közben szégyelltem magam, mert ha volt valaki, akinek nagyon kevés közvetlen köze volt a szégyenhez, akkor az

éppen ő volt, ő, aki annyira tiltakozott az ellen, hogy a többnyire mások által elkövetett gyalázat papírra kerüljön, és így számot tarthasson valamiféle örökkévalóságra.

Bizonyára úgy érezte, hogy ez az örök gyalázat az ő nevét is bemocskolja, ha ez a szégyen a papíron az ő alakjához tapad, akkor nem tud majd megválni tőle, és ezt szörnyű igazságtalanságnak tarthatta, mint ahogyan az is, de hát az nem igazságtalanság-e, hogy nekem, akinek végképp nem kellene közöm legyen semmiféle gyalázathoz, a családom révén mégis nyakig vagyok benne, hogy az írósgómat sem tudom másnak érezni, mint a gyalázat gyümölcseinek szüretelésére vagy a gyalázat lemosására irányuló munkálatnak, s hogy ebben a tevékenységben éppen azokat kell a legjobban megsértenem, akiket a legjobban szeretek, gondoltam akkor, s ma már részben rezignáltan, részben szégyenkezve emlékszem vissza ezekre az időkre, mi lehetett annyira fontos, gondolom ma, hogy mindennel törődjem, csak azzal ne, ami a legfontosabb volt és a legfontosabb is maradt.

Pisztácia is félt a megírástól, nem nagyon értem, miért éppen attól félt, ami minden bizonnyal a legjobban vonzotta bennem, egy trubadúr, aki ír is ráadásul, méghozzá úgy ír, ahogy neki tetszik, amikor a lap indult, írtam egy tárcát a nőkről, és annyira örültem neki, hogy a már betördelt oldalt levittem, és készítettem néhány fénymásolatot belőle, és a titkárnőknek is adtam, az egyik szólkés, telt, buja lány volt, a másik fekete és még bujább, forrón érzéki, s hogy mennyire forrón, azt később hálístennek volt alkalmam megtapasztalni, egyelőre két kolléganő voltak csupán, akik szerették a poénjaimat, akiknek segítettem olykor, akiknek udvaroltam, miközben kávé ittam a szólkéságon, a szóke nevetett a tárcámon, nevetett és olykor a homlokára csapott, Imre, mondta

olyankor dicséretnek szánt korholással, a fekete viszont, a későbbi Pisztácia, csak hallgatott, gyönyörű barna szemével csak itta a betűket, fekete frufri a szemébe hulltak, a végén letette maga elé a papírt, egy pillanatra megkapaszkodott az asztalban, aztán azt mondta, ezt el kell tennem, és látszott, nem is a mondatán látszott, hanem a gesztusain, hogy történt benne valami, amit a magam akkor még nagyon célratoró gondolkodással arra magyaráztam, hogy szerelmes belém, hát persze, persze, szerelmes belém!, ujjongtam, s csak később jöttem rá, hogy ez a kétségbeesett mozdulat inkább volt egy másik férfiból való végleges kiábrándulásának a jele, mint annak, hogy belém szeretett volna.

Ez a kiábrándulás is milyen nagy szó, és milyen keveset jelent, vagy legalábbis mennyire kevéssé jelenti azt, amire az ember gondolni szokott ilyenkor. Később, jóval később, túl a csodálatos szeretkezéseken és a rettenetes szakításokon, túl a kétségbeejtő veszekedéseken, melyeket mindketten nagyon nehezen viseltünk, mégsem tudtunk nyugodtak maradni, pedig hányszor, de hányszor megígértem magamnak, hogy nem borulok ki, és olykor sikerült is, magam is csodálkozva láttam, hogy képes vagyok erre, de legtöbbször persze nem voltam képes, és akkor visszafojtott hangon borzasztó dolgokat vágtunk egymás fejébe, amelyek, bármit is mondtunk, bármire is hivatkoztunk volna, két okra voltak visszavezethetők, a házasságunkra és a természetünkre, az alkatunkra, mert mindketten szerettük, ha a másik nem képviselői bolondulnak értünk, és mindketten tudtunk úgy viselkedni, hogy tényleg bolonduljanak, illetve nem is viselkedni, valahogy mindkettőnkben megvolt ez a hajlam, bár mindenféle rosszindulat nélkül és minden nagyvonalúságom ellenére is azt kell mondanom, hogy ő még rá is tett egy lapáttal erre a sugárzásra, azt hiszem, a képzavar sok

mindent kifejez, sokkal többet, mint amennyit egy úgymond normális szókapcsolat, különben sem hiszem, hogy az írónak félnie kellene a képzavaroktól, szóval ő kacérabban volt kacér, mint én, míg én visszafogtam magam, ha nem csak vele voltam, addig ő, nekem legalábbis ez volt az érzésem, és ma sem tudok szabadulni ettől az érzéstől, ő tehát akkor engedte igazán szabadjára kacérságát, akkor dugta ki többször finom nyelvét a foga között, akkor nyalta igazán az ajkát, akkor nevetett úgy, mintha egy másik férfi által mondott poén ezerszer jobb lenne, mint az én poénjaim, és persze nem tudhatom, hogyan viselkedett akkor, amikor nem voltam vele, azt viszont észrevettem, hogy amint belépek a szobába, abba a szobába, ahol ő dolgozott, figyelme mindjárt egy másik férfira irányul, és bár megesküdtem volna rá, hogy soha máskor nem beszélgetnek, úgy figyelt a kollégájára, úgy itta a szavait, olyan célzásokat tett, mintha folyton beszélgetnének, egyebet sem csinálnának, csak beszélgetnének szüntelenül, és akkor elfeledtem, mit gondoltam nem sokkal ezelőtt, mit nem sokkal!, egy másodperccel ezelőtt, és addig maradtam, amíg az időm engedte, sokszor jóval afölött az optimális időtartam fölött, amelyet a konvenció engedélyez egy olyan munkatársnak, aki csak úgy munkatárs, mint a többi, ugyanannyi dolga van a titkárságon, mint bárki másnak, olykor egy-egy kérvény vagy úrlap, és persze kávéivás, és kész, az udvarlásaimmal megszereztem magamnak a jogot, hogy hosszabb időt tölthessek a két lánnyal, mint más, de végtelen időt mégse tölthettem, és mégis végtelen időn át maradtam ott, furcsa lehetett, hogy a látogatás olykor annyira megnyúlt, hogy az egy órá is elérte vagy (ő, irgalom atyja, ne hagyj el!) meghaladta, és nem különös, hogy éppen akkor haladt meg minden elképzelhető, legalábbis jólnevelten, jó ízléssel megáldott ember szemében minden el-

képzelhető mértéket, amikor Pisztácia, akit ők persze nem így neveztek, Pisztácia tehát egyedül maradt, mert kollégájának a városban akadt dolga, vagy mert már lejárt a munkaidő, hogy megbotránkozhattak a jólnevelt lelkek ezen is, gyakran hallottuk, amint viharászva elmennek, de akkor már semmi sem számított, akkor már alig vártuk, hogy mindenki elmenjen, csak az éjjeliőr maradjon, tőlünk ő is elmehetett volna, csakhogy ő maradt, de minket már semmi sem érdekelt, lezárta a gépét, elrendezte az irattartóit, én addig remegve vártam, fel-alá jártam a szobában, azt sem tudtam, mit kezdjek magammal, míg végül megszánt, az utolsó irattartót az asztalon hagyta, és átkarolt, csokolóztunk, és már az első pillanattól úgy felizgattuk egymást, az az egy vagy két, más körülmények között szinte szűzies csók is úgy felajzott mindkettőnket, persze hol voltak a más körülmények?! sehol, és kit érdekelték?! senkit, hiszen éppen az volt a nagyszerű, hogy a körülményeket mi teremtettük meg, még ha sajnos nem is igazodtak hozzánk, de aztán ennek is eljött az ideje, egyelőre álltunk ott a szobában, mellettünk bűgött a lassan kikapcsoló gép, olykor különféle zörejek hallatszóttak, mintha valaki jönne, és ettől eleinte összerezettünk, de aztán ez sem érdekelt, kezem elindult a testén, fölhúztam a pulcsiját, simogattam a mellét, télen ismerkedtünk meg, illetve télen éreztük meg, hogy vonzódunk egymáshoz, és nem sokkal később, körülbelül egy hónap múlva engedtünk is ennek a vonzásnak, sóhajtoztunk és nyögtünk a visszafojtott, mert szabadjára nem engedhető vágytól, amely már nem is perzselt, nem is égetett, hanem pusztított, és éppen azért pusztított, mert nem ölt meg egészen, amit visszafojtottunk, az újult erővel tört ki rajtunk, a testünkön, hogy a végén már gyűlöltem a saját testemet, és gyűlöltem az ő testét, amely gyűlöletessé teszi a sajátomat, és mivel mindig, később is,

folyton én voltam az örültebb, a nadrágját is kigomboltam, ujjam besiklott nedves hüvelyébe, és akkor már nem is fáj a vágy, mert a fájdalom kevés ahhoz, amit mondani szeretnék, akkor már olyan volt, mintha beásnának nyakig a homokba, és egy pohár vizet tennének egy ujjnyira a számtól, gyöngyözőn ott a szemem előtt, érzem a víz semmivel össze nem téveszthető, s az elképzelt körülmények között kétségbeejtő illatát, de ne tudjam elérni, csak a nyelvemet nyújto-gassam, s a végén már ne legyek tisztában vele, mi fáj jobban, a nyelvem vagy az, hogy nem érhetem el a vizet, és haljak meg ott, a sivatag közepén, valami ilyesmi történt akkor is, de talán még szörnyűbb, a farkamon éreztem, milyen lenne, ha beléhatolnék, de nem hatolhattam belé, és ettől behaltam a vágyba, de éppen az a baj, hogy igazából nem haltam bele, igazából még inkább vágytam arra, hogy beléhatoljak, ez a szomjúság nem ölt meg végleg, ez a szomjúság kegyetlenebb volt, mert fel is támasztott.

Mondtam már, hogy én voltam az örültebb, mindig ő állított meg, ő fújta ki magából a vágyat, nem végleg természetesen, ahhoz egymáséi kellett volna lennünk, de annyi időre mindenesetre, amíg eltartott magától, valahogy elment a fogasig, és amikor a kabátját is fölvette, akkor én is elindultam a kabátomért.

A másik ok a házasság volt, a házasság, melyben senyvedtünk, mi legalábbis úgy éreztük, hogy senyvedünk, azt hiszem, abban a pillanatban, abban a hosszúra nyúlt, többször megszakított, gyönyörű pillanatban, amíg együtt voltunk, semmit nem vártunk jobban, mint hogy együtt lehessünk, és semminek nem örültünk jobban, mint ennek, ebben a pillanatban valószínűleg egyikünk sem tudott volna fantáziátlanabb, szürkébb, unalmasabb embert megnevezni, mint az élettársa, valószínűleg, mondom, de persze ez is ha-

zugság, vagy legalábbis nem elég, kevés, nem az igazságot mondja, az igazságnak csak egy molekuláját mutatja föl, és azért tűnik hazugságnak, azért tűnik olyan ocsmányul egyoldalúnak, mert éppen az igazságnak a szebbik részét mutatja föl, az igazság ugyanis természetesen az, hogy én fantáziátlanok, szürkének és unalmasnak találtam a feleségemet, a *valószínűleg* csakis Pisztáciára vonatkozik, senki másra, mert míg én a testiség, az érzékiség, az erotika varázsát mindenre kiterjesztettem, a viselkedéstől és a gondolkodástól a legapróbb dolgokig, a tekintetig és a mozdulatokig és még tovább, a bőrfelületig, az érintésig, a kétféle száj, kétféle mell, kétféle derék, comb, fenék és hüvely ízéig, és otthon unalmasnak találtam mindent, azt is, ahogy a feleségem eszik, azt is, ahogy iszik, azt is, ahogy tévét néz, azt is, ahogy főz, mos vagy mosogat, és a legfurcsább az, hogy egyszerre élt bennem a kettő, az elragadtatottság minden iránt, amit tesz és ahogyan teszi, és az undor minden iránt, amit tesz és ahogyan teszi, a háziasság, kedvesség, pisze orr, húsvéti nyuszira emlékeztető mosoly számomra is a legváratlanabb pillanatokban lett fárasztóvá és idegesítővé, most, ahogy írom ezt az emlékiratot vagy mit, most, ahogy ehhez a mondatához érek, érzem, ahogy előnt a szégyen, lenről felfelé végigszivárog a testemen, tördelem a kezemet, nagyokat nyelek, piszkálom a bőrkét a szokott helyen, annyira küszködöm magammal, nem akarom leírni, és tudom, hogy mégis leírom, le *kell* írnom, és nem is elsősorban magamért, még kevésbé a szövegért, a ritmusért vagy akárméért kell leírnom, hanem *Miatta*, neki semmiképpen sem szabad hazudnom, még akkor sem, ha magamat fölmenteném, illetve *éppen olyankor* nem szabad hazudnom, amikor legszívesebben fölmenteném magam, úgy kell írnom, mintha nem is én írnám, és főleg nem magamnak, hiszen *tényleg* nem magamnak

írom, legszívesebben kirohantam volna a lakásból, bevágtam volna magam az első taxiba, és bemondtam volna a címet, Pisztácia címét, milyen furcsa ez is, ahogy ez a cím él és működik bennem, milyen furcsa, hogy ez az utcanév mit képes kihozni belőlem, múltkor láttam egy plakátot, valami sztriptízbár táncosnőket keresett, és az utcanév láttán minden fölkavarodott bennem, minden megmozdult és felszínre tört, meg kellett állnom a fal mellett, mintha a plakátot nézném, meg kellett állnom és levegőt vennem, mert már valósággal elfogyott a levegőm a feltörekvő emlékektől, ki hitte volna, hogy egyszer majd éppen a legszebb emlékek akarunk megfojtani, azok ráadásul, melyekről úgy gondoltam, hogy igazán építhetnek rájuk, mintha egy házban föllázadnának a téglák, és kirobbannának a kéményen, velem is ez történt, Crinului, állt a plakáton, és én egy slágerre gondoltam, *Az a sárga liliom, amit egykor küldtem neked*, dúdoltam magamban, és ettől valahogy erőre kaptam, aztán meg azon töprengtem, mi a túróért kellett itt megállnom, mintha attól félnék, hogy elárulom magam, hiszen már nincs kinek.

Szóval nem tudom, ő hogy volt ezzel, az kiderült, hogy jobb szerető vagyok, mint a férje, szenvedélyesebb és találékonyabb, de szemben velem, aki arra is hivatkozni szoktam, hogy a feleségem nem ért egy csomó mindent, nem érti, miért írok, miért írok éppen úgy, ahogy írni szoktam, nem érti, miért kell valakinek a saját emlékeit és élményeit világgá kürtölnie, persze úgy viselkedik, mintha értené, nagyon ritkán tesz olyan megjegyzéseket, melyekből az derül ki, hogy tényleg nem érti, csak türelme van, csodálatos türelme, bár még a jelzőket is megválogattam, nehogy megsértsem velük Pisztáciát, istentelen türelme van, mondtam, most jön, hogy szembeköpjem magam, mert arra használtam a tehetségemet, a biztos ösztönömet, amellyel a jó szavakra rátalálok,

hogy meggyőzzek egy lányt, aki ideadta magát nekem, vajon el a férjétől, aztán meg azért kellene szembeköpnöm magam, mert semmilyen szóválasztó aljassággal nem sikerült ezt elérnem, és emiatt nem tudom megbocsátani magamnak az aljasságomat.

Milyen könnyű is lenne, az ember nem gondolna senkire és semmire, csak feloldozná magát, de nekem sok mindenre kell gondolnom, elsősorban nagyanyámra, aki túl kemény volt ahhoz, hogy meg tudjon nekem bocsátani, mindent megbocsátott volna, persze, túlságosan szeretett ahhoz, hogy sokáig éreztesse megvetését, de biztos vagyok benne, hogy *egészen* soha nem tudott volna megbocsátani, nem volt érzéke az élet örömeihez, mondhatnám, és nem is járnék messze az igazságtól, tényleg nem volt érzéke hozzájuk, ahogy az általa meg anyám által elmesélt emlékeket rakosgatom, azt hiszem, dédnagyanyámtól örökölhette ezt a hajlandóságot az örömtelenségre, dédnagyanyámtól, aki nem szerette dédnagyapámat, bár dédnagyapám nagyon szerette őt, de tudjuk, annak számára, aki nem szeret valakit, az, aki szereti őt, nincs, nem létezik, olyan, mintha meg sem született volna, különös házasság lehetett valóban, hiszen az, akivel nap mint nap együtt élsz, és akitől gyermeked van, az mégiscsak létezik, miközben te meg azon küszködsz, hogy ne létezzon, a szívedben nincs helye!, nem tudod, miképpen fordulhatnál el tőle, hogy ne éreztesse szeretetét, miközben ő azt nem tudja, hogyan éreztethetné jobban, hogyan éreztethetné úgy, hogy téged is megérintsen, de téged nem lehet megérinteni, Isten őrizz, hogy téged bármi megérintsen, úgyhogy még azt is letagadod, ami esetleg megtörtént, jóleső bizsergés fut a hátadon, de te nem akarod érezni, s mivel mégis érzed, előbb a hátadra haragszol, aztán pedig arra, akinek köszönhetően mindezt mégis érzed.

Elég bonyolult ez, félek is az életnek ettől a kuszaságától, hiszen mégiscsak az én életem, az ember nagyon kevés, sajnálatosan kevés ideig áltathatja magát azzal, hogy van egy élet, egy nagybetűs ÉLET, amelynek épülete mindenki számára adott, és mindenki számára ugyanolyan, történjen tehát bármi történhetõ, ez az épület eligazít bennünket, a lépcsõk, boltívek, ajtók, ablakok mégiscsak vezetnek, mégiscsak kialakítanak egy utat, s egyik út csak annyiban különbözik a másiktól, hogy másvalaki járja végig ugyanazt, ettõl a tévhittõl nagyon korán el kell szakadni, illetve nagyon korán elszakadunk, eltépnek valósággal ettõl a tévhittõl, s persze ettõl, az eltépés módjától is függ, hogy mi történik velünk tovább, miféle tévhiteket hiszünk, és miféle tévhiteket hajtunk el, milyen modelleket keresünk magunknak, és mennyire sikerül alkalmazkodnunk hozzájuk, mennyire sikerül elhitetnünk magunkkal, hogy ezek voltaképpen mi vagyunk, nem a nagyapánk és nem a nagyanyánk, hanem mi, mi magunk, egyedi és senki másal össze nem téveszthetõ egyéniségünk, és azért emlegetem éppen a nagyszülõket, mert számomra valamiképpen õk lettek az irányadók, persze sejtem én, hogy melyek voltak az azonosulni vágyás konkrét okai, nagyon korán, már nyolcadikos vagy kilencedikes koromtól náluk ebédeltem és náluk tanultam, szinte náluk laktam, csak aludni és reggelizni jártam haza, ez is bőven elég volt, túl sok, hogy ne undorodjam meg a szüleimtõl, a mocsoktól és a hazugságtól, amelyben éltem, a részegség és a képmutatás büzlõ, rothadt keverékében, s ez a túl sok aztán még mélyebb azonosulási vágyat szült, nem lehetek ilyen, nem lehetek ilyen, zakatolt bennem szünet nélkül, és milyen lehetnék, ha nem olyan, mint õk, a nagyapám meg a nagyanyám, akikrõl sokat meséltem, mégis az az érzésem, hogy nagyon

keveset, s hogy végeredményben sohasem leszek képes elmesélni õket.

A legfurcsább az, hogy ketten kétféleképpen mûködnek bennem, s ezt a kétféleséget nem az egyéniségükre értem, hiszen hogy is mûködhetne ugyanúgy egy életélvezõ és egy életcipelõ, egy hosszan borozgató, anekdotázó, pipás, slágerekkel udvaroló nõbolond, meg egy tartásos, elveket valló, kispolgári származására büszke asszony, ez is érdekes, hogy a származásra, a vagyona meg az egyéb ilyen dolgokra kizárólag nagyanyám és anyám célzott, nagyapám soha, pedig ha az arisztokrácián nem csupán grófi leszármazást meg holdakat értünk, és miért kellene azt értenünk, hanem sokkal inkább stílust, életmódot, életfilozófiát, akkor kétségkívül õ volt a család egyetlen arisztokratája, még a nagyanyámat a sír szélére sodró, óriási adósságai is egy tékozló arisztokrata vallottak, s ebbõl a szempontból igazán mellékes, hogy egy vérbeli arisztokrata nyilván többször verhetette iszonyatos mennyiségû adósságba magát, mint nagyapám, nem, a kétféleséget inkább úgy értem, hogy bennem élõ, engem formáló modelljük mennyire másképpen nyilvánul meg, nagyapám egészen könnyen láthatóan, ugyanaz a mosoly, ugyanazok az érzéki poénok, ugyanaz a kissé divatjamúlt udvariasság, ugyanaz az eleganciára való törekvés, szinte minden ugyanaz, remélem, nekem is korán kezd õszülni a hajam, akkor tényleg mindenben egyformák leszünk, csak a pipáját nem tudtam még a kezembe venni, de nagyon készülök rá, nem is annyira az asztmám akadályoz meg ebben, bár persze az is, hanem fõleg a félelem, félek, hogy még nem vagyok méltó a pipájára, a mozdulataira, ahogy megtömté dohánnyal, a nyugodt, ablakon-kinézõs põfékelésére, pipázni nem lehet akárhogy, nagyanyám viszont egy gondolat, egy örökké felbukkanó és nagyon erõs gondolat, termé-

szetesen a kép is megjelenik, de a gondolat fontosabb belőle, itt is az életmód, a stílus, de ez egy zordabb, szárazabb életstílus, valószínűleg nagyanyámnak köszönhetem, hogy elgondolkodom azon, ami történik, és ettől valahogy megváltozik a világ, egyszerre más fénytörésben látom a dolgokat, és szünet nélkül figyelem magam, mintha ketten lennék, az, aki figyel, és az, akit figyelnek, nagyanyám öröksége mélységet ad a nagyapáménak, nagyapám abszolút problémátlan világa gellert kap nagyanyám csupa-probléma világtól, és bár az előzőt képviselem, és ez az, amit igazán szívesen tovább örökítenék, azért az utóbbiról sem tudnék lemondani, nem vagyok képes úgy tenni valamit, hogy ne figyeljem magamat, amint ezt a valamit cselekszem, és sokáig, nagyon sokáig figyeljem, s a megfigyelés közben mindegyre újrátéveszem a cselekedeteimet, miközben a bennem levő többiek már a további tetteimet figyelik, és valószínűleg ezért gondolkodom annyit azon, hogy mit mondott volna nagyanyám erről az egész gyönyörű és nagyon kegyetlen történetről, életem legszebb történetéről, a bennem levő nagyapám legcsodálatosabb nőjéről, Pisztáciáról.

3.

Mit szolt volna ahhoz, hogy egy férjes asszonnyal találkoztam a legnagyobb titokban, legalábbis én azt szerettem volna, hogy mindent a legnagyobb titok övezzen, de még én is tudtam, hogy ez teljességgel lehetetlen, a tapintat tiltja, hogy többet mondjak róla, de különben is, mit mondhatnék, a szavak amúgy is keveset jelentenek, de ebben az esetben még annál is kevesebbet jelentenének, a kollégám volt, naponta hazakísértem, legalábbis elkísértem valameddig, mert nem tudtam hazáig kísérni, valahogy nem voltam képes a lépcsőháztetőben válni el tőle, úgy éreztem, ez már a férje felségterülete, mekkora baromság ez is, mintha bárki bármire is igényt tartana, igényt tarthatna, ha tudta volna, hogy az egyik legfőbb felségterületét elraboltam, a szó legszorosabb értelmében a magamévá tettem, és büszke vagyok erre, olykor azon vettem észre magam, hogy ostoba hímnőrzettel járok-kelek, mint egy hülye macsó, mivé lesz az ember a vágytól, mivé lesz az ember egy lánytól, aki előbb tetszik, később még jobban tetszik, és egyszer csak, észre sem veszed, annyira elragadott az a valami, ami vonz hozzá, mint a mágnes, hogy ki sem látsz belőle, hiába rángatnád ki magad, nem tudod, mélyül, mélyül a szerelem, nem tudsz menekülni, de most már nem is szeretnél, mert szép, szép, annyira szép, hogy nem hagyhatod abba, a hazugságaival, a feszültségeivel együtt gyönyörű ez a kapcsolat, vagy tán éppen azoktól, nem tudom, és hogyan lehetne elválasztani az érzékiséget a szerelemtől, vagy a szerelmet az érzékiségtől, tettem föl magamnak a költői kérdést, és büszke voltam, hogy ilyeneket kérdezek magamtól, ha tudtam volna, mekkora ostobaság, és főleg azt, hogy nagyon is elválasztható, fájdalom-

san és örökkévalóan, mikor átöleltem, éreztem, hogy nincs ennél szebb, nincs ennél jobb, elindultam a testén a tenyemmel, és csodálatos teste volt, simogattam az arcát, a nyakát, a mellét, a fantasztikus hasát, közben csókolóztunk, és szerettem a nyelvét, siklott a számban, fölfaltam volna mindenét, aztán szétvált a szánk, most a számmal indultam el a testén, csókoltam az arcát, a nyakát, nyalogattam a mellbimbóját, nyögéseitől tovább duzzadt a vágyam, lassan haladtam lefelé, de a hasánál már alig bírtam, a nyelvem lefele vágyott, le és megint le, alig bírtam fékezni magam, a nyögései is biztattak, simogatta a fejem, és ő is alig tudta megállni, hogy le ne nyomja egy hirtelen mozdulattal, még néhányszor belecsókoltam a köldökébe, és végül ráborultam az ölére, éreztem a forró síkosságot, és ettől majdnem megőrültem, mélyült és forrósodott, pedig nem is hittem volna, hogy még forróbb is lehet, a nyelvem szerette a testét, és ezt a pontját szerette legjobban, mélyült, mélyült, mélyült, simogatott, és hirtelen éreztem, belé kell hatolnom, mert már egyikünk sem bírja tovább, pedig most jön, aminél nincsen csodálatosabb, egyre duzzadok és egyre mélyül, csodálatos mélységei vannak, amíg meg nem ismertem, addig fogalmam sem volt, hogy kicsoda mélységei lehetnek egy nőnek, és hogy ezek a mélységek mennyire boldoggá tehetik a férfit.

Úristen, pedig hogy kezdődött, sosem hittem volna, hogy ez lesz belőle. Sokáig néztük egymást, én legalábbis szeretném azt hinni, hogy ő is nézett engem, amit ő, s ez is teljesen logikus, váltig tagadott, sohasem vallotta volna be, mindegy, a lényeg az, hogy tényleg sokáig nézegettem, ejnye be szép lány, gondoltam magamban, vagy valami ilyesmit, és akkor megint nem mondtam semmit, mert mi az, hogy szép lány?, semmi, nyilván, de Ő nem csupán szép volt, nem egyszerűen szép, hanem érzéki is, mindenéből su-

gázzott a nőiség, az arcából, a szeméből, a hajából, és kicsoda haja volt!, mindenképpen fölébresztette a vágyat, hajában a Teremtő ravaszul néhány ősz szálát rejtett el, és ettől csak fokozódott a varázs, és ez még nem minden, mert a szeme a szerelem pillanataiban legalább olyan mély volt, mint az öle, az ő mélységeiben is el lehetett veszni!, és hol van mindene, amit nem tudok és nem is akarok elmesélni, és ami mind-mind, külön-külön és együtt volt oka annak, hogy addig-addig néztem, amíg udvarolni kezdtem, és nem törődve az elveivel és a visszautasításaival, a kegyetlenkedéseivel és a szeszélyeivel, a szabadságvágyával, amelyről néha úgy éreztem, kiborít és maga alá gyűr, de talán éppen ezt szerettem benne a legjobban, szóval mindezekkel nem törődve folytattam is, amit elkezdtem, pedig néha már nekem is fáj a megaláztatás, amit jó ideig nem is éreztem, vagy éreztem, de nem volt fontos, a fontos csak az volt, hogy ne vesztsem el soha, semmi szörnyűbb nem történhet velem, mint hogy Őt elveszítem esetleg, a csókjait, az ölelését, a mélységeit, a kegyetlenségét.

És azt is Ő mondta először, hogy vonzó vagyok, olyan vonzó, hogy nem tud szakítani velem, pedig számtalanszor elhatározta már, hogy szakítani fog, de hiába, nem működnek az elvei, ezek a próbálkozások persze pokollá tették az életemet, egyetlen pillanatig sem éreztem biztonságban magam, még ha ennek a bizonytalanságnak voltak is hullámvölgyei és hullámhegyei, de sohasem éreztem magam teljes biztonságban, és ez kikészített, még akkor is, ha az eszemmel tudtam, hogy egy ilyen kapcsolattól nem lehet elvárni a biztonságot, de éppen ezért gondolom, hogy több volt ez, mint pusztán vágy, mert akkor miért rázott volna a feszültség, mintha rám kapcsolták volna a kétszázhuszat, miért remegett volna a gyomrom, hogy sokszor már a fizikai fájdalom hatá-

rán jártam, miért lett volna fontos mindenemnek az, ami egy akármilyen lány, egy kaland esetében voltaképpen csak a testemnek lett volna fontos, miért éreztem úgy, hogy hiányzik valami az életemből, mikor megvonja magát tőlem, és miért éreztem úgy az alatt a maximum két nap alatt, hogy ez a hiány egyre növekszik, most már az egész életem egy fájló, lüktető hiány, amellyel nem tudok mit kezdeni.

Azelőtt senki nem mondta, soha, igaz, nem is volt sok nő az életemben, senki sem mondta, hogy vonzó lennék, és ami még sokkal fontosabb, soha nem is éreztem úgy, hogy szeretnének a nők, illetve csak a különböző olvasótalálkozón, amelyeket a kiadó színeiben tartottam, és amelyeken rövidesen afféle házi showmanné nőttem ki magam, élvezték a szövegemet, egy-egy líceumban majdnem széttéptek a lányok, de hát tizenegyedikes lányok!, az ember nem érezhette magát férfinak attól, hogy látta a szemükben a csillogást, hiszen ezek még kis túlzással mindenkit férfinak néznek, aki nadrágot visel, és azt hiszik magukról, hogy mindent tudnak a férfiokról, holott semmit nem tudnak, csak a szemük csillog hamiskásan, egy-egy úgy mosolygott, hogy szinte elhittem neki, már rég odaadta magát mindenkinek, néhány másodperc vagy talán fél perc múlva viszont fölértem, jobban mondva ráébredtem a valóságra, és tudtam, hogy nem kellene nekem, egyik sem kell, pedig a testemnek kellett volna szinte mindegyik, de valami bennem tisztában volt velem, hogy csak vesztenék általuk, és mikor ez a lány megjelent, világos volt számomra, hogy ennek a lánynak oda kell adnom magam, ha nem akarok hazudni magamnak.

És nem is ment olyan könnyen, lassan alakult, mert három hónapig alig néztünk egymásra, de aztán, mint már említettem, írtam egy tárcát a nőkről, és ez annyira lenyűgözte,

hogy kénytelen volt észrevenni engem, és az a tárcza az első igazi számunkban jelent meg, amelynek tiszteletére rendeztünk egy bulit, és a bulin ott volt a férjével együtt, akkor sokat táncoltunk együtt, ott éreztem először, hogy hiszen ez egy gyönyörű lány!, ez a legszebb lány a szerkesztőségéből, és én észre se vettem eddig, csak Natasára volt szemem, de talán nem is jó azt mondani, hogy a legszebb, mindenesetre én mellette éreztem igazán, milyen az, amikor egy nő igazán érzéki, és szentbernáthegy-i lennél miatta, sose hittem volna, hogy egy operett *bon mot*-ja ennyire aktuálissá válik valamilyenkor, ennyire mélységesen igazzá és emberivé, ennél az operettnél jóval többre tartott művek hagytak magamra szerelmi ügyekben, de akkor, ott, tánc közben eszembe jutott ez a lökött grófcoska, akit hibbant táncoskomikusok szoktak „alakítani”, nem is eszembe jutott, inkább azt kellene mondanom, belém villant ez a mondat, megvilágosodtam, és tisztában voltam vele, hogy ezért a nőért tényleg szentbernáthegy-i lennék, mindenféle túlzás nélkül, bár ott, ezen a bulin az Incognita nevű kocsmában, még csak az érzékiség előszelét éreztem.

Hát ez után a buli után kezdtem el udvarolni, előbb tapogatózva, aztán egyre jobban belelendülve, számítógépen röplő postákat küldözgettünk egymásnak, én tanítottam meg rá, hogy kell ezt a nagyszerű találmányt használni, nem egy nagy ördögösség, de a kapcsolat szempontjából mindennek a netovábbja volt, mindent meg tudtunk beszélni általa, gyakran, s főleg akkor, amikor már alig bírtuk a szomjúságot, mikor már nagyon kívántunk egymást, s a legszörnyűbb igazságtalanságnak gondoltuk, hogy nem akkor és ott lehetünk együtt, amikor és ahol kedvünk tartja, én legalábbis a legnevetésesebb konvenciónak éreztem, hogy mindenféle marhaságokkal kell számolnunk, különböző körülményeket

vennünk figyelembe, úgyhogy ma sem tudom, miképpen álltuk meg, hogy ne rohanjunk egymáshoz, és ne szeretkezzünk fejveszetten mindenki szeme láttára, mint a bolondok, szóval gyakran hotline-ként működött ez a posta, és nagyon jól működött, ennek köszönhetjük, hogy valamiképpen mégiscsak megőriztük a vágyat, a vágyat, amely egymás felé rántott.

Mert sok mindent el lehet mondani róla, és sok mindent el is fogok mondani róla, magam sem tudom még, hogy mit, ez is olyan furcsa dolog, az ember sohasem tudhatja, mik derülnek ki az írás folyamán, vagy inkább úgy kellene mondanom, az írástól, attól, hogy futnak a mondatok, kavarnak, alakul a szöveg, és ennek persze csak örülni lehet, ám amikor újraolvasod azt, amit írtál, az ártatlan mondatok között megjelennek olyanok, amelyekről egyszerűen nem érted, hogy kerülhettek oda, de akárhogy töröd a fejed, te írtad, kihúzni nem akarod, nem lóg ki a szövegből, legszívesebben mégis kihúznád, olyan kellemetlen érzés, mert a mondatok többet tudnak, mint te, olyan dolgokról, amelyekről neked kellene tudnod a legtöbbet és a legmélyebben, bármit el lehet mondani róla, de az kétségtelen, hogy a testemnek ő adta a legtöbbet, nem a legtöbbet, ez nem jó, kevés, hazudik!, hanem egyáltalán mindent, bár ez persze romantikus, meg túlzó, de akkor is igazabb, mint az a szánalmasan kevés, amit a legtöbbet szó mond, az ő ajka, az ő nyelve, az ő melle, az ő hasa, az ő combja, az ő öle, az ő bőre, az ő ölelése adott mindent az ajkának, nyelvemnek, testemnek, bőrömnek, szinte szégyen, hogy ilyeneket mondok, de akármekkorra szégyen, ki kell mondanom, és ezért szerettem, mert amikor szeretkeztünk, éreztem, hogy szereti a testemet, éreztem a simogatásán, a csókjain, és gyakran mondta is, nemcsak azt, hogy szeretlek, meg hogy jó veled, hanem azt

is, hogy mikor becézgethetem, és amikor ezt mondta, hát az valami csodálatos volt, mert olyankor éreztem igazán, hogy tényleg kívánja és szereti a testemet, szereti mindenestül, nemcsak azért szeretkezik velem, mert szeret, hanem ezt is szereti, a szeretkezést, és velem szereti, éppen velem, ez a lány, akinél gyönyörűbb nincs a világon.

Ám ez az eszeveszett, elvakult, mindenképpen gyönyörű szerelem nem akadályozta volna meg nagyanyámat abban, hogy fölháborodott, esetenként átkokban végződő káromkodásokkal feddjen meg és ítéljen el, erkölcsi vádjainak se vége, se hossza nem lenne, és hiába próbáltam volna elmagyarázni, úgyse tudtam volna, ráadásul mindig nagyapám dolgaira emlékeztetett volna, aki szintén fittyet hányt mindenféle előírásokra és parancsolatokra, gátlástalanul csalta nagyanyámat házasságuk hatvan éve alatt, illetve hát addig, amíg tehetette, de nagyapám okosabb és léhább volt nálam, neki valószínűleg nagyon ritkán jutott eszébe a szerelem szó, vagy talán soha, bókjai nem ígértek semmit, egyszerűen bókok voltak, közel a költészethez, de távol a realitástól, míg az én legnagyobb hibám éppen az volt, hogy hamar elbűvölt a szerelem, szerettem azt hinni, hogy szerelmes vagyok, ennek a hitnek teljesen átadtam magam, és rögtön hivatalosítani szerettem volna érzelmeimet és a viszonyt, amelyben ezek az érzelmek megszülettek, és még a beteljesülés előtt úgy éreztem, mintha minden teljesült volna, félre az óvatossággal, gondoltam magamban, félre mindennel, ami akadályozza a szerelmet, félre a konvenciókkal és a titkolózással, miért gondolunk a holnapra, ha egyszer birtokoljuk a mai nap minden gyönyörűségét, és csak most, az utóbbi három évben jöttem rá (mi tagadás, volt min gondolkodnom), hogy a mindenkori mai napban, az egész életemben benne volt az a kudarc, amelyet én csupán a holnapi napra vártam.

Abban egyébként, hogy annyira gátlásos, félszeg és végső soron boldogtalan fiatalember voltam huszonhét éves koromig, a boldogtalant itt inkább a mafla színönimájaként értelmezve, nagyanyám játszotta talán a legmeghatározóbb szerepet, mert valahányszor meséltem neki az udvarlásaimról, és ez is olyan furcsa, miért is kellett ilyesmiről mesélnem neki, ma sem tudom, valahányszor arról meséltem neki, hogy ez vagy az a lány tetszik nekem, mindig azt mondta, ó te Imike, ne mind annyit foglalkozz velük, nem is érdemlik meg, hogy folyton velük foglalkozz, később pedig, ha arról beszéltem, hogy a lányok hogyan játszanak velem, akkor azt mondta, többet rá se nézz, hát persze, hogy játszik veled, ha van kivel, legyen egy kis önérzet benned, és ezek a szavak nagyon nagy hatással voltak rám, úgyhogy az egyik évfolyamtársnőmnek például azért nem udvaroltam többet, mert megbeszéltük, hogy a színházban találkozunk, és boldog voltam, nahát, sikerült, gondoltam magamban, de nem találkoztunk a színházban, egész előadás alatt azon gondolkodtam, mi történhetett vele, és arra a következtetésre jutottam, hogy semmi sem történt, egyszerűen játszik velem, paranoidias voltam kétségtelenül, de ez még nem lett volna baj, csak-hogy fölháborodásomban nagyanyámnak is elmeséltem a dolgot, és ő még jobban fölháborodott, fejezd be vele, hát ez nem normális, érted Imike?!, nem normális!, ennek csak arra kellesz, hogy packázzon veled, tudtam, hogy ez fog következni, mégis kifakadtam, mégis elmondtam neki, kiöntöttem sérült lelkem minden fájdalmát, mint valami romantikus lírikus, és másnap reggel, mikor a lány fölhívott, hogy megmagyarázza, miért nem jött el, későn érkezett, már elfogytak a jegyek, akkor könyörtelen voltam, önérzetes, micsoda marhaság, pedig még segíteni is akart, arra gondoltam, hogy ma este van a *Vízkereszt*, elmennék, ha már Ionescót nem

láthattam tegnap, csak annyit kellett volna mondanom, hogy jó, akkor találkozunk ma este, de nem, inkább azt mondtam, jó szórakozást, és miután letettem a kagylót, büszkén kihúztam magam, lám-lám, velem nem lehet játszani, én felnőtt férfi vagyok, és nem vettem észre, hogy tulajdonképpen egy hatalmas ökör vagyok, óriási szarvakkal, bamba szemekkel, ahogy tanítani szokták.

Mintha azt a periódust, amelyben az ember azt hiszi, és joggal hiszi, hogy mindenre van ideje, tehát mindent szabad neki, minden meg van engedve, és éppen úgy van megengedve, ahogy ez a németes szószerkezet sugallja, arra is van idő, hogy idő legyen, nemcsak a kalandokra, hanem az előkészületekre is, nemcsak az udvarlásra, hanem arra is, hogy az ember addig nézzen egy lányt, amíg bele nem fájdul a szeme, addig, amíg kiderül, hogy ez *az* a lány, semmi kétség, ő az, Ő, akit egy egész életen keresztül várunk, s később, csodálatos és vergődő éjszakák után, mert ez is a dolgok rendjéhez tartozik, döbbsen arra ébredjünk, hogy nem, mégsem volt igazunk akkor, mégis megcsalt az előérzetünk, mégsem ez AZ A LÁNY, ugyanolyan, mint megismerkedésünkkor, és mégis egészen más, nem Ő, ilyenkor szoktak normális fejlődésű emberek egyéjszakás kalandokba ugrani, szóval ezt a periódust én összecsaptam, elstettem volna, mint aki nincs tisztában ezzel az igazsággal, mint aki nem tudja, hogy 35, 40 vagy akárhány évesen éppúgy lehet nőszülni, mint jóval előbb, akkor, amikor a fiút csak azért nevezik férfinak, mert megsértődne, ha nem neveznék annak, akkor, amikor már azt hiszi, ha két lány volt az életében, akkor már nem gyerek, mekkora marhaság ez is, és anyám meg nagyanyám, akik pedig mindent megtettek annak érdekében, hogy az első menyasszonyommal szakítsak, ők éppen ezt a marhaságot táplálták, mert ugyanolyan üres dolgokat emlegettek, ugyanolyan formáságokhoz ragaszkodtak, mint amilyen ez is, megfogott ez a lány, mondták naponta olyan arccal, mintha az apokalipszis lovasai abban a pillanatban vágatnának el előttük, vagy hogy nem látod, mi-

ilyen csúf és sovány, mintha lett volna bármim, ami miatt meg kellett volna fogni engem, a részeges, durva apámon és a hazug, képmutató, fukar és szürke anyámon kívül, mintha bármit is számítana a szépség, illetve mintha nem kizárólag az a szépség számítana, amit te tartasz annak, te és senki más, mellest anyám jóval később is, mikor elmeséltem neki Piszttáciát, erre sem tudok rájönni, hogy miért tettem, évek óta egyetlen őszinte szót nem váltottunk, de túl nagy volt a feszültség, ment, mint a gázóra, és az ember mindig reménykedik abban, hogy az anyja mégiscsak megérti egyszer, de nem, anyám ismét bebizonyította, hogy nem érdemes, én ismét megbántam, hogy bíztam anyámban, de már késő volt, és anyám szólott, nem tudom, milyen ez a lány, Imike, de az anyja mesélte, mert tudod, az egyik húgát tanítottam, és ő mesélte, hogy a másik húga abortált, nem akartam hinni a fülemnek, jött, hogy sírjak, mintha semmi sem érdekelne jobban, mint az, hogy vajon abortált-e a Piszttácia húga, és melyik húga abortált, rettenetes, hogy amikor az embernek segítségre volna szüksége, és az anyjához fordul, mert ugyan kihez fordulhatna?, mert reméli, hogy végre, egyszer az életben!, fordulhat hozzá, akkor ilyeneket kell hallgatnia, nem is tudom, mi volt a lesújtóbb, az-e, hogy ezt mondta, vagy pedig az, hogy nem jött rá, milyen szerelmes vagyok, ennél már csak az kétségbeejtőbb, hogy a kollégáim látták, Sarzsi, amikor bevallottam, hogy túl vagyunk már az első éjszakán, napra pontosan megtippelte, melyik volt az a feledhetetlen éjjel, ők igen, anyám nem, ilyen egyszerű, a fene egye meg, és azt hiszem, ezért csaptam én össze azt a periódust, ezért akartam mindenáron megőszülni, szükségem volt valakire, valakire, aki szavak nélkül is ért, vagy legalább valakire, akiben feltétlenül megbízhatok, akinek a szeretete nem attól függ, hogy egyetértettem-e vele valamiben, vagy

sem, akivel nem kell attól félni, hogy egy rossz szó vagy gesztus, és vége mindennek, ahogy anyám, apám és nagyanyám esetében bizony félnem kellett ettől, mert például ha délben az iskolából jövet anyám elmesélte, hogy azelőtt való este nem álltam mellé, amikor apámnak be akart bizonyítani valamit, és engem, mint valami koronatanút, éjjel kettőkor a konyhába idézett, ahol is emlékezmem kellett volna rá, mit mondtam, amikor apám az unokaöccse feleségét simogatta, és én az álmoasságtól dülöngélve azt válaszoltam, nem emlékszem, holott természetesen emlékeztem, miért is ne emlékeztem volna, tél volt, valamivel karácsony előtt, réggen tudtuk, hogy apám, aki akkor már Pesten dolgozott, hazajön, méghozzá nem egyedül, hanem Tutuval, Sárival meg a gyerekeikkel, nagy volt a készülődés, szőnyeget poroltunk, anyám, illetve egykori osztálytársa, három napra előre főzött, utolsó előtti nap nem aludtunk, s másnap reggeltől remegtünk, iskolába se mentünk, pedig akkor eltelt volna valahogy, már elkezdődött a vakáció, tévét néztünk, délután kimentünk focizni, hazajöttünk, és ők még mindig nem voltak sehol, végül mégis megérkeztek, apám adott két csokit nekem, két csokit öcsémnek, aztán bement lezuhanyozni, hiába reménykedtünk, semmi mást nem kaptunk, hát ezért kell Pesten dolgozni, gondoltam magamban, hogy a fiainak két csokit hozzon, és bizonyára öcsém is ezt gondolta, mert ő sem tudott mozdulni, úgy álltunk ott, mint valami küldöttség, amelynek ez a küldetés az utolsó reménye, Tutuék röhögtek, mi összenéztünk, aztán az unokatestvéreinkkel együtt elvonultunk, este öten aludtunk egy szobában, Sári és anyám az egyik ágyban, amit télen át szoktunk hozni a nagyszobából, hogy csak a kisebbikben kelljen fűteni, a Tutu fia, öcsém meg én abban a két összetolt ágyban, amelyikben általában ketten aludtunk, Tutu meg apám a konyhában ittak,

apám egyszer csak betántorgott, és simogatni kezdte Sárít, hogy vagy, édes, gügyögte neki, meg tudtam volna ölni akkor, mi a fasznak hozza ezt ide, gondoltam, vigye el innen a picsába!, de ezt persze nem mondtam, mindig is túl gyáva voltam az ilyesmihez, jobban féltem attól, hogy megvernek, mint hogy nem mondom meg, amit amúgy nagyon is jól tudok, csak másnap, amikor apámék már elmentek, ez is olyan furcsa volt, inkább ment Tutuékkel Sarmaságra, a Tutuék valami rokonához, inkább ott töltötte a karácsonyt, mint velünk, a gyermekeivel, szóval csak másnap reggel mondtam, édesapa hogy simogatta ezt a Sárít, mi meg készülődünk itt, hogy hazajön, de ezt azon az éjszakán, amikor anyám ki akart hallgatni, nem mondtam el, nem akartam elmondani, szóval ilyenkor nagyanyám rettenetes tudott lenni, úgy nézett rám, mintha a pusztá rámnézéstől hányingerrel küszködne, és úgy tűnt, elmúlt a szeretet, vagy legalábbis félbeszakadt, felfüggesztődött, ilyenkor nem Imike voltam, a csodálatos, a jó magyaros és romános, a magyar- és román-tanárok kedvence, aki tantárgyversenyre járt, szavalt, szóval sikere volt, hanem mocsok disznó, áruló gazember, aki inkább az apjával tart, mint az anyjával, és hiába mondtam, mit mondtam!, üvöltöttem!, hogy nem akarok tartani senkivel, nem érdekel semmi, hagyjanak békén, oldják meg az életüket nélkülem és a vallomásaim nélkül, a feszültségtől nem lehetett menekülni, nagyanyám szúrós tekintetét akkor is a hátamon éreztem, ha nem voltam vele egy szobában, sőt, ha már eljöttem tőlük, akkor is, és nőtt bennem a bűntudat, bár-hogy is próbáltam lerázni magamról, terjeszkedett, akár a rák, és ha elmondtam nagyanyámnak, hogy apám miért veszekedett és miket mondott, de mit *ha*, mindig mindent elmondtam, úgy jártam hozzá, mint valami gyóntatóhoz, mert úgy éreztem, ő mindent megért, és azt hittem, a határozott-

ságával kiségt minket a bajból, akkor még imponált az a keménység, amellyel túlélte a két világháborút, a románok bejövételét és nagyapám nőit meg adósságait, s csak jóval később jöttem rá, hogy konokságával és a megbocsátásra vagy pusztán megbékülésre való képzelenségével inkább ártott lánya házasságának, mint használt, ez a sófalvi paraszt, mondta olyan gyűlölettel, hogy valósággal megijedtem, persze csak évekkel utóbb, eleinte jól esett ez a gyűlölet, tőle reméltem a megváltást, ismét elmondtam tehát, hogy veszekedtek, nagyanyám kioktatta anyámat, én nem értem, Lidike, hogy tudod megcsókolni azt az ocsmány pofáját, ilyen megjegyzései voltak, és szentül meg volt győződve, hogy akkor hat a legeredményesebben valakire, akkor biztos az eredmény, ha egész nap be nem áll a szája, ha folyton ugyanazt ismételteti a leghatározottabb hangon, olyan lehetett ez anyámnak, mintha kalapáccsal ütögetnék a fejét, de mondanom sem kell, anyám valami okból visszamondta apámnak, aki egész délután úgy nézett rám, mint a véres késre, végig féltem, hogy végül megver, de mint általában, most sem mert vagy nem akart megütni, csak a szemüvegemet vágta a fejemhez, mikor már nem bírta tovább.

Ez a meg nem történt tanúságtétel is sorsdöntő pillanat volt az életemben, mint ahogy így visszatekintve mintha mindegyik az lett volna, legalábbis nagyon sok azok közül, amelyek örökre megmaradtak bennem, aki rossz családban nőttem fel. Bár nem is rossz család voltunk, ez semmit nem mond el mindabból a gyötrelemből, amelyen keresztülmentünk, és amelyen ráadásul valamiféle lelkiismeret-furdalással mentünk keresztül, mert milyen dolog az, hogy nem szeretjük a szüleinket, illetve szeretjük, de nem mind a kettőt, csak egyet-egyét, öcsém apámat, én anyámat, mert a legzsengőbb gyerekkorban bizony így volt, apám mindenüvé magával vit-

te öcsémet, és ez a mindenüvé elsősorban a kocsmát jelentette, vagy pedig a barátokat, ami ugyanaz, mert a barátok szintén alkoholisták voltak, Imi, Imi, mondták, illetve kiáltották boldogan apámnak, amikor meglátták az ajtóban, és rögtön előkerült a vodka, a pálinka vagy a bor, és inni megviccelni kezdtek, de milyen vicceket tud mondani valaki, akit a pián kívül semmi egyéb nem érdekel, ocsmány, hülye vicceket nyilván, öcsém, a két vagy három, később négy vagy öt éves öcsém pedig ült ott a sámlyn, hokkerlin vagy micsodán, és hallgatta ezt a részeg gajdolást, közben a barátok és rokonok felesége fáradt vagy megundorodott testtel és remegő szájjal üldögélt a konyhában, amíg annyira el nem álmosodott, hogy el nem búcsúzott a részegektől, ekkor ismét néhány hülye poén következett, amely a nőkre vonatkozott, és amelyen öcsém sután vigyorgott, mit is tehetett volna, ült a kisszéken, vigyorgott és ásítózott, aztán egyszercsak nyafogni kezdett, akkor apám nagy nehezen felállt, hosszasan elköszönt a házigazdától, aki még talán nála is részegebb volt, kedvetlenül kiráncigálta öcsémet az ajtón, s a kedvetlenség hazafelé menet csak fokozódott, apám minden lépéssel mogorvább lett, s a dolgon az sem segített, hogy olyankor már egyetlen busz vagy trolis nem járt, villamos még nem volt Kolozsváron, apám kijózanodott ugyan, de éppen csak annyira, hogy újult erővel, frissen tudjon veszekedni, vérben forgó szemmel ordítozzon, belekössön az élő fába, ahogy nagyanyám mondta, és ne hagyjon aludni senkit, még a szomszédokat sem.

Olykor már hazaérkezésemkor tudtam, hogy mi következik, apám ugyanis már elvitte öcsémet, máskor hazajött, pityókosan megebédelt, aztán bejelentette, hogy megy, azzal ment is, csak éppen felöltöztette Andrist, de néhányszor ehhez se volt türelme, annyira nem bírta már otthon, éppen ez

kerülte el a figyelmemet, ez, ami talán a legfontosabb volt: ha annyi eszem lett volna, amennyi akkor még nyilván nem lehetett, azt a kérdést kellett volna föltennem magamban, miért nem bírja apám otthon, miért menekül el, ahogy lehet, miért áll föl rögtön ebéd után, s miért szól a veszekedések nagy része arról, hogy anyám nem főzött, nem mosott, nem mosogatott, anyám folyton a pénzről kérdezősködik, illetve megint alszik, amely kérdés apám megfogalmazásában úgy hangzott, megint döglesz? Ezeket a kérdéseket persze csak jóval később tettem föl magamnak, akkor, amikor már válaszolni is tudtam rájuk, mikor már régen kiábrándultam anyámból, holott apámat nem gyűlöltem kevésbé, mint addig, mikor már nagyon gyakran veszekedtem nagyanyámmal, mert mindenáron meg akartam győzni arról, hogy anyám korántsem tökéletes (ebből is látszik, hogy mindenre azért még akkor sem jöttem rá), mikor már nagyanyám kezdett kiábrándulni belőlem, mert elárultam a táborot, a mi táborunkat, a nagyanyám–anyám–én tengelyhatalmakat, átálltam, s hiába magyaráztam, hogy nem átálltam, különben is, mit jelent ez a szó, mit jelenthet, elég baj, hogy egyáltalán jelenthet valamit, s ez is családjunk egyik tragédiája!, akkor már mindketten ordítottunk, gyalázatos!, kiáltotta nagyanyám, az anyád picsája!, vágta a fejéhez, nem érted, hogy csak meg szeretnék érteni valamit!, és nem érdekel, hogy kit árulok el!, üvöltöttem, ami elég képtelen ellentmondás, ha meggondoljuk, az ember nem üvöltve szeretne megérteni valamit, és nem is elárulva valakit vagy valamit, de éppen az volt a baj, hogy a feszültségtől már nem lehetett halkan beszélni, a feszültségtől vagy üvölni kellett, vagy pedig egyáltalán nem kellett volna beszélni, meg kellett volna némulni egy életre, legalábbis, ami a fájdalmakat illeti, nem emlegetni folyton őket, nem hivatkozni a megértésre, a

bosszúra, a megkönnyebbülésre, sem más ilyenekre, magunkban intézni el a meg-nem-értettséget, magunkban forralni a bosszút, másképp könnyebbülni meg, gyakran úgy tűnt, mintha bosszút szeretnék állni valakin, vagy inkább mindenkin, nagyanyám legalábbis így érezte, és így érezte anyám is, meg apám, amikor nagyritkán ő is beleolvasott abba, amit írtam, de általában hülye filozófusnak nevezett, és ez a hangulat kitartott sokáig, nagyon sokáig forraltam a bosszút, s ettől is az váltott meg, hogy végleg egyedül maradtam, akkor jöttem rá, hogy a magányomat a bosszú sem szünteti meg, és nem szüntette volna meg akkor sem, ha korábban állok bosszút, akkor, amikor még ketten voltunk, amikor még áltathattam magam azzal, hogy a szeretetben feloldódik a magány.

Öcsém például megnémult, nem emlegette a fájdalmait, pedig testi értelemben sokkal több és kíméletlenebb fájdalmat kellett kiállnia, mint nekem, apám sokszor hazajött, és anélkül, hogy öcsém bármit is vétett volna, agyba-főbe verte, ököllel ütötte, rúgta, és közben kiabált, emlékszem, egyszer apám egyik barátja látogatott hozzánk a legkisebb fiával, aki körülbelül egy évvel lehetett idősebb öcsémnél, én már elég nagy voltam, a köztünk levő öt év soknak bizonyult, én folyton olvastam volna, amikor öcsém még folyton játszani akart, igaz, később sem nagyon akart olvasni, inkább ivott, de ez már más lapra tartozik, egyelőre csak azt akarom elmondani, hogy játszottunk ott hárman, amíg a felnőttek a konyhában beszélgettek, ez a kétosztatúság is milyen jellemző volt!, mi mindig máshol, mint a felnőttek!, vagy ha ugyanott, akkor kuss!, szót se merjünk szólni!, a felnőttek tehát a konyhában, nálunk volt a román szomszédasszony is, Sofica, egy alkoholista legnagyobb s immár elvált lánya, aki gyakran segített anyámnak a sütés-főzésben, mert anyám

mindenkit kihasznál, akit csak ki lehetett használni, a különféle barátnők különféle feladatokat láttak el, az egykori osztálytárs például mindent főzött, amire csak szükség volt, és nagy eseményeknél is igénybe vehették, öcsém konfirmálásán is ő főzte a húsleves, ő vette kezébe a darált húst, hogy a káposztalevelekbe göngyölje, s ettől apám külön is irtózott, Zsófi közismerten rendetlen volt, házában bugyik lógtak a csilláron, folyt ki a szekrényekből a ruha, ráadásul mindig valami elképzelhetetlenül ízléstelen lila cicanadrágban járt, s mindezekről az embernek az a benyomása támadt, hogy nemcsak rendetlen, hanem koszos is, mi gyerekek még naivak voltunk, még elhittük, hogy aki négy vagy öt órát tanít az iskolában, annak nincs ideje főzni, ahelyett a barátnők kell hogy főzzenek, csak jóval később ébredtem rá, mekkora hazugság volt ez is, a legtöbb asszony dolgozott, s a legtöbben öt óránál hosszabb ideig, mégis olyanokat főztek, hogy mind a tíz ujjamat megnyaltam utána, első menyasszonyom anyja, a feleségem anyja, s hogy ne menjünk messzire, a feleségem is késő délután érkezett haza, mégis finomakat főzött, a főzéshez különben sem idő kell, hanem valamilyen érzék, s mint minden érzéket, bizonyos mértékig ezt is ki lehet fejleszteni, de aki ilyen érvekkel védekezik, mint amilyenekkel anyám védekezett, az nyilván semmit nem akar kifejleszteni, mindegy, Sofica viszont csak valamilyen süteményt készített, főételeket nem, a süteményt azonban mesterien tudta csinálni, igaz, ezt a fokozatot anyámmal szemben ajándékozom neki, az meg semmit nem jelent, az égvilágon semmit, ott gyúrt a konyhában, apám barátjának fia le is utánozta, hogyan löki előre a karjait, s hogy lökődik előre az egész teste, az ember már-már attól fél, előreesik, a srác úgy utánozta, hogy amikor előredobta a testét, a fejét hirtelen hátradobta, aztán a másodperc tört része alatt ismét

előre, úgyhogy Sofica olyan lett, mint valami metálos, aki éppen a Metallica görcsoldó ütemeire ráng, neveltünk, később öcsém és a vendégfiú kimentek a kertbe, és ott játszottak, engem meg hálistennek hagytak olvasni, ez a hálistennek azonban nem tartott sokáig, apám barátja hazavitte a fiát, apám meg valószínűleg ki akarta tölteni a dühét valakin, amiért megint egy idegen asszonyt kell néznie, amint a konyhában azt végzi, amit anyámnak kellene végeznie, apám falusi családból származott, az ő anyja főzött, mosott, mosogatott, takarított, mezei munkára járt, és nyilván nem panaszkodott, vagy ha panaszkodott is, alkoholista férjét úgy sem hatotta meg különösebben, mint ahogy az sem hatotta volna meg különösebben, ha nagyanyám borotvával elmeteszi a torkát, de ez már egy évvel azután történt, hogy nagyapámat szétrágtá az alkohol, apám öcsém után ment a kertbe, és kiokumláta, hogy öcsémék meglazították a kerítést, következképpen üldözőbe vette öcsémet, és a pinceablakkal egy magasságban utol is érte, lelökte a földre, és ott öklözte-rúgta, ahogy egy felnőtt szokás, csak a sírást hallottam és apám elfulladt ordítását, nem tudtam, mit tegyek, kimenni nem mertem, mint ahogy annyi mindent nem mertem megtenni, miközben annyi mindent meg kellett volna, hallatszottak az ütések-rúgások is, mintha egy zsákot püföltek volna, csakhogy én tudtam, hogy ez a zsák az öcsém, egy darab lüktető rémület és fájdalom, és azt is tudtam, ki püföli, egy földühödött vadállat, aki egy gyáva senkivel él egy fedél alatt, öcsém bemenekült valahogy, vörös volt az arca, gyűrött, olyan, mint mostanában, amikor nagyon sokat iszik, de hát mit is tehetne, ha már a beszédet nem választhatta, akkor a piát kellett választania, az iszonyat tette felismerhetetlenné, csapódott a konyhaajtó, jön, jön, zokogott öcsém, és akkor eléálltam, úgy vártam a fenevadat, nem tu-

dom, miért nem folytatta ott, ahol abbahagyta, talán nem maradt benne düh, vagy maradt, de nem elég, talán meg-hökkent, hogy olyan határozottan odaálltam öcsém elé, nem tudom, nem hősködni szeretnék, csak megérteni valamit, ami az életem volt, bár ahogy írok, úgy jövök rá fokozato-san, úgy vagyok kénytelen belátni, hogy most sem fogom megérteni, bizonyos történéseit legalábbis soha, mindegy, nem verte tovább öcsémet, most már csak üvöltözött, milyen csodálatos megkönnyebbülés is volt ez, és amikor valahogy, mai napig nem sikerült rájönnöm, miképpen, kikeveredtünk a konyhába, akkor Sofica azt mondta, *decît sã te batã altcineva, mai bine te bate taică-tău,*² menj a román apád alkoholistá faszába, gondoltam, mit értesz te ebből, bár így utólag, ha meggondolom, talán éppen azért mondta ezt a marhaságot, mert tényleg nem értett semmit, nem is érthe-tett, valami vigasztalót akart mondani, és gyúrta tovább a tésztát, valószínűleg azon töprengett, miért adott az isten ilyen szomszédokat neki, aztán apám, gyakran előfordult ez vele, s ha már kezdett kijózanodni, akkor mindig ellágyultan simogatta és csókolgatta öcsémet, Andriska, mondta neki, miután egy életre tönkretette, és akkor anyám, ez a gyáva senki, ez a némbér, képes volt azt mondani, ne simogasd, most már, hogy megverted, mert az nem jó, mintha bizony az lenne jó, ha tovább verné, vagy ha nem simogatná többé soha, hisz ez egy bűnös gyermek!, fajtiszta családunk testén ronda göcs!, ó, hogy gyűlöltem akkor ezt az asszonyt, meny-nyire megvettem, a gyávaságáért, az elvtelen türéséért, amellyel gyermekei, szülei, s végső soron férje életét is tönk-retette, és ő mindebből semmit sem vett észre, csak mondta tovább semmitmondó, csalárd, hamis szólamait, s ha meg-

² Inkább apád verjen meg, mint más.

próbáltuk felrázni, csak hallgatott. Még az is előfordult, hogy mosolygott lenézően, mint amikor, később volt-e vagy ko-rábban, nem tudom, egyszer megtörtént ez is, ki tudja, mi-kor, de később lehetett, mert apám már Pesten dolgozott, s már Sáríróról is tudtunk, valahányszor apám hazajött, anyám mindig meg akarta győzni, hogy rúgja fel az ottani állását, és maradjon itthon, úgysem keres többet, mint itt keresne, mert lám, XY mennyit keres, holott itthon dolgozik, ebben az idő-szakban nem volt szabad elmondanunk, ha találkoztunk va-lakivel, aki kint dolgozik, és jól keres, egyszer elmeséltem apámnak, hogy lábteniszeztem egy negyven körüli férfival, aki autófestőként körülbelül háromszor annyit keres, mint itthon keresne, Veszprémben él, és nem vágyik haza, haza csak lábteniszezni jár, és mikor ezt elmeséltem apámnak, anyám szemrehányóan nézett rám, hogy is tudtam ilyent mondani, hogy is voltam képes ilyen árulásra, éjjel aztán to-vább győzködte apámat, ültek a konyhában, cigarettáztak és söröztek, ő, rengeteget söröztek akkoriban, anyám is sokkal többet, mint addig, mindent megtett, hogy apámhoz törlesz-kedhessen, mint egy kóbor, hulló szőrű macska, a konyha éppen a szobánk előtt volt, csupán egy ajtó választott el a kint zajló örületől, egyszer már nem bírtam tovább, kimen-tem, és majdnem sírva elmondtam, hogy nem tudok aludni, és hagyjanak már aludni, könyörgöm!, de egyikük sem ható-dott meg, mindketten mosolyogtak, szembevigyorogtak, mint egy hülyét, aki semmit nem ért az egészből, akkor vég-leg meggyűlöltem őket, s hogy néhány évvel ezelőttig apám-mal már jól is éreztem magam, annak semmi köze nincs ahhoz a gyűlölethez, az megmarad bennem, mélyen, legalul, amíg élek, mindig emlékezni fogok rá, és soha nem fogok megbocsátani.

Egy karácsonyon, nem akkor, amikor apám megsimogatta Sárít, hanem egy másik alkalommal, apám véletlenül egyedül jött haza, és gondolom, szintén véletlenül, vagy amennyire így felnőtt fejjel látom a most már élettársi kapcsolatukat, talán azért, mert Sári ismét hisztizett valamiért, velünk töltötte a szilveszter estét, velünk, és nem a Tutuék sarmasági rokonánál vagy Pesten, vagy ki tudja, hol, ami persze nem egyértelműen jelentett jót, ekkor már nem ivott, ezt minden Sári iránti undorom ellenére el kell ismernem, ahogy a szerelmük kibontakozott, apám egyre kevesebbet ivott, míg végül odajutott, hogy egyáltalán nem ivott, illetve csak akkor, ha hazajött, abban az időszakban kezdtem megérteni, miért ivott, amíg anyámmal élt, úgy értem, amíg folyamatosan anyámmal élt, már napokkal azelőtt, hogy megérkezett volna, megtelefonálta, hogy jön, tudtuk tehát, hogy mikor érkezik, az azt megelőző három hónapban anyám nem csinált semmit, a szó szoros értelmében meg sem mozgott, ott a leves az asztalon, a második a kályhán, körülbelül ennyit mondott minden délben, mikor hazajöttünk, öcsém az iskolából, én az egyetemről, akkor már egyetemista voltam, ó, igen, anyám büszkesége, az első-, másod-, harmad-, negyed- és végül ötödéves bölcsész, akinek már elsőéves korában megjelentek a versei a helyi irodalmi lapban, amelynek számaival anyám, ha rövid időre magához tért a letargiából, átslattyogott a szomszédokhoz, nahát, ez az Imike milyen tehetséges, mondogatták a szomszédasszonyok, miközben kavargatták a rántást, de azért azt, ki sem merték mondani a szót, csak szenteskedve anyámra pillantottak, azt mégsem kellett volna, jegyezték meg, anyám hazajött, és

mindent elmondott, a lelkendezést is, meg a fejcsóválásokat is, undorodtam ettől a dicsekvéstől, nem azért írtam, hogy a szomszédasszonyok megdicsérjék a verseimet, és nem is azért, hogy apám falujában a rokonok elolvassák, és hümmögjenek hozzá, pontosan persze nem tudom megfogalmazni, hogy ugyan miért is írok, mert nyilván az is hazugság lenne, ha azt mondanám, hogy csak magamnak és magamért, de anyámmal nem lehetett elbeszélgetni erről, néhányszor megpróbáltam elmagyarázni, hogy az író nem azt írja, amit akar, hanem amit írnia *kell*, éppen ezért nem gondolhat arra, hogy kinek fáj, amit ír, és kinek szerez örömet, kit botránkoztat meg, és kit elégít ki, ezt sem anyám, sem nagyanyám nem értette meg, úgyhogy ezeknek a próbálkozásoknak is üvöltözés lett a vége, mint annyi mindennek, üvöltözés és kétségbeesés, anyámról, akit jó ideig, már nem emlékszem, meddig, de tizenöt-tizenhat éves koromig biztosan, nagyon sokra tartottam és szerettem, úgy éreztem, neki köszönhetek mindent, ő biztosan szeret és megért, és megvéd mindentől, s hogy őt, éppen őt, aki annyira jó, okos, művelt és megértő, sújtja a végzet azzal, hogy apámnak, ennek az állatnak a felesége legyen, s mellette menjen tönkre az élete, később kiderült, hogy se nem okos, se nem művelt, már ahogy én értem ezeket a fogalmakat, mindkettőt egy mindig megújuló folyamatként, melynek csak alapja vagy kezdete a velünk született képesség, az okosság kételkedés is, az a kételkedés, amely minden meghatározásra kételkedőn tekint, minden magabiztosságot ironikusan kezel, s ebben a *mindenben* a sajátja is benne van, nemcsak a mások határozottságán szoktam mosolyogni, hanem a magamén is, mert tudom, hogy az embernek, mindenkinek, meghatározásokra van szüksége, hogy egyáltalán élni tudjon, mi is történne velünk, ha semmiben nem lehetnénk biztosak, másfelől vi-

szont csak a nevetségés és kisszerű emberek szoktak mindig ugyanolyan biztosak lenni mindenben, anyám azonban túlságosan is biztos volt például abban, hogy márpedig ő jó anya volt és most is az, mindig volt mit ennetek, mondta azon a könyörgő hangján, amely egykor meghatott, később viszont csak az undort váltotta ki belőlem, valóban, mindig ettünk valamit, mint már elmeséltem egyszer, az asztalra kiszórt tányérokból ettük az ételt, mert másként tényleg nem lehet nevezni azt a műveletet, amelynek eredményeként a rosszul elmosogatott, zsírfoltos tányérok az asztalra kerültek, s melléjük a szomorú kanál, a szomorú villa meg a kés, szegény, depresszióba esett evőeszközök, szegény, depresszióba esett, csáléra álló abrosz, depressziós székek és depressziós asztal, depressziós konyha, spájz, kályha, kagyló, szegény depresszióba esett és abból soha ki nem gyógyuló lakás, amelynek a konyhájában ültünk az asztal körül, ha apám otthon volt, remegtünk, hogy szépen együnk, s mint-hogy remegtünk, majdnem biztosan vétettünk valamit valamilyen elképzelt szabályok ellen, melyek egyébként napról napra változtak, és hihetetlenül nevetségések voltak, például a teát nem hűthettük meg a kagylóba eresztett hideg vízben, az bizonyos, mindenképpen tiszteletben tartandó normák ellen szólt, és azonnal fölhangzott apám üvöltése, ha az ilyenek ellen véteni merésztünk, most persze a jobbik esetet vázoltam, mert a rosszabbik az volt, amikor a tarkónkra adott pofontól arcunk a tányérba csapódott vagy loccsant, attól függően, hogy éppen melyik fogásnál tartottunk, bár az ebédnél apám nem túl gyakran volt jelen, s elköltözésünk után, mikor többnyire nagyanyáméknál ebédeltem, egyáltalán nem, egy fél nap nyugalmat jelentett ez a módszer, reggel a suliban, délután nagyanyáméknál, csak este mentem haza, bár persze akkor sem mentem volna, de akkor már

tényleg nem tehettem másként, s az is előfordult, hogy még be sem fejeztem az evést, már csengett a telefon, kapálni hívtak, mert egy időben földművesek is voltunk, gyűlöltem beülni a kocsiba, és az idegességtől remegő apámmal, a gyáva anyámmal és a hallgatag öcsémmel együtt kirobogni a város határába, és ott krumplit vagy kukoricát kapálni, gyűlöltem mafla, mutuj és hülye gyermek lenni öcsémmel együtt, mert bármennyire is különbözött tőlem, Andris is városi gyerek volt, nem tudta egyből, melyik a gyom, és hogyan kell kapálni, apám viszont nem tudta megérteni ezt, és azonnal üvöltött, ha valamit rosszul csináltunk, féltünk tehát, és félelmünkben egyre többet hibáztunk, így apám is egyre többet üvöltött, öcsémet meg is taslizta olykor, szóval mindig ettünk valamit tényleg, közben a hátunk mögött anyám azt duruzsolta, hogy a szalámi ennyi meg ennyi, a lekvár annyi meg annyi, a disznóhús emennyi, és a laska amannyi, ma már tudom, hogy ezek a reggelik, ebédek és vacsorák bősítették föl legtöbbször apámat, sokszor annyira, hogy elkapta anyám elől az ételt, ne egyél már annyit, úgylis csak hízol tőle, mondta, na, mondta anyám, hát miért veszed el, a hámért s a kötőfékért, felelte apám, ó, humoros kis család voltunk, annyi szent, majdhogy bele nem pusztultunk a röhögésbe, egy ilyen alkalomkor annyira látszhatott az arcomon az undor, hogy apám félóráig vagy még tovább várákozott a sarkon, hogy elmagyarazza, miért is tette, amit tett, de nem jöttem, apám meg elment inni, hová is mehetett volna tényleg, hová, ha nem a kocsmába, várákozását este mesélte el nekem, persze már részegen, majdnem sírva, nagyokat bólogatva kopaszodó fejével, és közben nagyokat kortyolva a lőrével megtöltött műanyag palackból, saját termésünk abból a kis szőlőből, ami a kertben van, mutogatta büszkén a barátainak, finom, dicsérték azok tömören, aztán megint híz-

tak a pohárból, de ez máskor volt, most csak ketten voltunk, el akartam magyarázni neked, Imikém, kezdte apám, de arcomon még mindig ott ült az undor, nem a nagyobbik fia hallgatta, hanem egy tömeg undor a nagyobbik fia képében, úgyhogy inkább legyintett és abbahagyta, de a sírást nem tudta abbahagyni, csuklott, csorgott a nyála és sírt, és én nem tudtam eldönteni, hogy az ő sírásától undorodom-e jobban, vagy az anyámétól.

Hálistennek most már nem kell választanom, most már elintéztem magamban ezeket a dolgokat, legalábbis úgy tettem, mintha elintéztem volna, mit is tehettem volna, nem tehettem másként, a gyűlölet is itt van bennem valahol, de nem élesen, hanem valahogy furcsán, egyenletesen, a legutolsó réteg felülről és a legegységelműbb, s három éve még jól elvoltam mindenkivel, apámmal még jobban, mint anyámmal, ami nemcsak amiatt meglepő, mert nem is olyan rég még egészen másként volt, hanem azért is, mert azt hittem, apám egy elviselhetetlen ember, mindenbe beleköt, mindenért veszekszik, s nagyon megdöbbsentem, amikor másoktól hallottam, milyen jó humora van, milyen kellemes a társaságban, de rá kellett jönnöm, apám nemcsak kellemes, hanem megértő is, ha neki jó, nekem is jó, mondta az első menyasszonyomról az egyik barátomnak, arról a lányról, akiről nagyanyám és anyám hetet-havat összehordtak, csak hogy megakadályozzák a házasságunkat, és akciójuk sikerrel járt, apámmal lehetett úgy beszélni, hogy ne célozzon a múltra, ne álszenteskedjen, apám nem volt sznob, nem tett úgy, mintha nagyon érdekelnék a műveim, hogy aztán kiderüljön, egyáltalán nem érdeklik, illetve nem a műveimért rajong, hanem azért, hogy a nevemet kinyomtatják, és ezt meg lehet mutatni X-nek vagy Y-nak, apámtól távol állt az ilyesmi, Mária, a feleségem is jobban szerette apámat, apám iga-

zi egyszerű ember volt, ami a szívéen, az a száján, és nem várta el, hogy sajnálják, hogy együtt érezzenek vele, ezek a szavak túl bonyolultak voltak a számára, ő egyszerűen így gondolta vagy úgy, apámnak nem volt olyan fontos az illem, mint anyámnak, vagy nem olyan képmutatón volt fontos, ha neki nem volt jó, akkor nem csinálta, ha százszor úgy illett volna is, és ha a szájára jött egy fasz, akkor nem szégyellte össze magát, szóval már majdnem megszerettem apámat, aztán ennek is vége lett, mindegy, azon a szilveszter estén, amelyet apám nem mással töltött, hanem velünk, aminek én nem örültem különösebben, de anyám és öcsém örülni látszott, aztán a vacsoránál, amelyen én nem voltam jelen, bizonyára nagyanyáméknál lehettem, már nem emlékszem, apám váratlanul kitört, megelegelhetette anyám siránkozásait, mert nem tudta abbahagyni, annyit szenvedtem, mint egy állat, mondta egy éjszaka sírva, és én elszégyelltem magam, az ember nem mond ilyesmit, ha már muszáj sírnia, és van, amikor tényleg muszáj, nem használja eszközként a sírását, anyám azonban nem érezte ezeket a dolgokat, úgyhogy minden gátlás nélkül mondta, amit mondani akart, vagy tette, amit tenni akart, a szent cél, apám visszahódítása érdekében, ám a legfontosabb apróságokra nem jött rá, nem értette, hogy ha egy jó levest főzne, ha hallgatni tudna, ha úgy mosna, hogy ami azelőtt fehér volt, mosás után is fehéren száradjon a dróton, akkor sokkal látványosabb eredményeket érne el, ha apám a leghalványabb jelét érzékelné a változásnak, akkor talán visszajönné, mert sokáig gondolkodott, évekig járta Pestet, válni mégsem akart, pedig anyám olykor nagyanyám hatására fenyegetőzött a válással, csinálj, amit akarsz, volt a válasz, de vissza ahhoz a szilveszterhez, apám lecsapta a villát, és azt kiáltotta, ha ez a kölyök nem lenne, nem kellene folyton visszajönnöm, és akkor öcsém elfehé-

dett, sajnálom, hogy nem voltam ott, szerettem volna látni a jelenetet, így ez a beszámoló is csak másodkézből való, de nem ezért sajnálom, hanem azért, mert jó lett volna látni ezt a karakán pillanatot, jó lett volna részt venni ebben a ritka helyzetben, el sem tudtam volna képzelni, hogy öcsém valaha képes lesz ilyesmit tenni, öcsém elfehéredett, és azt mondta, hát menjél el, menjél el!, ekkor elfehéredett apám is, egy pillanatig állt, aztán bement a nagyszobába, és nem mozdult ki onnan, tényleg szép lehetett, ahogy egy tizenöt éves kamasz, aki az egy évvel kisebb barátjához készülődik szilveszterezni, s aki apja kedvencének számított és számít ma is, még ha sok minden nem úgy van is, ahogy egykor volt s ahogy lennie kellene, szóval ez a kamasz képes nem törődni a körülményekkel, képes elfeledkezni a szörnyű verésekről, melyeket apámtól kapott, képes nem félni attól, hogy most is kaphat egyet, s még ez sem elég, mert képes kimondani egy olyan mondatot, amely szöges ellentétben van azzal, amit eddig érzett, gondolt és mondott azt illetően, hogy apám esetleg kilép a családból.

Mindent túl hosszan mesélek, de hát miért ne mesélnék hosszan, abban reménykedem, hogy ha sokáig mondom a történeteimet, sokáig forgatgatom, nézegetem őket, akkor talán megértek valamit belőlük, megértek valamit az életemből, az életemből, amelyből különben semmit nem értek, legalábbis nem sokat, s félek, hogy még azt a keveset sem értem, inkább csak azt hiszem, hogy értem, addig-addig gondolkodtam a különböző epizódokon, a különböző napalokon és éjszakákon, a különféle veszekedéseken és sírásokon, amíg valamiféle ideológiát kovácsoltam köréjük, legalább ez a mesterséges valami tartsa össze az életemet, ha a szüleim nem voltak képesek rá, és utólag kiderült, hogy magam sem vagyok alkalmas erre, nagyon is nagy szüksé-

gem van tehát az ideológiákra, öcsém a totális káoszba menekült, az alkohol, a sör, a bor, a garrone, de főleg a vodka meg a rum létrehozta káoszba, ha már zűrzavar, legyen teljes, gondolhatta magában, vagy inkább menekülhetett ösztönösen ebbe az irányba, én meg a rendet keresem, azt a mesterséges rendet, amely már kizárólag mesterséges lehet, ha egyszer természetes rendet, ha egyáltalán van ilyen, nem hagytak rám örökül, és ezt a rendet a történetekben keresem, mert bennük megcsillan valami, amiről olykor úgy tűnik, egy egészből szakadt ki, onnan hullott közénk, meg aztán, ezek a történetek *valóban* megtörténtek, és *velem* történtek meg, senki nem veheti el őket tőlem, senki a világon, s ha már megtörténtek velem, akkor hátha segítenek is rajtam, hátha kiderül belőlük valami, nem tudom.

Nem tudom, tényleg nem tudom, de az biztos, hogy mesélni fogok, amíg csak mesélni tudok vagy mesélni hagynak, s ha ez a mesélés túl romantikus fogalom is, az ember rögtön fonóra vagy ilyenszerű, valóban mesebeli dolgokra gondol, akkor inkább mondani, el akarom mondani ezeket a történeteket, hátha egy igazi nagy történet alakul ki belőlük, hátha valami igazi nagy történetre találok általuk, még ha nem is az a történet lesz ez, amit magam is szívesen olvasnék, akkor sem fogom eldobni, nem ijedek meg, ha nem olyan lesz, amilyennek szeretném, csak történet legyen, amelyhez mégiscsak én jutottam el, s amely így kétszeresen is az én történetem, vagy inkább a kétféle történetem, mert amit újra fölépítettem, az biztosan nem azonos azzal, ami valójában megtörtént, az viszont egészen biztos, hogy megtörtént valami, ami nagyon fáj, és hogy ezt a valamit nekem meg kell írnom; nekem kell megírnom.

Öcsém tehát kimondta a mondatot, ó, már látom is magam előtt ezt az általában hallgatag kamaszt, aki felcsattan,

és apámhoz vágja ezt a pár szót, látom, amint apám elsápad, anyám máris reszket, hogy vajon nem üti-e agyon öcsémét, egész gyerekkorunkban így reszketett öcsémért, tördelte a kezét, kétségbeesetten tekintett körül, hogy nem segít már valaki, de közbe nem lépett volna, egyetlenegyszer ragadta meg a függönyrudat, az is egy emlékezetes este s egy még emlékezetesebb éjszaka, de valahogy összerosódik, nem tudom mihez kötni, csak arra emlékszem, hogy moziba mentünk este hattól vagy héttől, tél volt vagy inkább ősz, egy magyar filmet néztünk meg a Művész moziban, magyar film Kolozsváron!, rendkívül nagy esemény volt ez akkoriban, nyolcvanvalahányban, de még nyolcvanöt előtt, emlékszem, még a tömbházban laktunk, a tévében már alig lehetett mást látni, mint a híreket meg a két örültet, akik az egész Romániát tönkretették, szóval moziba mentünk, a filmre sem emlékszem, furcsa, elég jó memóriám van, ez a nap mégis kihullott belőle, legalábbis csak nagyon nagy vonalakban maradt meg, mégis, mintha apám jönne haza estefelé hullarészegen, szembe velünk, ahogy indulunk a moziba, hogy reméltem, hogy elkerüljük a találkozást, s nem kell meglátnunk dülöngélő alakját, üveges szemeit, hova mentek, kérdezi talán, anyám válaszát nem hallom, nehéz szívvel megyünk tovább, akkoriban persze nem fogalmaztam így, de az biztos, hogy iszonyú súly volt rajtunk, iszonyú feszültség, érződött mind a hármunkon, csak jó kétszáz méter után, a piac sarkán kezdünk el beszélgetni, inkább csak a normalitás kedvéért, vagy mi, aki moziba megy, az cseveg, locsog, dumál, löki a sódert, de persze mégsem vagyunk olyanok, mint akárki más, ezzel senki nem vádolhat bennünket, miközben beszélünk, sűrű a levegő körülöttünk, s ezen a film sem segít, valami kollégiumban játszódik, van egy szép tanárnő s egy szép kamaszfiú, ennyire emlékszem, meg

egy kövér, szemüveges, szívbeteg srácra, aki rosszul lesz, és infarktusból hal meg, amikor a többiek a padlásra mennek, de miért mennek a padlásra, nem tudom, csak hogy sajnáltam ezt a szeplős, kövér fiút, és szívből gyűlöltem a fekete-hajú, magas társát, aki a vezérüknek látszott, aztán hazaindultunk, és útközben reszkettünk, nem mintha nem lett volna megszokott állapot ez nálunk, általában reszkettünk, vagy ha nem akarok ilyen patetikus lenni, akkor is legfeljebb azt mondhatom, mindig volt bennünk egy kevés szorongás, na szép, jó eufemisztikusra sikerült, mintha egy kevés szorongás, az már igazán nem lenne nagy ügy, de nekünk éppen elég volt, kisfiúknak kis szorongás, mindig úgy lépkedtünk hazafelé, hogy vajon mi vár ránk otthon, és ami vár, arról úgy gondoltuk, hogy csakis rossz lehet, legalábbis inkább rossz, mint jó, és félelmünk általában beigazolódott, valami mindig történt, vagy majdnem mindig, és ha nem történt, akkor azért voltunk nyugtalanok, ha még nem történt, akkor nyilván előttünk volt, később kellett megtörténnie, mert arról szó sem lehetett, hogy végleg elmaradjon.

Ezen az estén úgy látszott, tényleg nem történik semmi, tehát később történik valami, mert egyelőre semmi nem történt, lépkedtünk a latyakban és a furcsa félhomályban, beszélgettünk a filmről, de közben már mindegyikünknek az járt az eszében, vajon mi lesz, ha hazaérünk, semmi sem lett, apám felébredt ugyan, de erre sem emlékszem igazán, csak hogy nagy csöndben kezdünk vetkőzni, nehogy felébredszük, valamiért, s erre sem emlékszem, miért, talán azért, mert haragudott anyámra?, nem tudom, mindenesetre ott aludt a mi szobánkban, a kis szobában, ahogy neveztük, a blokkban ugyanis két szobánk volt, az ember belépett a konyhába, és ha be akart menni a fürdőszobába, akkor a nagy szobán is át kellett mennie, s a fürdőtől balra volt a kis

szoba, vagontípusú lakás, ahogy akkoriban nevezték, nem egy nagy előszoba, és abból nyíló szobák, hanem két kis előszoba a konyha előtt, illetve az egymásból nyíló szobák között, a fürdőszoba előtt, mennyire nem szerettem ezt a lakást, amíg ott laktunk, és mennyire megszerettem később, amikor nagyanyámék költöztek oda, de akármilyen óvatosan vetkőztünk is, apám mégis felébredt, talán mondott is valamit, nem emlékszem, aztán lefeküdtünk, anyám a nagy szobában, mi a kicsiben, és elaludtunk, legalábbis azt hittem, hogy apám is elaludt, de öcsém nemsokára kiment a vécére, és a fürdőből kiosont anyámhoz, apám pedig kiment a nagy szobába, rémülten figyeltem, hát mégsem alszik, gondoltam, ott elkezdett üvölni, nem akarsz velem aludni, mi!?, vagy valami ilyesmit, lekapta azt a rudat, amellyel a függőnyt húzogattuk, lerántotta öcsémről a paplant, és anyám sikolyai közepette akkorát sózott öcsém combjára, hogy másnapra két arasznyi kék folt lett az ütés helyén, anyám pedig, fantasztikus teljesítmény volt ez tőle, megragadta a pálcát, és ahogy ott küszködtek, rendszeren elgörbült, ezt a jelenetet az előszoba ajtajából néztem végig, aztán sírva beszaladtam, nemsokára öcsém is jött, apámék még veszekedtek, aztán megint nem emlékszem semmire.

6.

A másnapra nagyon is emlékszem, főleg, mert ehhez a naphoz kapcsolódik gyermekkorom egyik legszebb emléke, bár mint talán kiderült, korántsem volt olyan észveszejtően sok, hogy ne tudnék válogatni belőlük, ne tudnám eldönteni, hogy vajon mindebből a gyönyörűségből mit is válasszak, hosszú órák tanácstalansága után elgyötörve fogjam a fejem, s még mindig ne tudjam, hogy mit is írjak meg, nem, ilyen gondokkal hálistennek nem kell küszködnöm, kis túlzással azt is mondhatnám, nincsenek szép gyermekkori emlékeim, mások elmesélik, milyen nagyszerű apjuk volt, zsebpénzt adott, focizott velük, strandra jártak, kirándulni vitte őket, mittudomén, én azonban csak azt mondhatom, hogy általában nagyvonalúan viselkedett, de sosem lehetett tudni, mikor csap át a legundorítóbb önzésbe, egyszer, már tizenhét éves lehettem, már rég a Fellegváron laktunk, és éppen az egyik Bácsban levő gyárban műhelygyakorlatoztunk, vagyis álltunk a munkások mellett, és nem csináltunk semmit, inkább zavartunk, mint segítettünk, néhány munkás vissza is utasította a mesterünket, mikor első nap azt próbálta eldönteni, melyikünket melyik munkás mellett hagyjon, azt mondták, ezért semmi pénzt nem kapnak, akkor miért engednék a büdös kölykeik az esztergapad mellé, igazuk volt, a mesternek nem volt könnyű dolga, valahogy mégis elhelyeztek bennünket, órák hosszat álldogáltunk, sétálgattunk, beszélgettünk, a melósok közben dolgoztak, idegesen szívták a fogukat, ezerszer megbánták, hogy belementek a dologba, nagyon ritkán a mester is feltűnt, kérdezett valamit, s a választ meg sem várva továbbment, jó kis gyakorlat volt, a világon semmit nem tanultunk, hacsak azt nem, hogy gyárban

dolgozni a legnagyobb örültség a földön, korán kelni, nyakig olajos lenni egész nap, örülni a nagy nehezen belopott vodkának, olajos szalonnát falni az olajos papírra tett olajos kenyérrrel, hát ezt nem, ezt aztán tényleg nem, gondolhatta mindenki magában, két hétig jártuk a gyárat, ahogy azelőtt két hetes időszakokban almát és cseresznyét szedtünk a Palocsay-kertben vagy a Csillaghegyen, és ott is voltak mesterek, de oda már tanárokat is beosztottak, hogy vigyázzanak ránk, érdekes, mik ki nem derülnek az emberekről ilyenkor, volt egy mesterünk, izgága, nagyszájú, piás alak, akivel 3+2-számokat énekeltünk, *Sárgul már a kukoricaszár*, dúdoltuk vagy üvöltöttük, engem szeretett, mert rengeteg ilyen slágert tudtam, rockosított műdalokat és operettdalokat vegyesen, *Az asszony összetör*; füttyölgettem néha, mikor nagyon felnőttnék akartam látszani, és cinkosan kacshintottam Becskerekinek, a mesternek, aki meg nagyokat csapott a hátamra, jól elvultunk, és egyszer ő jött ki velünk almát szedni, tíz óra körül uzsonnázni kezdtünk, és nem kapkodtuk el a dolgot, háromnegyed tizenegykor még mindig a szendvicseinket majszolgattuk, mint akik már napok óta nem ettek semmit, és egyszercsak hallom, hogy valaki üvöltözik, fölismerem a Becskereki hangját, aztán mondatokra hasad a szöveg, sok lusta dög, ordítja, zabálni, azt bezzeg tudtok, de a normát teljesíteni nem, mert persze valami norma is volt, fejünként tíz vödör vagy csapatonként két óriási láda, nekünk legalábbis óriásinak tűnt, és még egy láda sem telt meg még félig sem, iszonyú valóban, Becskereki tehát kiakadt, és azal fenyegetőzött, hogy nem megyünk haza négykor, csak a kilenc órás vonattal, nagyon meglepődtem, én bíztam ebben az emberben, úgy tűnt, ez akkor is *A házunk tetefjén zsúpfüdél van*-t fogja énekelni, ha tankok gurulnak be Kolozsvár főterére, és csövüket az épületekre irányítják, azt reméltem,

hogy ilyen ez a mester, és fájdalmas volt ráébrednem, hogy a legkevésbé sem ilyen, akkoriban nem sokat tudtam a besúgókról, még kevesebbet az őket foglalkoztató hálózatról, és még annál is kevesebbet az olyanokról, akik minden társadalomban akadnak, és akik mindig szorgalmasaknak és lelkeseknek szeretnének látszani, szorgalmasabbnak a legszorgalmasabbaknál, rendkívül szorgalmasan locsognak, mert ők mást is meg akarnak győzni arról, hogy milyen észbontóan szorgalmasak, és hogy ez mennyire fontos, és a feljebbvalóknak jelezni szeretnék ezt, már hogy ők azok, akik másokat meggyőznek a munka fölöttébb szükséges voltáról, mennyi előny származhat az ilyesfajta viselkedésből egy olyan rendszerben, mely nemcsak engedélyezi az ilyesmit, hanem el is várja, a seggnyalást művészté emelő rendszerben egyenesen üdvözítő az ilyesmi, és Becskereki, mint kiderült, e művészek között is előkelő helyet foglalt el, hiszen egy szóval sem dicsérte pártunkat és kormányunkat, még kevésbé népünk hőn szeretett fiát, sőt, lenni, az iskola alagsorában levő műhelyben még szidta is, cinkos mosollyal és sűrű kacsingatások közepette, mindig is sejtettem, hogy ez az egész nem tiszta, hogy van mindebben valami alapvetően nyálas és mocskos, de arra gondolni sem mertem, hogy ennyire aljas és gyalázatos, ő csak minket szidott, minket, a kilencedikeseket, akik megakadályozzuk vagy éppenséggel szabotáljuk a munkát, a gyönyörű goldenek és jonatánok vödörbe és onnan ládába kerülését, valósággal tajtékozott, mi lesz a világból, ha a megtelt vödörök nyomán nem telnek meg a ládák, ha az általa idehozott kilencedikesekről kiderül, hogy nem lelkesednek az almaszedésért, borzasztó, és akkor megszólalt az orosz tanár, ez volt a nap másik meglepetése, az orosz tanár mindig csodálatos nyakkendőben, gyönyörűen vasalt ingben, kifogástalan öltönyben és fan-

tasztikusan ragyogó cipőben jelent meg mindenütt, így a gyümölcsös kellős közepén is, illetve már korábban a koszos személyvonaton, órán unottan összefoglalta az előljárás esetet, megtanította a *Volga, Volga, máty rádnája...* kezdetű éneket, s következő alkalommal feleltünk, aki csak elmondta az ének szövegét, az kilencest, aki énekelte is, az tízest kapott, esetleg rákérdezett egy szóra is, ennyire becsüli az orosz nyelv rejtjelmeit és saját magát, gondoltam felületesen, mint látható, akkor még megdöbbenően felületesen gondolkodtam, azt hittem, hogy aki megtanít részelni, és 3+2-t énekel, az rossz ember nem lehet, meg hogy aki nem törődik az oroszral, az viszont csak rossz ember lehet, hülye voltam kétségtelenül, mert most azt mondta ez a divatfinak álcázott tanár, akit én nem tartottam valami sokra, hogy ugyan hagy már őket, Sándor, mit akarsz?, Becskerekinek torkán akadt a szó, kikerekedett szemmel bámult, bizonyára őt is meglepte ez a reakció, mennyit kapnak ezért, hogy minden nap ide jönnek?, mire elég az?, a vonatjegyre?, hol van még az uzsonna, amit megesznek?, a cipő, amiben kijönnek?, az esőkabát?, hol van az egész napjuk, hol a két hetük?, szóval, iszonyúan megnőtt ez az ember, ott az almáskertben, a goldenek meg a jonatánok, a vödrök meg a ládák között, a Becskereki elhallgatása egy nagyon apró és nagyon kevésbé fontos jele volt csupán ennek a növekedésnek, mint ahogy az elkövetkező orosz órákon meg éppenséggel semmi jelét nem láttam annak, hogy ez a jelenet lejátszódott, de ha a jelentős dolgokat úgy ítéljük meg, ahogy meg kell ítélnünk, vagyis ha tisztában vagyunk azzal, hogy valaminek a jelentőségét nem csorbítja, hogy nem lesz semmi kézzelfogható vagy szemmel látható eredménye, mert az, ami fontos, valahogy másképp raktározódik el az emberben és a világban, nem feltétlenül mutatja magát, csak egyszerűen *van*, hiszen

másnap és harmadnap és negyednap és ki tudja, meddig is kimentünk Szucságra, almát szedtünk, normát teljesítettünk, uzsonnáztunk és koptattuk a cipőinket, tönkretettük a kabátjainkat, de ez a gesztus, ez a néhány mondat ott maradt valamiképpen bennünk, bennem mindenképpen, mint ahogy persze a Becskereki gesztusa és mondatai is, és attól a naptól vagy inkább attól a pillanattól fogva mást is tudtam, nemcsak a 3+2 számait, nemcsak a kifogástalanul álló nyakendőt, hanem valami mélyebbet is, mást is láttam és hallottam, nemcsak a jópofa mestert és a skatulyából kihúzott tanárt, hanem az embert is, igen, ennyire patetikusan, ha tesszik, és talán ezért is tartottam ki amellett, hogy író akarok lenni, hogy ne csak gesztusokat és szerepeket lássak, hogy mindig kényszerítve legyek erre a mélyebb látásra, amelyre talán ott a szucsági gyümölcsösben lettem igazán alkalmas.

A gyárban „praktizáltunk”, hogy egy évvel később fémforgácsolói diplomát is szerezhessünk, mert ki tudja, mikor lesz jó mire, én is esztergályos vagyok, az ám, egy csavart talán meg tudnék menetelni, de egyéb esztergályosi feladatot holtbiztos, hogy nem tudnék elvégezni, meghűltem azon a héten is, mint annyiszor gyermek- és kamaszkoromban, csak megfáztam egy kicsit, megfújta a szél, megáztam, szembehullt a hó, és én máris ágynak dőltem, a többiek meg se parittyázták, csak nevettek rajtam, gúnyolódtak, nem tartottak férfinak, akkor rettentően rosszul esett, de ma már persze értem, hogy miért nem, rémülettel vegyes csodálattal bámultam, amint az egyik bulin az akkori legjobb barátom egyszerűen odahajol, és lesmárolja az osztálytársnőnkét, félelmetes, gondoltam magamban, mert tudtam, hogy én sose tudnék ilyesmit tenni, annyit gondolkodnék, hogy vajon megcsókolhatom-e ezt a hátradőlt, lehunyt szemű lányt, amíg várakozóan kinyitná a szemét, és mikor megértené, hogy gyáva

vagyok, akkor megvetően elfordítaná a fejét, és még talán a székről is felállna, Arninak nem voltak ilyen gondjai, egyszerűen odahajolt, és megcsókolta, a lány meg elfogadta a csókot. Arni az osztály fiúja volt, magas, barna, göndör hajú, erős, kulturista, minden héten háromszor járt az egykori bőrgyár sporttermébe, és súlyokat emelgetett, néhányszor engem is elvitt magával, de teljesen hiába, nem volt bennem elég kitarítás, mindig úgy éreztem, hogy sokkal jobb dolgokat is csinálhatnék, mint hogy különféle súlyokat emelgessek, pedig nem lenne igaz, ha azt mondanám, hogy nem szerettem volna erős lenni, az izmos mellemet mutogatni, mint Arni tette, vagy mindenki előtt pólót cserélni, ő, nagyon is szerettem volna megmutatni magam, csak nem merem, és furcsa módon mégis attól félttem, hogy a sport, jelesül a testépítés által éppen ezt a félést veszítem el, vállas leszek és izmos, minden lány bálványa, de többé talán nem fogok tudni verset írni, az érzékenységet féltettem, a túlérzékenységet, ha tetszik, mert úgy láttam, Arniban semmiféle érzékenység nincsen, és ebben nem tévedtem valami nagyot, a tízéves érettségi találkozón kiábrándultam belőle, pedig nagyon készültem a találkozóra és a találkozásra, már a szervezés közben azon képzelődtem, milyen jól fogunk beszélgetni, mert nemcsak izmos volt, bár Arnold volt a példaképe, Arnold Schwarzenegger, őt isteníttette, ezért neveztük Arninak, ami ellen nem is tiltakozott különösebben, mert ha tiltakozott volna, többé nem merjük annak nevezni, féltünk tőle, de így persze egészen más volt, büszke voltam rá, hogy én vagyok a legjobb barátja, az ő sugallatára olvastam el a *Száll a kakukk ...*-ot, az *Útom* meg a *Száz év magányt*, sőt, még a *Herzogot* is, bár ez utóbbit pokolian untam, csak azért olvastam el, hogy ne mondja, milyen bunkó vagyok, azóta sem tudtam rávenni magam, hogy még egyszer elolvassam,

vagy hogy egyáltalán Bellow-t olvassak. Az érettségi találkozón nem kerültünk egymás mellé, de aztán egy alkalmas pillanatban mégis mellé ültem, zsongott a pizzéria, a lányok a gyermekeik fényképét mutogatták egymásnak, jaj de édes, hány éves, hallatszott minden sarokból, a feleségem csak ült, láttam a szemén, hogy fáj neki, hogy ő nem mutogathatja ilyen büszkén a fényképeket, neki nincs mit mutogatnia, és amíg a lányok dicsekedtek, a fiúk pedig azzal büszkélkedtek, hogy még nem nősültek meg, addig mi beszélgettünk pár mondatot, mit csinálsz, Arni, kérdeztem, mert mit is kérdeztem volna annyi év után, legalább öt éve nem beszélünk egymással egyáltalán, utoljára, akkor még a kiadónál dolgoztam, azzal hívtam föl, hogy szerezzon nekem egy nőt, mert emlékeztem egy tizenegyedikben tett kijelentésére, hogy ő bármikor képes egy nőt szerezni bárkinek, csak mondjuk meg neki, hogy milyenre van szükségünk, semmi gond, nyilván ezt is dicsekvésből mondta, józan pillanataimban én is tudtam ezt, de akkor már fél éve nem voltam nővel, az első menyasszonyommal már szakítottam, a másodikkal, tehát a feleségemmel még nem ismerkedtem meg, pedig éppen azért szakítottam az első menyasszonyommal, mert azt hittem, most már nem lesznek gátlásaim, most már gond nélkül átölelek egy lányt, és megcsókolom, mintha mi sem volna természetesebb, nem így történt, ugyanolyan béna voltam, mint addig, ugyanúgy elállt a lélegzetem bizonyos pillanatokban, a legfontosabbakban persze, ugyanúgy nem tudtam mit kezdeni magammal, ha megtetszett nekem valaki, aztán meg akkor nem tudtam mit kezdeni magammal, amikor tennem kellett volna valamit, túl sokat gondolkodtam, hátha nem is tetszem neki, gondoltam, hátha csak barátként tetszem, nem férfiként, és sejtésemet igazolni látszott, hogy valahányszor bevallottam szerelmemet egy nőnek,

mindig kosarat kaptam, és teljesen függetlenül attól, hogy tizenegyedikes csitri volt az illető, vagy kolléganóm, akivel korábban egy évfolyamra jártunk, Edina volt a tapasztaltabb persze, így a gonoszabb is, és én mit kezdjek ezzel az információval, kérdezte, miután fél órai le-fel járkálás után végre kimondtam, amit ki kellett mondanom, mi van veled, Imre, kérdezte korábban, tényleg furcsa lehetett, ahogy ott tébláboltam a kiadóban, ki a szobából, vissza a szobába, megint ki, megint vissza, egész éjjel nem aludtam, a különféle megoldásokon töprengtem, ezerszer meggondoltam mindegyiket, és ezerszer elvetettem, míg végre arra jutottam, hogy bevallom. Mit veszíthetek, legfeljebb nyerhetek valamit, gondoltam, és nem jöttem rá, hogy a nagyanyám gondolkodását követem, de olyan tökéletesen, mintha indigóval húztam volna le, vagy hogy legyünk modernebbek, mintha beszkeneltem volna az agyát, ő mondta mindig, hogy ne légy olyan mulya, Imike, meg hogy mondd meg, Imike, mit veszíthetsz, ha elutasít, akkor próbálkozzol mással, annyi lány van a világon, és mit mind izgulsz, hát nem vagy nyomorék, nem nagyon értette a gátlásaimat, mint ahogy én sem értettem, sőt, még ma sem értem, hogy mitől voltam ilyen félszeg, de attól még félszeg voltam, és bizonyos értelemben ma is félszeg vagyok, bár már korántsem abban a minden túlzás nélkül aggasztó mértékben, mint akkor, mit kezdjek ezzel az információval, kérdezte tehát, erre aztán tényleg nem volt mit válaszolnom, semmit, motyogtam, és arra gondoltam, hogy fogok ebből kimászni, mert nem egy lány volt a sok közül, hanem kolleganóm is, akivel napról napra találkoztam, hogy fogok a szemébe nézni ezután, gondoltam kétségbeesetten, aztán ez is megoldódott, mint annyi minden. Felhívlak egy félóra múlva, válaszolta Arni kis szünet után, de már akkor tudtam, hogy nem fog visszahívni, rettenetesen szégyelltem

magam, tulajdonképpen már mielőtt fölemeltem a kagylót, rettenetesen szégyelltem magam, de nem bírtam tovább ezt az állapotot, nagyanyám ezt sem értette, ez is milyen furcsa, annyi mindent nem értett, és én is nagyon sok mindent nem értettem abból, amit ő próbált megértetni magából, mégis szerettük egymást, bár ezzel még semmit nem mondtam, mintha csak történetekkel lehetne elmondani valamit, persze úgy sem teljesen, megközelítőleg csupán, szóval ott ültünk egymás mellett az érettségi találkozózn, mit csinálsz, kérdeztem, semmit, válaszolta, ezen meglepődtem, hol dolgozol, kérdeztem, sehol, felelte, erre megint meglepődtem, mennyire hülye is az ember vagy inkább mennyire kispolgári, el sem tudja képzelni, hogy élhet valaki, aki nem dolgozik, sőt, nem csinál semmit, van egy testépítő termem, mondta, hogy segítsen, hol, kérdeztem boldogan, a Garibaldi-híd mellett, válaszolta, látom, te a *Hírlapnál* dolgozol, mondta, igen, emeltem föl a fejem büszkén, mióta újságíró vagyok, többen ismernek, sőt, megismernek, mert a vezércikkek és tárcák mellett a lap a fényképeinket is közli, olyan is volt már, hogy valaki letegezett, és csak mikor látta, hogy én nem ismerem meg őt, akkor jött rá, hogy ő viszont az újságból ismer engem, ugyanazt mondod, mint ezelőtt tíz évvel, tette hozzá, előbb meglepődtem, aztán eszembe jutott, hogy valószínűleg a románbarát cikkeimre gondol, amelyekre az akkor már halott nagyanyám azt mondta volna, hogy árulás, te nem is vagy magyar, életében többször is elmondta, mert nem ajánlta el Horthy újratemetésekor, és nem zokogtam a Székely himnusz hallatán, de még arra sem voltam hajlandó, hogy naponta Trianont emlegessem, és öklömet rázzam a románok meg a franciák felé. Hirtelen, de erre már nem emlékszem, hogy hogyan, Nietzschére terelődött a szó, csak *A tragédia születését* meg *A történelem hasznáról és káráról*-t

olvastam, mondtam, á, legyintett megvetően, igen, ezek a filológusi munkái, nem ezek képviselik Nietzscht mint filozófust, ezeket én is elolvastam, de csak azért, mert Nietzsche írta őket, *A batalom akarása*, mondta, és én majdnem fölugrottam, mert számítottam rá, hogy ezt fogja mondani, de reméltem, hogy mégsem mondja ezt, sejtettem, hogy miért ez Nietzsche legfontosabb kötete, úgyhogy nem firtattam, és különben, kérdeztem, nem lettél Arnold, pedig azt mondtad, á, nem azt mondtam, válaszolta, csak hogy Arnold jelent valamit, amit meg szeretnék közelíteni, még a mondatot se tudtad volna megfogalmazni akkoriban, gondoltam magamban, de szólni nem szóltam semmit, ő viszont folytatta, a nők, a pénz és a kulturizmus, akkor sem érdekelt más, most sem érdekel, mondta, az jó, feleltem, mert nem tudtam mit mondani, hirtelen rámnézett, most, reméltem, most, biztattam magam, de nem az jött, amire számítottam, arra gondoltam, mondta, hogy amilyen ez a találkozó, még tízévente is túl gyakori, nevettem, de azért maradt bennem valami szomorúság, poénnak jó volt, de milyen távol volt ez attól az Arnitól, akit ismertem, akivel alig vártam, hogy ismét találkozhatnék, és akivel most már nagyon nem szeretnék találkozni.

Sulis koromban még nagyon is szerettem vele találkozni, az egyetlen volt, akivel egyáltalán szerettem találkozni, illetve hát, az igazság kedvéért inkább úgy kellene fogalmaznom, ő volt az egyetlen, akitől példát vettem volna, akiről úgy gondoltam, hogy a példaképem lehetne, akkor legalábbis mintha ő lett volna az egyetlen, s szellemi értelemben később is ő maradt egyedül, bár ez a *szellemi értelem* is milyen furcsa, túl tágas, nem elég, hogy folyton elkalandozom, mert úgy szeretném elmesélni az életemet, az eddig történt életemet, ahogy volt, ez aztán még furcsább persze, mindig is csodáltam azt a

román történészt, aki a politikába is belekóstolt, a vasgárdisták le is lőtték, mint egy kutyát, és aki nagyvonalú legyintéssel azt a címet adta az önéletírásának, hogy *Egy ember élete, úgy, amint volt*, honnan szedte ezt a szemtelen, de imponáló bátorságot, amellyel már a címben vállalta, hogy ő tudja, miképpen volt, én csak keresgélek az emlékeim között, mint egy régi asztalosműhelyben, ahol minden forgácsnak története van, és mindegyik forgács történetét elmondanám, mert úgy érzem, csak akkor alakul ki végül az életem, az eddig megtörtént életem, ha tényleg *minden* történetet elmondok, csak hogy rendet is kellene teremteni a történetek között, és a rendre való törekvésben bizonyos forgácsokat óhatatlanul elhullat az ember, s bármennyire is áltatnám magam, hogy majd csak előkerülnek később egy másik történet részeiként, tisztában vagyok vele, hogy lesz olyan, amelyiknek örökre búcsút mondhatok, nem tehetek róla, az írás búcsúztatja őket, az írás folyamán hullanak ki ideiglenesen s néhányan persze végleg, nem tehetek róla, mert ha nem engedek ennek az erőnek, akkor megette a fene, akkor kiderülhet bármi, voltaképpen mégsem derül ki semmi, a magam számára sem, nem tehetek róla tehát, mégis az az érzésem, meghamisítok valamit, ami az életem volt, és olykor arra gondolok, jobb lenne tán nem-elmondani semmit, hallgatni és megvárni, amíg *bennem* összeáll ez az egész, amíg a történetek maguk döntik el, melyik maradjon velem, és melyik távozzon könnyörtelenül, ezt azonban sajnos nem tudom megtenni, író vagyok, nem bölcs, nem értek mindent, hogy értsem még azt is, hogy mindent sose fogok megérteni, mégis úgy érzem, azt, ami igazán fontos, megőriztem és leírom, zajlik bennem, mint valami folyó, amely folyton változik, valahogy mégis változatlan.

Ahogy Arnit szerettem egykor, úgy csak egyvalakit szere-

tek most, több, mint tíz év múlva, valakit, aki barátnál több, szeretőnél kevesebb, s ezt a valakit is a napilapnak köszönhetem, már majdnem mindent és mindenkit ennek az újságnak köszönhetek, majdnem, mondom, mert Máriát például nem, és Mária kétségtelenül fontos szereplője az életemnek, egyre fontosabb, ahogy telik az idő, de ezt az *egyre* által jelzett folyamatot is annak a valakinek köszönhetem, akiről most szeretnék beszélni, Natasa vett rá, hogy gondolkodjam el a feleségemhez fűződő viszonyomon, gondolkodjam el azon, mennyi mindent jelent számomra ő, hogy mennyit küszködtem a Máriával való együttlét nyugalmáért, és milyen rövid idő alatt értette meg, hogy fontos nekem a nyugalom, és mennyi küszködésbe került, hogy megszerezsem, Natasával a lap indulásakor ismerkedtünk meg, olykor, elég gyakran, nekem kellett lemenni a tördelőbe, és betenni az anyagokat, vagyis elmagyarázni a tördelőnek, hogy melyik anyagnak hová kellene kerülnie, s mondanom sem kell, hogy az indulás utáni hetekben nem nagyon lehetett magyarázgatni, mindenki ideges volt, feszült, s mindenki az alkának megfelelően oldotta meg a helyzetet, egyesek egyszerűen ordítottak, mások magukba zárkóztak, s mintha egy pókháló mélyéről pislogtak volna ki, egyetlen lány viselkedett másképp, illetve nem is *viselkedett*, ez túl mesterkéltszó, inkább azt kellene mondanom, hogy csak ő kérdezett és válaszolgatott csöndesen, egyedül ő nem emelte fel a hangját egyszer sem, amit el kellett végeznie, azt elvégezte, tette, amit mondtam, vagy azt tanácsolta, hogy ezt meg azt tegyük, és én jóformán gondolkodás nélkül beleegyeztem, annyira hatott rám a higgadsága, a türelme, a halk hozzáértése, mintha egy burokba kerültem volna, ahol csak ketten vagyunk, tökéletesen értettük egymást, így aztán összebarátkoztunk, ez sem szavakkal vagy látványos gesztusokkal tör-

tént, egyszerűen *megtörtént*, és örültem, hogy megtörténik, éreztem, hogy sokat fogok kapni tőle, máris sokat kaptam, és éreztem azt is, hogy én is sokat tudok adni, de ezt is csöndben, visszafogottan, ahogy az oldalt tördeljük, ő is két szót mond, én is két szót mondok, mindketten értjük a másikat, nem kell visszakérdeznünk, s a barátságunk is ilyen, nem azt akarom mondani, hogy nem beszélgettünk sokat, mert rengeteget beszélgettünk, mindent elmeséltem neki, valószínűleg sokkal többet, mint amennyit most el tudok mesélni, a gyerekkoromról éppúgy, mint Pisztáciáról, Máriáról éppúgy, mint magamról, de mindig is éreztem, hogy a szavak mögöttesét is érti, azt is érti, amit nem lehet elmondani, és azért is szép ez a barátság, mert nem ért egyet minden szavammal, nem ájul el a tehetségemtől, bár persze szereti, hogy tehetséges vagyok, nagyon meg kell indokolnom a cselekedeteimet és az állításaimat, hogy elfogadja őket, és mégsem érzem tudálékoskodónak vagy kötekedőnek, csodálatos ember, miért akarsz elválni, kérdezte, amikor bejelentettem, hogy el akarok válni, és hitetlenkedve hallgatta az érveimet, illetve inkább ürügyeimet, amelyeket a válás mellett hoztam fel, de hát szeretem, kiáltottam végül, tudom, hogy szereted, válaszolta, de nemrég még Máriát szeretted, nem?, kérdezte, és az arcán valami furcsa fájdalom suhant át, mintha ő is benne lenne ebben a történetben, azt hiszem, ez a barátságunk legjobb jellemzése, mindig úgy érzem, hogy valamiképpen benne van abban a történetben, amelyben én is benne vagyok, nem gúnyosan figyel a távolból vagy mindenestre kívülről, hanem benne van, velem együtt.

De végre mondjam már el, amit annyira el akarok mondani, s amit valószínűleg éppen ezért halogatok annyit, mondjam el végre, hogy tizenegyedikes koromban beteg lettem, amiben persze nincs semmi meglepő, folyton beteg

voltam, gyermekkoromban hétszer vagy nyolcszor feküdtem kórházban tüdőgyulladással, nyomták belém a penicillinet, én meg sírtam és vágytam haza, otthon aztán újra megbetegedtem, megint kórházba kerültem, és így tovább, miért is csodálkoztak anyámék ezen a szörnyű körforgáson, az a ház, amelyet ők teremtettek maguknak és nekünk, az a család, amelyben éltek és élni kényszerítettek bennünket is, nem arra való volt, ahogy ma mondanák, nem arra volt kitalálva, hogy meggyógyuljak benne, hogy én vagy bárki más meggyógyuljon benne, megbetegedtem tehát, és otthon maradtam, nem mentem be a gyárba, hogy esztergályosi tudásomat gyarapítsam, s néhány osztálytársam, közöttük Arni, kijött hozzám, és én egyrészt meghatódtam, ilyenek az én barátaim, gondoltam magamban, itt vezet el az útjuk, és bejönnek hozzám, másrészt viszont nagyon szerettem volna hinni, hogy ha csak én vagyok otthon, akkor tényleg én vagyok az úr a házban, a kutya, a macska és a tyúkok rettegett parancsolója, és ebben a minőségemben elegáns mozdulattal a hűtőbe nyúltam, és sörrrel kínáltam a fiúkat, büszkén vettem elő a poharakat, és még büszkébben ittam egyetlen kortyot én is, beteg is voltam, meg úr is, kell-e ennél több, ennél többet még Arni sem nyújthatott, bár ő természetesen minden összehasonlításon kívül maradt, helyesebben minden vonatkoztatási rendszeren *felül* helyezkedett el, akkor mégis ez jutott eszembe, és úgy feszítettem ott a konyha közepén, akár egy kakasabbnál is kakasabb kakas, és persze nem is áldodtam arról, hogy este apám valamitől rosszkedvű lesz (mindig rosszkedvű lett valamitől, de most még annál is súlyosabb lehetett a dolog, mert, érdekes, erre tisztán emlékszem, teljesen józan volt), és rosszkedvében azt veti oda anyámnak, hogy majd akkor kínálgassam az ő sörét, amikor megkeresem rá a pénzt, és akkor persze nem törőd-

tem a mondatban levő logikai hibával, csak fájt, kimondhatatlanul, sokkal jobban, mint amikor, ez viszont már később történt, talán elsőéves koromban, a későbbi első menyasszonyom feljött az akkori vőlegényével, őket kávéval kínáltam, anyám olyan furcsán nézett rám, de nem szólt semmit, csak amikor elmentek, Imike, mondta, ne nagyon kínálgasd a kávévét, tudod, mennyi a cukor?

Akkor értettem meg, hogy ez a tudod, mennyi a cukor tönkretethez egy házasságot, mit házasságot?!, egy életet is nyugodtan, sőt, ha jól belegondolok, hat életet, hiszen nemcsak anyám és apám, hanem öcsém és én, sőt, nagyanyám és nagyapám is ebbe pusztult bele, mert ma már, akárhogy forogatom is a dolgot, mégis úgy gondolom, ez a kérdés az oka mindennek, a rengeteg ok között, amelyet meg sem lehet találni, szét sem lehet válogatni, hiába igyekszem itt, hiába rohanok a saját életem után, mint valami kengyelfutó, talán éppen az a baj, hogy nemcsak a saját életem után rohanok, még öt életet kellene utolérnem, megállítanom, ne kavarogjon mindegyikünk élete előttem, vagy legalább ne egyszerre kavarogjon, tudjam, hogy ez az egyik, ez a második, ez a harmadik, ez a negyedik, ez meg az ötödik, és ez pedig az enyém, de nincs mit tenni, annyira összekavarodtak, ordító közhelyet fogok mondani, de erre tényleg nincsen jobb kifejezés, *ezer szállal van egymáshoz kötve ez a hat élet*, úgyhogy már semmi sem független semmitől, egyiket sem lehet szétválasztani a másik öttől, de akármennyire szétszálazhatatlannak tűnne is ez a gombolyag, az ember végigjárja ezt a keserves utat, végtelen türelemmel tekeri föl a szálát, semmi egyebet nem tesz, csak eszik, ült és alszik, valósággal vegetál tehát, és persze teker, teker fáradhatatlanul, igaz, nekem a szeretet is megadatott, meg a magány is, és mindkettő segített a szétszálazás és a megértés pokoli műveletében, s végül, amikor nagy nehezen elfogyott a fonal, mikor már nem volt mit tekernem, akkor fölegyenesedtem görnyedt tartásomból, és megpillantottam, amit kerestem, és nem mondhatom, hogy örültem neki, bár a sors vagy annak a rejtélyes

Fenti perverzítésának köszönhetően azért mégis előtött valamiféle furcsa öröm, hát nem kínlódtam hiába, gondoltam, csak azt nem értettem és nem értem most sem, miért ezt az árat kellett fizetnem érte, valahogy úgy történt, mint gyerekkoromban, amikor nagyanyám rám szólt, hogy tájram szét a karomat, ő meg nekifogott matringot gombolyítani, valami ilyesmi történt, csak nem volt, akinek az arcába néztek, és leolvassak róla valamit, vagy legalább éreztem, hogy nem vagyok egyedül, nem, itt a gombolyítás értelme kizárólag a művelet maga volt, az embernek az az alapvető tulajdonsága, erre is rájöttem időközben, hogy bár fölteszi a végső kérdéseket, rákérdez a végső dolgokra, akkor is folytatja, amit elkezdett, ha ezekre semmilyen választ nem kap, mert választ még soha, senki nem kapott, legfeljebb hitegetjük magunkat azzal, hogy ha meg nem is jelenik senki és semmi, azért valamiféle válasz csak megfogalmazódik bennünk, vagy a képe lehívódik valahonnan, mint valami mennyei polaroid, és azt hiszem, csak ezért csinálja végig mindenki, legalábbis sokkal többen, mint ahányan nem, ennek a mennyei polaroidnak a képéért, vagy inkább azért, mert reménykedik, hogy az megjelenik neki, s végül annyira elhiszi, amit ő maga talált ki magának, hogy akkor is meglát valamit, ha valójában semmi sem mutatkozik meg, és ezt a semmit nevezi aztán élete értelmének, talán velem is ez történt, nem tudom, de az egész életemet, az egész sorsomat, az egész önmagamot kellene megtagadnom, ha ezt a kegyelmet visszautasítanám, ha ezt a látványt elhazudnám, ha azt állítanám, nem pillantottam meg semmit, még ha nem is ezt akartam megpillantani, és főleg nem ilyen körülmények között.

Ez a tudod, mennyibe kerül a cukor például nyilvánvalóan a nagyanyámtól származik, helyesebben a nagyanyám

családjától, a felkapaszkodott kisvállalkozó, aki árva gyermekként becsülettel megküzdött ezért a címért, kijárta a szakiskolát, és dolgozott, dolgozott látástól vakulásig, miközben a felesége, aki soha, egyetlen pillanatig sem szerette, az akkori szokás szerint otthon ült, és fölnevelte egyetlen lányukat, a nagyanyámat, ez a kisvállalkozó tehát, aki valamivel nagyanyám születése után annyira vitte, hogy már Kolozsvárra költözhetett, ahol is buszvállalatot alapított, négy vagy öt városközi utasszállító buszt vásárolt, és ennek a cégnek a, gondolom, nem túl jelentős profitjából éldegélt a családjával, mely profit, lett légyen bármily jelentéktelen, arra mégiscsak elég volt, hogy az öttagú család kétszintes házban lakjon, jól érezze magát a falak között, s az erkélyen rózsalugas illatozzék, hogy később, az államosításkor, ugyanez a kisvállalkozó könnyes szemmel nézze, amint az exkavátorok földig rombolják a házat, nem, a munka nem lehetett személyre szabott, a munkára csupán azért volt szükség, hogy az állam egészségbiztosítást tudjon levonni a dolgozó fizetéséből, és harmincöt vagy negyven évi gürcölés után kiutaljon egy nevetséges nyugdíjat, amelyből el lehet vegetálni addig a pillanatig, amikor már úgyis mindegy, hogy mennyi az ember nyugdíja, s hogy miért gürcölt annyi ideig, bár valószínűleg ez sem mindegy, meghalni, normális körülmények között legalábbis, csak úgy lehet, ahogy az ember élt, másképp egyszerűen *nem tud* meghalni, és négy évtizednyi szakadatlan és hiábavaló gyűrődés után egy betonrengeteg közepén ugyan hogy is lehetne meghalni, de ez a nemzedék, a dédapámék meg a nagyapámék nemzedéke, különösen szerencsétlen volt, hiszen tőlük *elvettek* valamit, őket nem a fejlődés, a dolgok természetes rendje vagy ki tudja, mi verte át, velük saját embertársaik toltak ki, azok, akik bármit vállaltak, hogy pozícióba s ezáltal persze hata-

lomhoz jussanak, két teljes nemzedéktől vették el az életét, mert megfosztották őket az élet értelmétől, attól a biztos tudattól, hogy az ember azért dolgozik, hogy a saját rózsalugasa közelében, a saját kétszintes házában hunyja le a szemét örökre, s közben arra tudjon gondolni, hogy a kisbuszok nem hálnak meg soha, a kisbuszok az idők végezetéig gördülni fognak Kolozsvár utcáin, az idők végezetéig utasokat szállítanak egyik negyedből a másikba, az utasoknak természetesen jegyet kell vásárolniuk, s a jegyek árából élni lehet, nem a mások zsírján, ó, dehogya! Nagyanyám még kevéssel a halála előtt is elmesélte, amit addig is többször, hogyan sétált egyszer, jóval később, jóval a kizsákmányolók méltó megbüntetése után a Szentegyház utcában, s hogyan látott meg egy kocsit alatt egy nyakig olajos férfiút, hogy szólt oda neki, na Józsi, hát mégsem lett miniszterelnök, s milyen hebegve kérte az apja egykori sofőrje a bocsánatot, amiért azon a bizonyos peren, a kisembereknek rendezett számtalan koncepció perék egyikén, amelyen nem Nagy Imrét, Rajk Lászlót vagy egy dúsgazdag gyárost készültek elítélni, csak a dédapámat, egyet a millió névtelen közül, egy nem is nagy vállalkozás nem dúsgazdag tulajdonosát, aki azonban elégedett volt a helyzetével, s ezt az elégedettséget is elvették tőle, miért ne vettek volna el mindent, amit lehetett, és ki vette volna el, ha nem a románok, akik megkapták Erdélyt, s akiket nagyapám fogcsikorgatva és átkozódva emlegetett, az a nagyapám, aki mint mondtam már, többnyire arcát fölfújva trombitált, és azt énekelte, *Pardon, pardon, szenyóra*, igazán nagyvonalú ember volt tehát, de amikor az ellopott, összevissza hazudott, szétvert múltjára gondolt, akkor csak gyűlölködni tudott, gyűlölködni határtalanul és mértéktelenül, átkozódott tehát, nem is tehetett mást, Trianon pillanatában Kolozsvár még a szó szoros értelmében

magyar város volt, magyar utca- és helynevekkel, magyar emberekkel, magyar életekkel és emlékekkel, s a hatalom mindent elvett, és a fosztogatás annál nagyobb gyönyörűséget okozott neki, mert akiket ki kellett fosztania, azok magyarok voltak, a gyűlölt magyar nép tagjai, mint ahogy a magyarországi magyarok meg a magyarországi magyarokat fosztották ki becsülettel, ők sem tehettek mást, ha szocializmust akartak, fosztogatniuk kellett, de ennek ellenére, no meg annak, hogy nagyanyám is, nagyapám is elmesélte, milyen aljasok voltak azok a magyarországiak, akik a bécsi döntés után nagy dérrrel-dúrral Kolozsvárra vonultak, kakaskodtak, megjátszották az okost, a műveltet, a felsőbbrendűt és még mi mindent, ennek ellenére tehát a nagyszüleim voltaképpen soha, egyetlen pillanatra sem hitték, hogy a magyar gazemberek ugyanolyan aljasok lennének, mint a román gazemberek, még a gazembereinket is többre tartották, mint a románok legjobbjait, bár ez a sofőr is magyar volt, és a peren, amelyet dédapám ellen rendeztek, szemrebbenés nélkül azt vallotta, dédapám igenis kizsákmányoló, és igenis a sofőrök olajos húsán él, nem beszélve a zsírkukról.

Dédapámnak, aki tegnapelőtt még a társadalom legalján volt, és véres verejtékkal kellett megdolgoznia azért, hogy tegnapig egyre feljebb és feljebb küzdje magát, és ma már meg is fosztották mindenétől, amit élete során felépített, neki tehát nem volt érkezése gőgösnek lenni, mert mire elhitt volna, hogy neve jelent valamit a közösségben, hogy már nem ugyanaz az árva, akinek a falat kenyérért is gürcölnie kell, addigra a szocialisták, kommunisták vagy mik voltak, vigye el őket az ördög, bármik voltak is, már meg is rendezték a pert, az egyik sofőr már be is vallotta, hogy dédapám kizsákmányolta őket, és az exkavátorok már mentek is neki a kétszintes háznak, melynek erkélyét rózsalugas övezte, de

valami szilárd anyagból készültek a falak, nem papírból, mint ez a nyavalyás blokk, úgyhogy többször neki kellett menni az exkavátorral a háznak, édesapám csak állt ott könnyes szemmel, és nézte, hogyan rombolják le az élete munkáját, hatvan éves volt már szegény öreg, de ne is legyen nekik könnyű a föld, soha, amíg élnek, mesélte nagyanyám, s ezzel a szívszorító képzavarral ismét a románokat átkozta meg, mindig és mindenütt a románok voltak a hibásak mindenért, s a magyar és a világtörténelem legszebb pillanata természetesen akkor jött el, amikor Horthy fehér lovon belovagolt Kolozsvárra, rengeteg ember ment ki elé, az asszonyok virágokkal, a férfiak az örömtől kiabálva, a gyerekek meg nevetve, mert érteni ugyan nem értettek semmit, de látták, hogy a felnőttek kacagnak, úgyhogy kacagtak ők is, s mit számít, hogy Horthy soha nem lovagolt be Kolozsvárra, nagyanyám így emlékezett rá, és így mesélte, tehát kétségtelenül belovagolt, ezért lettem én áruló, emiatt a jelenet miatt, amelyet nem voltam hajlandó egy új időszámítás kezdetének elfogadni, vagy ha igen, akkor azt a hazugság időszámításának neveztem, az ámitás és önbecsapás, másfelől pedig a gyűlölet és a csöndes átkozódás időszámításának kezdetét hozta el ez a fehér paripa, mert a képzeletben a ló jóval nagyobbra nőtt, mint a kormányzó, vitéz nagybányai mitikus alakját ez a paripa növelte óriásivá, fehér paripán lovagolt be Horthy Miklós, és bármilyen rövid ideig tartottak is a bécsi döntés következményei, az a négy év végérvényesen rányomta bélyegét az erdélyi magyarok gondolkodására, aranyszállal hímezte ki az erdélyi magyarok emlékezetét, 1944 után minden rendes erdélyi magyar arról ábrándozott, hogy egyszer csak fölhasználnak a katonazene, a levegő üdvrivalgással telik meg, magyar asszonyok lobogtatják a kendőiket és szórják a virágot, magyar férfiak sírnak az

örömtől, magyar gyermekek kacagnak utolérhetetlen jókedvvel, és Horthy Miklós ismét belovagol Kolozsvárra, és természetesen ismét fehér lovon, és ne gondolja senki, hogy nem Horthy Miklós lesz az, mert Horthy régen halott, misoda feneketlen és bűnös naivitás, válaszolom az illetőnek, mert akárki lovagol be Kolozsvárra, ha ez a pillanat egyáltalán megismétlődik valamikor, mindenki Horthyt fogja ünnepelni, és az ő nevét fogja kiáltozni, és ha ismeretlen, de annál nagyobbra becsült, bár semmiképpen sem kedves olvasóm erre azt hozza fel, hogy de hiszen már azok is rég meghaltak, akik Horthyt akkor ünnepelték, erre már egyenesen hahotázni fogok, és már alig kapok levegőt a röhögéstől, mert ez a jelenet, ez a mitikus pillanat nemzedékről nemzedékre hagyományozódott, úgyhogy már én is tudom, hogy mi történt akkor, 1940-ben Kolozsváron, de ez mind semmi!, mert nemcsak tudom, hanem én is ott voltam!, kiabálnám a tamáskodónak, és lehet, hogy akkor már a tenyereimmel verném az asztalt, ott kacagtam a gyermekekkel, ott zokogtam a boldogságtól a férfiak között, és ez még mindig semmi!, folytatnám, és vitapartnerem egyre jobban megrémülne, mert az örület fényeit látná lobogni a szememben, mert még az is lehet, hogy nő voltam, és a kendőmet lobogtatva virágokat szórtam a lovak lába elé, és minden álmom az volt, hogy Horthy rám nézzen arról a gyönyörű fehér csődörről, sőt, az sem kizárt, és ezt már csendesen mondanám, mert az ember mindig elveszti a hangját, amikor rájön, hogy már a legegyszerűbbnek tűnő dolgokat sem érti, nem kizárt tehát, hogy ha mégis megismétlődik ez a feledhetetlen pillanat, akkor nekem is ömlene a könnyem a boldogságtól, és bármennyit szidtam is Horthy Miklóst, ha egyszer mégis újra belovagolna Kolozsvárra, én is áldanám a nevét, és minden egyes meggondolatlan állításomat visszavonnám.

Neki, dédapámnak tehát nem volt, nem lehetett ideje arra, hogy fennhordja az orrát, összeszorítsa a száját, és lenézeze a sofőröket, hisz ahonnan ő jött, ott egy sofőr valóságos szerencse kegyeltjének számított, gyermek- és ifjúkorában dédapám bizonyára mindent megtett volna, hogy sofőr legyen, egyszerű ember volt, aki a szorgalmának, a kitarításának és a találatekonyságának köszönhetően egyre feljebb lépett azon a kevéssé konkrét, de annál inkább létező társadalmi lépcsőn, délutánonként nagyapámmal sakkozott az udvaron, s anyám egyik elejtett megjegyzéséből tudom, hogy olykor ivott is, legalábbis szerette a bort, csöndes, becsületes, határozott embernek képelem, aki az első perctől fogva tudta, hogy a felesége nem szereti, és soha, egyetlen pillanatil sem fogja szeretni, de nem törődött ezzel, nem durvaságból, soha nem sértette meg az asszonyt, de nem is iktatta ki az életéből, nem nézett át rajta, bizonyára belenyugodott, hogy ez Isten rendelése, a lányát szerette, mert a kislány nyilván nem határozhatta el, hogy nem szereti az apját, nála még volt esélye, hozzá menekült tehát, és nagyanyám is ragaszkodott hozzá, dédanyámról semmi személyeset nem tudott mondani, csak ijesztő általánosságokat, vagy pedig tárgyyszerű leírásokat adott róla, beszámolt a betegeskedéséről, arról, hogyan kellett megtanulnia szőni, amíg az anyja feküdt, de őt magát, az élő, tevékenykedő, a nagyilelkű vagy kicsinyes, a bőkezű vagy szűkmarkú, a közvetlen vagy gögös, szóval, a *valamilyen* dédanyámról éppen azt nem tudhattam meg, hogy milyen volt, miközben azt viszont tudtam jól, hogy nagyanyám imádta a szüleit.

Lehet egyébként, hogy ez valamiféle írói elvárás, azt követelni valakitől, hogy *mindent* fogalmazzon meg, mindent tudjon elmondani, holott talán éppen azok a legfontosabb dolgok, amelyeket nem lehet szavakkal megérinteni, a nyelv

minden zsenialitása sem elég ahhoz, hogy a lényegükig hatoljunk, lefejsük róluk a látszatok és lényegteleniségek oda-tapadt burkát, s megpillantani magát a dolgot, a történetet, a jelenséget vagy a személyt, nincs kizárva, hogy így van, én mégis azt hiszem, akit szeret az ember, azt megpróbálja megfogalmazni magának, mert bármilyen nevetségesnek tűnik is, hogy én mondom ezt, és így mondom ezt, hiszen mit is mondhatnék, és hogyan, a szavak képezik mindenki utolsó menedékét, a szavak nem hagyják el soha az embert, vagy csak az étellel együtt, amikor már úgyis mindegy, hogy velünk vannak-e, vagy sem, bár lehet, ezt is csak azért mondom, mert most meg abban reménykedem, hogy ők tényleg nem hagynak el soha, őket senki és semmi nem függesztheti fel, nem szüntetheti meg, s talán bűnös naivitás ez is, hiszen nagyon is megtapasztalhattam, hogyan tűnhet el örökre valaki, akiben hittünk, s eltűnése nem kevésbé fájdalmas attól, hogy végül, utólag beismerjük, ez a hit az önáltatás hite volt, mert az a szörnyű, hogy bizonyos hazugságainkat, s közülük is leginkább azokat, melyeket *életbazugságnak* nevezhetnénk, kizárólag utólag látjuk be, addig boldogan és gyanútlanul lubickolunk bennük, az igazság valahogy mindig későn érkezik, talán azért annyira felkavaró, amikor végre beköszönt.

Dédanyámat passzív, gyöngé embernek képzelem, aki minden döntést dédapámra hagyott, s nem valamiféle rosszul értelmezett nagyvonalúságból, talán így akart bosszút állni amiatt, hogy a szülei eltiltották egyetlen igazi szerelmétől, s akkor éppen ez a férfi érkezett millió olyan közül, aki még megérkezhetett volna, hiába reménykedett tehát a szíve mélyén, hogy mégiscsak megússza ezt az egészet, nem úszta meg, s ha már nem úszta meg, miért éppen ez lett belőle, és miért éppen így, az elméleti síkon csodálatosan vé-

gigkövetett lehetőségek egytől egyig elhalványulnak a valóság mellett, talán azért, mert a lehetőségekkel szemben a valóság egyedül van, olyan rettenetesen egyedül, hogy nagyobb magány nem is vehetné körül, másfelől azonban a lehetőségekkel szemben, melyek rengetegéből egy sem valósul meg, a valóság irgalmatlanul bekövetkezik, és nem lehet elmenekülni előle, mert sem azt nem tudjuk, mikor érkezik meg, sem pedig azt, hogy hogyan.

Dédanyám nem dolgozott, és nem szerette dédapámat, de ha már így hozta az élet, az a századfordulós élet, amelyben egy nőnek jóval kevesebb beleszólása volt önnön sorsának alakulásába, mint manapság, egy falun nevelkedett lánynak pedig végképp semmi beleszólása nem volt, dédanyámnak annyira nem volt beleszólása a házasságába s így végül is az életébe, hogy meg sem próbált beleszólni, eszébe sem jutott, hogy beleszólhatna, szóval, ha már így hozta az élet, a végzet vagy tán inkább a sors, akkor neki kellett volna megteremtenie a státussal járó körülményeket, mint ahogy egykor ez volt az asszonyok dolga, csalhatatlan érzékkel figyelni a férjük életét, és a legapróbb változásoknak is elébe menni, hatalmas ebédeket adni, világraszóló bálakat rendezni, vagy pedig szülni, szülni, szülni, de dédanyámnak egyikhez sem volt sem érzéke, sem kedve, sem pedig fizikuma, gyöngé felépítésű volt, örökké betegeskedett, folyton az ágyat nyomta, egyre súlyosabb testét dunyhák és paplanok között pihentette, miközben alig tizenhárom éves lánya már szőni tanult, hogy apjának élni segítsen, pihegve szenvedett, miközben férje házat épített, nyögött, amikor a ház fölépült, jajgatott, amikor kitört a háború, és sóhajtozott, amikor a háború végetért, hogy teljesen megrémüljön, és magában bizonyára dédapámat vádolja, amikor eljött az államosítás ideje, és a reménykedő sofőrök aljas tanúvallomásokat tettek a

férje ellen, minden betegségét és a sors minden csapását, egész elrontott életét a férje számlájára írta, és nagyon félve mondom ki, hiszen végső soron semmiféle bizonyítékom nincsen, nemhogy egy naplójegyzet vagy egy elmesélt emlék, de még egy elejtett szó sem, amely arra utalna, amit most akarok mondani, mégis kimondom, mert különben minden összeomlik, semmi sem logikus, az egyik okból nem lehet a másakra, a másiktól a harmadikra s végül a következőkre pillantani, hogy a következőre viszont a maga során okká válhasson, és újabb okot szüljön, amelynek aztán újabb következménye legyen, és így tovább a végtelenségig, az az érzésem tehát, hogy nagyanyámat sem szerettem igazán, nehéz elfogadni, tudom, mégsem lehetett másként, a szeretethez nem szív, lélek, érzelmek és más ilyen ostobaság kell, hanem elsősorban erő, sőt, kegyetlenség, emlékezzenek csak Alfredóra a *Cinema Paradisó*ból, arra a kétségbeesett erőre gondolok, amellyel nagyanyám megszülte anyámat, három napig ordított, és amikor vérben és lucokban fetrengve végre világra hozta gyermekét, nagyapám is hazajött, három napig mintha a föld nyelte volna el, nem lehetett a nyomára bukkanni, de akkor mégis benyitott, és anyósa szemrehányó kérdésére, hol voltál, azt felelte, nem bírtam nézni, ahogy szenved, ez például nem szeretet, bár az érzelmesség orvosságzagú flastromába van göngyölve, ez egyszerűen aljasság, arra a kétségbeesett erőre, amellyel végigszenvedte az életét egy olyan férfi mellett, akire soha, egyetlen pillanatig sem támaszkodhatott, arra a kétségbeesett erőre, amellyel még anyámat is elviselte, pedig talán anyám csapta be a legfájdalmasabban, amellyel elviselt engem és öcsémet, egy szörnyű család szörnyű ivadékait, és amellyel végül, nyolcvanhat éves korában egy zöld pizsamában, a halállal is farkasszemet nézett, és tudom, hogy bátran

fogadta, még ha tisztában volt is vele, hogy bátorsága most az egyszer teljesen hiábavaló.

Ez az erő, ez a már-már emberfeletti, szívszaggató, égbe kiáltó erő hiányzott dédanyámból, aki soha nem csinált semmit, aki muszájból főzött, muszájból terített, muszájból mosogatott, muszájból mosott, teregetett, vasalt, varrt, s mikor már nem kellett vagy nem tudta mindezt megtenni, akkor muszájból nézte a cselédet vagy nagyanyámat, hogy elvégzi helyette a házimunkát, dédanyámból, aki soha nem magyarázta el sem a lányának, sem az unokájának, milyen egy fehérre mosott, ropogósra vasalt ing, hogyan kell megteríteni az asztalt, hogy az ember ne kedvetlenül nézze az odadobott tányérokat, hogyan kell megfoltozni egy nadrágot, fölvarni egy leszakadt gombot, hogyan kell valamelyest elviselhetővé tenni az életet, ha már úgy tekintünk rá, mint amit helyrehozni úgysem lehet soha többé, nem volt, ami összetartsa, de mint akinek mindegy ez is, nyolcvannégy évet élt, alig négyvel kevesebbet, mint dédapám, és a lányára meg az unokájára nem hagyott egyebet, mint ezt a végzetes mulyaságot, szerencse, hogy nagyanyám keménységet és erőt örökölt az apjától, anyámban azonban visszatért a mulyaság, mintha nem is lett volna anyja, minden tulajdonságát a nagyanyjától és az apjától örökölte, de sajnos nem örökölte nagyapám humorát, eleganciáját és nagyvonalúságát, csak az elkeserítő léhaságát, amelyért nagyanyám egyre gyakrabban fakadt sírva, s amely aztán öcsémen is nyomot hagyott.

Sokáig kutattam ennek az aljasságnak az okát, persze csak azután, hogy ráébredtem, ez tényleg aljasság, szürkeségből, gyávaságból, hazugságból kikevert vagy inkább kikeveredett aljasság, mert anyámnak olyan a természete, hogy még az aljasságot sem lehet neki tulajdonítani, éppen ez a szárnalmas benne, ha neki tulajdoníthatnám, abban valamiféle nagyság is lenne, valami önként vállalt, cinikusan épített és működtetett fenség, úgy döntöttem, hogy gazember leszek, de anyámtól semmi sem áll távolabb, mint egy ilyen nagyvonalúan legyintő mondat, anyám csak hagyta, hogy apám bármit kimondhasson, mint ahogy hagyta azt is, hogy nagyanyám bármit kimondhasson, a nagyanyám mondataival az őrjöngésig föl tudta bosszantani apámat, mert amit egyik este apámmal megbeszéltek és eldöntöttek, azt másnap délután anyám nagyanyámmal is megbeszélte, és nagyanyám szögesen ellentétes dolgot javasolt, mint apám, már csak azért is, mert gyűlölte apámat, egy felkapaszkodott és kisiparossá lett férfi gyermekének minden zsigerével utálta a parasztszármazékot, aki azonban soha nem kapaszkodott fel, deszkát kötöttek a lábukra télen, hogy meg ne fagyjanak, és volt olyan nap nem is egy, hogy sírtak az éhségtől, mert nagyapád mindent elivott, kérdezd meg Bözsi nénédőtől, mert nem én találtam ki, ő mesélte nekem is, mondta legalább ezerszer, bennem meg csak forrt a düh, mert elég korán megérezttem, hogy nagyanyámból nem a tárgyilagosság beszél, amit mond, az nem két eltérő állapot hidegfejű elemzése, hanem merő rosszindulat, és az az ivásra való célzás is csak azért hangzik el, mert nagyapám valóban ivott, még hozzá hogyan!, egy nyomorult sóvidéki fazakas minden dü-

hével, addig, amíg a karja úgy le nem fogyott, hogy olyan volt, mint a kisujjam, Imikém, édsanyám csalánnal verte meg, hogy ne fájjon, édsapám meg azt mondta egyszer, úgy fáj a karom, hogy felakasztanám magam, de nem akarom, hogy rossz emlékekkel maradjatok rólam, ezt viszont már apám mesélte, én meg igyekeztem résztvevő arccal hallgatni, de közben egyre a nagyanyám mondatai zsongtak bennem, sír apád, legyintett nagyokat, sír benne a vodka!, mondta, és tudtam, hogy igaza van, de mégsem tudtam teljesen elfogadni, amit mondott, annyi gyűlölet volt ebben a legyintésben, talán ez ébresztett rá arra, hogy az élet bonyolultabb ennél, bonyolultabbnak kell lennie, nem sírhat a vodka, illetve a vodka is csak akkor, ha annak mélyebb oka van, meg a vodkáig is el kell jutni valahogy, nem voltam persze ilyen okos, ő, egyáltalán nem, s mint már említettem, én is gyűöltem apámat, erőt kellett vennem magamon, hogy végighallgassam az egyre ismétlődő történeteit, hogy nézzem, amint iszik, szünet nélkül tölt a műanyag palackból, s issza azt a szörnyű lőrét, amit a kertünkben termett szőlőből készített, nézzem, ahogy az arca mind pirosabb lesz, hogy olykor, mikor már nagyon részeg, egyik ajkát jobbra, a másikat balra húzva vigyorogjon, s egyenesen a palackból igyon, akkor már utáltam, már undorodtam tőle, nem tudom, hogy nézhettem rá, de semmi jelét nem adta, hogy észrevett volna bármit is, egyszer azonban kihallgattam egy beszélgetésüket, és meglepődve hallottam, hogy mégiscsak észrevett valamit, ez is olyan furcsa volt, öcsém folyton rángatott volna el az ajtó mellől, gyere már játszani, te Imre, mondta egyre idegesebben, én azonban egyszerűen nem tudtam elszakadni az ajtótól, *ballanom kellett*, hogy mit mondanak, miről beszélgetnek vagy mit vágnak egymás fejéhez, de most csak beszélgettek, megint nem úgy persze,

mint ahogy közönséges családokban szoktak, nem *beszélgetek* a szó szoros értelmében, inkább veszekedtek, de mindenestre nem üvöltve és zokogva, hanem egészen hétköznapi hangon, Imikének se fájok, mondta egyszer csak apám, már nem emlékszem, miről lehetett szó, erre a mondatra azonban egészen pontosan emlékszem, dehogynem, mondta anyám, hát ha Imikének fájok annyira, mint ez a szék, mondta, és hallottam, amint megemeli a széket, aztán visszajejti a padlóra, de anyám nem hagyta, hogy végigmondja, dehogynem fájsz, hát az apja vagy, mondja azon a mézesmázos hangján, ma már, hogy okosabb vagyok egy fokkal, mint akkor, s még van bennem valami abból a nyugalomból, amelyet a feleségmentől kaptam, azt hiszem, minden rágós murkon, foltos ruhán, minden izzadt és mosdatlan nyári anyámon túl ez a hang volt az, amely apámat egy másik nő karjába kergette, ez a kétségbeejtően hamis hang, amely akármiről lett légyen szó, pénzről vagy pénztelenségről, örömről vagy bánatról, házasságról vagy szerelemről, a férjéről vagy a gyerekeiről, szeretetről vagy gyűlöletről, hűségéről vagy hűtlenségről, öcsémről vagy rólam, az alkoholizmusáról vagy a tehetségemről, szóval bármiről, mindig ugyanolyan mesterkélten, csináltan, fádan hangzik, mindig úgy, mintha ez a hang senkit nem szeretne, és persze senkit nem gyűlölné, mert a gyűlölettel is túl sok köze lenne valakihez, holott neki csak magához van köze, de magához sem őszintén.

Ez a *bát az apja vagy*, ez ébresztett rá anyám aljasságának ha nem is az okára, mert ilyesmi valószínűleg nem volt neki, hacsak a nagyszülői kényeztetést és az apai léhaságot nem számítjuk annak, azt ugyanis, amit nagyanyám később, mikor már elég nagy fiú lettem, hogy ilyeneket elmesélhessen nekem, elmesélt, hogy tudniillik anyám, ugye, egyetlen

gyermek volt, még hozzá leánygyermek, és a nagyszülei, az én nagyszüleim szülei tehát, nagyon szerették, el sem tudták képzelni, hogy rákiáltsanak vagy netán ráüssenek a kezére vagy a fenekére, és anyám kihasználta ezt, valószínűleg már akkor remekül el tudta játszani az áldozat szerepét, később is ez volt a legcsodálatosabb szerepe, senki nem tudott olyan csöndesen, de látványosan szenvedni, annyit nyögni a legapróbb és leghétköznapibb dologtól, olyan keservesen és mélységes hittel szenvedni, annyira hinni benne, hogy ha van valaki a földön, de mit a földön!, a világegyetemben!, aki igazán és alapvetően szenved, az éppen ő, s ugyanakkor és természetesen senki nem tudott olyan büntudatot gerjeszteni maga körül, mert nagyapám kétségtelenül gazember volt, de ezt mindenki tudta, és senkinek eszébe nem jutott, hogy ő tehet a nagyapám bűneiről, apám kétségtelenül ivott, veszekedett, ordított, üvöltött, lábasokat vágott a földhöz, és egyszer, egy szörnyű éjszakán, meg is verte anyámat, de az ivászatáért, a veszekedéseieért, az ordítózásaiért és üvöltözéseieért, a hülye és közönséges barátaiért senki nem érezte hibásnak magát, nem lehetett elképzelni sem, hogy nekünk bármilyen módon közünk van ehhez a szennyhez, amely naponta beömlött a lakásunkba vagy a házunkba, de azt nem találhattuk ki, hogy anyámnak mi a baja, következésképpen nem is menekülhettünk a lassan, de folyamatosan szivárgó büntudat elől, mennyire bedőltem ennek is, a szenvedő arcának, a szomorú szemének, a megjátszott fáradtságának, de persze ezt is csak most tudom kimondani csalás nélkül és magabiztosan, csak jóval később, amikor láttam, hogy más asszonyok kétszer annyit dolgoznak, és nem fáradnak el, soha nem panaszkodnak, pedig őket nem segíti az anyjuk, ahogy nagyanyám segített anyámnak végig, kilenc-tíz éves korunkig gyakorlatilag ő nevelt bennünket, reggel keltem, és

lerobogtam a hegyen, mint egy hülye, bár ültem volna ott-hon, mesélte nagyanyám, hogy legyen itt, mire anyád is el-indul, mert apád ugye ingázott, ő már reggel hatkor elment, akkor bevittelek téged az iskolába, mert ugye te voltál a nagyobb, Andriskát meg az óvodába, akkor hazarobogtam, mint egy gőzmozdony, hogy főzzek valamit ebédre, na, mire megfőztem, addigra már kellett utánatok menni, akkor hazajöttetek, megebédeltetek, Andriska lefeküdt, te tanultál, addig én is bóbiskolhattam egy kicsit, de felkelt az a mocskokölyök, mert már gyerekkorában látszott, hogy nem lesz kóser, akkor bakalódtatok, én meg ugráltam közöttetek, hogy mire hazajött anyátok, már ezerszer megesküdtem, hogy nem jövök többet, de másnap persze mégis jöttem, hát micsináljak, a lányom volt.

Ez lehetett gyerekkorában is, micsináljak, az unokám, micsináljak, a lányom, mondhatta mindenki magában, és az egyetlen unokám, az egyetlen lányom, még véletlenül sem érheti bántódás, és anyám érezte ezt, eleinte csak ösztönösen s még talán bájosan is, később azonban egyre tudatosabban és kegyetlenebbül, egyre kevesebbet dolgozott, és egyre többet nyögött, amíg már mindenki valósággal térden állva könyörgött volna megbocsátásért hozzá, meg ne haragudják valahogy, amiért egykor úgy gondolták, ő is keresztbe tehetne egy szalmaszálat, neki is volna dolga itt a ház körül, Isten őrizze, akkor kellett volna jól megverjem, mert már akkor olyan makacs volt, ha nem akart csinálni valamit, egyszerűen keresztbe tette a karját, azt mondta, nem, és összeszorította a száját, jól el kellett volna náspárgoljam, de akkor is annyi dolgom volt, hogy ki se látszottam belőle, mesélte nagyanyám, és nem vette észre, vagy nem akarta észrevenni, hogy éppen így alakult ki az ördögi kör, átvették a munkát anyámtól, aki szenvedő arcával elhitette magáról, hogy

neki nem szabad dolgoznia, neki már a meglévő is sok, ezzel persze a munka is megszorodott, mert az egy főre eső munkamennyiséget nem lehet olyan logikusan kiszámítani, mint sokan hiszik, illetve nem lehet megállapítani, hogy mennyit végzett az az illető, aki egyszer csak otthagyja a feladatkörét, mert a szavak, amelyekkel megjelölik azt, amit valaki egy bizonyos időszakban végzett, szavak maradnak, egyszerűnek tűnő szavak, de ha az ember átveszi valakinek a munkáját, akkor elég hamar rá kell jönnie, hogy ha ezt nem végzi el, akkor amaz is elvégzetlen marad, és ha amazt úgy hagyja, akkor emez is eredménytelen lesz, így nő a feladatkör, addig-addig, amíg hirtelen óriásivá duzzad, legalábbis sokkal nagyobbá válik, mint amekkorának kezdetben látszott, így járhattak nagyanyámék meg dédanyámék is, átvették anyámtól azt a keveset, amit csinált, és a kevés megszorodott, annyira, hogy már észre se vették, hogy anyám voltaképpen semmit nem mozdít, csak azt látták, hogy nyög és szenved, és gondolkodni sem volt idejük, hogy vajon jó-e ez így, csak sajnálták rendületlenül.

Nem az aljasság okára jöttem rá tehát, hanem inkább a térére, a térfogatára, a mélységére, arra a valamire, ami miatt tönkrement az életünk, mert ma már, mint említettem volt, azt gondolom, hogy az életünk anyám miatt ment tönkre, anyám miatt vált nagyon nehezen megjavíthatóvá, anyám miatt történhetett meg az, hogy amikor a házasságuk szétment, és mindenki, anyám is ott maradt szerteszét, akkor senki, anyám se tudta, honnan is kezdje újból összerakni, mert a két legbiztosabb új kezdet, az apámé meg az enyémé, fájdalmas öncsalásnak bizonyult.

Mindenki érezte ezt, s ma már mindenki tudja, mind a négy családtag, anyám, apám, öcsém és én, s bár ne ilyen áron kellett volna megtanulnunk!, de legalább megtanultuk

egy életre, tévedésről most már szó sem lehet, ha innen nézünk, akkor öcsém járt a legjobban, ő legalább nem áltatta magát semmivel, vagy ha igen, nagyon kevéssel, mikor nagyanyám temetése után nem sokkal apám utána jött, hogy elviszi, mert állást szerzett neki egy magyarországi kisvárosban élő autószerelőnél, lakhat apáméknál, mert Sári olyan szívesen látja!, alig várja, hogy odajöjjen!, és a falu, ahol apámék élnek, nagyon közel van ehhez a kisvároshoz, akkor öcsém olyan faarcú közönnyel nyomta el a cigarettáját, ahogy mindennap elnyomta addig, talán elborult az arca, de nem lehet tudni, hogy a fájdalomtól vagy a másnaposságtól, ami persze ugyanaz, olyan, mintha azt mondanám, a fájdalomtól-e vagy a fájdalomtól, illetve, hogy pontosabb legyek, úgy kellene fogalmaznom, hogy a mindig benne levő fájdalomtól, vagy pedig az elmenetel miatti, tehát napra szóló, aktuális fájdalomtól, nem, öcsém arcáról nem lehetett a választ leolvasni, elment nyugodtan, beállt dolgozni, és azóta is ott van, három vagy inkább hat hónapig dolgozott egyfolytában, aztán hazajött, és egy hétig vagy tíz napig ivott, de anynyira, hogy mikor fölszaladt hozzánk a pénzért, amit nálunk hagyott, valósággal remegett a keze, hogy adjunk oda minél többet, ha már az egészség nem adjuk, mert ha az egészséget odaadjuk, akkor nem lesz, amivel megvásárolja a helyjegyet a visszaútra, és akkor meg itt marad a nyakunkon, ezt is be kell látnom, ha már úgy döntöttem, hogy mindent őszintén elmondok, legalábbis semmiből nem fogok lecsípni, valósággal meg voltunk rémülve attól, hogy öcsém végleg hazajöhet, ha elképzeltük, hogy egyszer csak nem lesz miből visszamennie, a hideg futkosott a hátunkon, mert ha itthon volt, akkor egyszerűen nem tudunk nyugodtak lenni, valahol mélyen bennünk motozott a félelem, hogy agyonütik valamelyik kocsmában, vagy elmegy kirándulni, belökik egy

szakadékba, és halálra zúzza magát, mert az ő barátainál sosem lehet tudni, még mielőtt Magyarországon kezdett volna dolgozni, egy ideig azért bujkált valaki elől, mert tartozott neki valamennyivel, és az illető be akarta hajtani a pénzét, aztán meg azért bujkált egy másik valaki elől, mert megdugta a nőjét, amíg a srác a börtönben volt, finom világ ez valóban, egy buli utáni hajnalon öcsém kitántorgott a kertbe, és arra ébredt, hogy Emilnek a nője vonaglik rajta, hát mit tehetett volna, majd csak lesz valahogy, gondolhatta, ha egyáltalán gondolt valamit, de Emil szemlátomást nem volt ilyen nagyvonalú, úgyhogy öcsémnek hetekig bujkálnia kellett, alig járt ki a házból, s ha mégis elment valahová, a legfelreesebb utat választotta, amíg aztán meg nem unta az egészet, és el nem ment egy bulira, oda nem állt Emil elé, és azt nem mondta, öljél meg, ha akarsz, de nem bujkálok tovább, erre Emil adott neki két pofont. Hosszan készülünk valami végzetesre, aztán kiderül, hogy cseppet sem végzetes, még meg sem akarnak ölni, élhetünk nyugodtan, az ember folyton tragédiára készül, és mosogatólészagú melodrámat kap, anyám is ezzel készítette ki mindenkit, rákos vagyok, Imre, írta apámnak, amikor apám már rég Sáriver élte, de még mindig nem vált el anyámtól, legyetek boldogok, én most már félreállok az útból, öcsém találta meg a levelet, véletlenül látta meg az anyám szatyrában a kiló paradicsomon vagy a két veknin, mit tudom én, min, megvárta, amíg anyám hazajön a szomszédból, ahová éppen az újonnan megjelent verseimmel meg az örökös bánatával ment át, és mikor anyám belépett az ajtón, megkérdezte, mi ez, édesanya, te Sárinak írod meg, hogy rákos vagy, ó, Andriská, miért kutatsz te az én neccemben, válaszolta anyám, én nem kutattam, ott volt legfelül, és megláttam, mi van benne, és mi közöd neked ahhoz, elképesztő, ahogy anyám a teljesen lényegtelen dolgok-

ról tudott beszélni, az etiketről, amikor valami sokkal súlyosabb forgott kockán, egyszerűen szólva az életünk, már ami még megmaradt belőle, mert kétségtelen, hogy nem sok maradt, mint ahogy kétségtelen az is, hogy újjá kellett volna születnünk, hogy ettől az elbaszott élettől megszabaduljunk valahogy.

Hát mégiscsak az apád, mondta nekem, amikor rá akartam venni a válásra, bár ez nem éppen a legmegfelelőbb kifejezés arra, ahogy erőszakoskodtam vele, először csak ismételtettem, édesanya, hát értsd meg, hogy ez így nem jó, el kell válnod, de hát Andriška szereti az apját, mondta anyám, és nagyanyám felé fordult, mert ezek a meggyőzések természetesen mindig a nagyszüleimnél folytak, vagy néha, mikor már nem bírtam tovább, olyankor nálunk, apám úgymint később jött haza, és többnyire részegen, ebből származott a bűntudatom is, nem elég, hogy apám üvöltözik velem, még én is erőszakoskodok és ordítok, szörnyű dolgokat vágtam a fejéhez, amikor már tényleg nem bírtam tovább, és ez a pillanat elég hamar eljött, nem tudtam uralkodni magamon, de olyan megalázó és bosszantó volt látni, ahogy ül ott az asztalnál a nagyanyámék házában vagy később, amikor cseréltünk velük, a lakásában, szívja egyik cigarettát a másik után, mi beszélünk vagy inkább ordítunk, mert nagyanyám sem volt nyugodtabb, mint én, és bár persze neki is fáj, hogy fájdalmat kell okozzon a lányának, azt soha, egyetlen percig nem gondolta, hogy neki hallgatnia kellett volna, megszokhatta, hogy anyámat irányítani kell, és anyám nem is tiltakozott ez ellen, illetve amikor mégis, akkor sem következetesen, egyik nap kizökkent szokásos apátiájából, és rákiáltott nagyanyámra, ez az én életem, érted!, az én férjem!, és az én gyermekeim élete!, másnap azonban már ismét együtt beszéltek meg a család dolgait, anyám panaszkodott apámra, mert apámra

tényleg csak panaszkodni lehetett, bármennyi krumplit, vinettát, paradicsomot, paprikát, tojást és Isten tudja, mit hozott is haza, egyre elviselhetetlenebbé vált, egyre többet ivott, és olyankor agresszív lett, mindenbe belekötött, emlékszem, egyszer majd' belémdöfte a kést, mert csengettek a barátaim, és én hirtelen abbahagytam a dinnyeevést, mert le akartam menni az udvarra játszani, nem beszélve arról, hogy anyámmal miket csinált, a krumplipaprikást a földhöz vágta, mert nagyanyám főzte, bezárta az ajtót, mert mikor hazajött, anyám a szomszédban volt, és hiába csengetett anyám, nem engedte be, mi meg hiába akartuk beengedni, mert a konyhaajtót is bezárta, egyszer azt mondta Sárinak a mi konyhánkban, hogy főzzön már egy kávé, mert mióta anyámmal él, még soha nem ivott egy jó kávé, és nem törődött velem, hogy anyám sírva menekül be közénk, az ő meg a Sári gyermekei közé, Apám folyton gyalázta nagyanyámat és nagyapámat, nagyanyámat golyvás galambnak nevezte a hatalmas melleire célozva, és szidta a fukarsága miatt, hogy mindenbe beleszólt, nagyapámat meg nemes egyszerűséggel csak hazug gazembernek nevezte, most meg, a válás, nagyapám halála és egyebek után nosztalgizva emlégeti, nagytyati igazi úriember volt, mondogatja, de mikor nagytyati élt még, akkor szélhámosnak tartotta, talán azért, mert mint már említettem, anyámat is nagyapám révén ismerte meg, cseszd meg anyádat és az egész nemzetségedet!, üvöltötte, amikor anyám mégis összeszedte magát, és *horribile dictu!*, megvédte a szüleit, annál érthetlenebb volt, hogy anyám miért ült úgy, miért nézett olyan üres szemekkel, miért szívta olyan közönyösen egyik cigarettát a másik után, mintha mindezek nem lettek volna, vagy mintha egészen másképpen lettek volna, mintha tündérien boldog vagy legalábbis szürkén és unalmasan egyhangú életet éltünk volna, s mintha semmi sem lett

volna jobb, mint hagyni ezt az életet, hadd folyjon úgy, ahogy folyt eddig is, miért nem szól semmit, miért nem veszekedik legalább, de anyámban mindig is ez volt a legdühítőbb, egyszerűen megfoghatatlan, meghatározhatatlan, szétfolyó és támadhatatlan volt, minden visszapattant róla, nem lehetett elviselni ezt az üres arcot, ezt a tekintetet, mely mintha azt mondta volna, tudom én, amit tudok, közben meg szünet nélkül panaszkodott, amivel viszont azt bizonyította, hogy még amit esetleg tud is, azt sem tudja megemészteni, tehát mégis segítségre van szüksége, és segítségért nagyanyámhoz fordul, kihez is fordulhatna?, de a tanácsokat mégsem fogadja meg, s ez nyilván azért van így, mert sem ahhoz nem elég erős, hogy ne kérjen tanácsot, sem pedig ahhoz, hogy ha már kér, akkor megfogadja őket, attól is fél, hogy naponta szembenézzen a részeges férjével, és naponta elviselje őt, de attól is, hogy egyedül marad, s ez nagyon is emberi és érthető, az azonban már egyáltalán nem érthető, hogy miért nem reagál semmire, miért ül úgy, mint egy zsák krumpli vagy mint egy fej káposzta, mindenestire úgy, mintha senki nem ülne ott, mintha néhány perccel korábban, még mielőtt káposztává változott volna, nem ő sírta volna el a tegnapi esti veszekedést, s mi mindig bedőltünk ennek az őszinteségnek, mindig elhittük, hogy most aztán tényleg változtatni akar a dolgokon, tényleg képes megtenni az első lépést, naponta beleestünk a látszólagos őszinteség csapdájába, és naponta hülyének kellett neveznünk és hülyén kellett éreznünk magunkat, amiért ismét üres ábrándokat kergettünk, amikor újra elhangzott az a közhely, amelytől tönkrementek az idegeink, és amely úgy hangzott, hát mégiscsak az apátok, hát mégiscsak az apjuk.

Ezt az iszonyú közhelyet mondta azon a másik szörnyű éjszakán is, amelyen apám megverte öcsémet, ő, igen, tele volt az életünk rettenetes éjszakákkal, az egyikén apám megverte anyámat, a másikon apám megverte öcsémet, a harmadikon mindenféle kocsmákban kerestem öcsémet, mert nagyanyám utolsó félretett pénzecskéjét is ellopta, és elitta Sanyesszel, Olással vagy Rostással, és ez az *utolsó* egyáltalán nem túlzás, emlékszem, nagyanyám megkért, hogy hajoljak le, és vegyem elő a márkát a konyhaszekrény alól, mint ahogy néhány hónappal korábban viszont arra kért meg, hogy hajoljak le, és tegyem el a márkát a konyhaszekrény alá, milyen elegánsan hangzik, a márka, mintha az utolsó pénzünk, a nyomor elleni utolsó reményünk, a kínai kancsónk, az legalább elegáns lett volna, csakhogy egyáltalán nem volt az, egy gyűrött barna műanyag zacskóba tette nagyanyám a megmaradt márkáját meg az ékszereket, amelyeket a nagyanyjától kapott, hányszor elmesélte ezt is, mert tudod, Imikém, édesapám árva gyerek volt, korán meghalt az apja, és az anyja nemsókára férjhez ment, és milyen egy mostoha, nem szerette édesapámat, nem is taníttatta, inasiskolába adta, pedig édesapámnak jó feje volt, de aztán mindent a saját erejéből kellett elérnie, és édesapám elvette édesanyámat, és én is megszülettem nagy nehezen, mert édesanyám nagyon beteges volt szegényke, és mikor már akkora lettem, hogy nagyanyám látta, hogy rám bízhat valamit, akkor egyszer, amikor ott voltunk náluk, eldugta az ékszereit a ruhája alá, kihordta a házból őket, és nagy titokban ideadta nekem, itt van, fiam, vedd el gyorsan, nehogy nagyapád meglássa, és én elhoztam magammal, mert nekem ti-

zenőt éves koromban már varnom kellett, hogy édesapámnak segítsék, mert édesanyám ágynak esett, és édesapám egyedül nem tudott volna eltartani hármunkat, úgyhogy én majdnem felnőttnak számítottam, és elhoztam onnan nagyanyáméktól, és úgy vigyáztam rájuk, mint a szemem fényére, még a világháborúban sem tűntek el, mert édesapám éjszaka elásta a kertbe, s mikor mindennek vége volt, mikor már az oroszok is elmentek, egy éjjel kiásta őket, jó ötven, mit ötven, hatvan éve őrzöm őket, azért, hogy most ez a büdös kölyök ellopja, jaj, hogy is lehetett ilyen sötét gazember. Nemigen láttam sírni nagyanyámat, de akkor sírt szegény, minden második szavával a halált emlegette, és sápadtabb is lett, le is fogyott, öcsém persze mindent letagadott, én meg megvédtem őt, anyám erre is a maga módján reagált, te szerencsétlen!, szidta öcsémet, te szerencsétlen!, hát szedd már össze magad!, hát nem lesz semmi belőled!, és azt hiszem, semmi nem hathatott volna inkább Andris megjavulása ellenében, mint ezek a mondatok, anyámnak a szenvedő arca, mely a paradicsom drágulásától éppúgy szenvedett, mint öcsém mindennapossá vált részegeskedéseitől és lopásaitól, cinikus vagyok, de tényleg semmi különbség nem látszott aközött, ahogy anyám az államot meg a kofákat szidja, és aközött, ahogy öcsémet félti vagy sajnálja, de nem féltette és nem sajnálta, illetve ha mégis, akkor inkább a maga jóhírért féltette, mint öcsémet, s annak, amit mondok, nem lehetne fényesebb bizonyítéka annál, mint hogy amikor öcsém leszerelt, anyám képes volt a nyolcvanhat éves nagyanyámra lőcsölni Andrist, aki persze ismét nem dolgozott, pedig hogy reméltük, hogy a katonaságban megváltozik!, rendet és felelősséget tanul!, de hiába reménykedtünk, én megnősültem, anyám pedig nagyanyámra szóta öcsémet, mert félt tőle, többször elmondta, hogy fél öcsémtől, aki ré-

szegen tényleg félelmetes tud lenni, de ugyan ki miatt iszik, ha nem anyám és apám miatt, akik viszont mindketten elszaladnak a felelősségtől, apám évekkal ezelőtt Magyarországra menekült, anyám pedig nagyanyámat áldozta föl a lelki nyugalma érdekében, naponta lement hozzá, ebédet főzött öcsémnek, bevásárolt, mosott, mosogatott, látszólag tehát tényleg mindent megtett, csakhogy mondanom sem kell, nagyanyámat nem a főzés fárasztotta a legjobban, és nem is az fájt neki, hanem az, hogy öcsém éjjel kettőkör-háromkor vagy hajnali ötkor jött haza, és annyira részeg volt, hogy alig állt a lábán, sokszor tényleg képtelen volt rá, a barátai hazahozták ugyan, de a lakásban már nem tudott járni, valósággal leesett a padlóra, és ott aludt, nagyanyám meg sírt fölötte, mert aludni persze nem tudott, ez tette tönkre a nagyanyámat igazán, sokkal inkább, mint az tette volna, hogy megfőzön egy hús- vagy zöldséglevest, tojást üssön a borsófőzelékre, vagy ki tudja, mit csináljon, de anyám persze nem törődött ezekkel az apróságokkal, hiába mondtam neki, de mondani se nagyon mondhattam, mert nagyanyám panaszkodott ugyan nekem, de mindig hozzátette, ne szólj anyádnak, Imike, ezt a keveset már kibírom valahogy.

És a nyomor egyáltalán nem túlzás, már említettem, milyen keveset kerestem a kiadónál, ahol dolgoztam, és a főnököm semmiféle hajlandóságot nem mutatott, hogy megemelje a fizetésemet, pedig lett volna rá lehetősége, és ugyanolyan nevetséges összeget hozott ki a postás a nagyanyámnak minden hónapban egyszer, valamivel nagyobbat ugyan, mint a fizetésem, de szintén nevetségeset, és bár igyekeztem, hogy mellékkeresethez jussak, egy nyelviskolában magyarra tanítottam azokat, akik magyarul kívántak tanulni, s ugyanez az intézmény, mely tulajdonképpen egy alapítvány székhelye volt, olykor konferenciákat is szerve-

zett, amelyeken szinkrontolmácsként dolgoztam, de a nyelv-iskola vezetői legalább olyan szélhámosok voltak, mint az igazgatóm, ha nem volt elég jelentkező, azt mondták, három emberért hogy fizessenek ennyit meg ennyit, ha többen jelentkeztek, akkor meg az adókra, az illetékekre és a ki-tudja-mire hivatkoztak, a szinkrontolmácsolást remekül fizették, de ilyen konferenciát két évente egyszer rendeztek, úgyhogy arra nem lehetett számítani, két neveltséges összeg összegéből éltem tehát, s ketten együtt, mondanom sem kell, szintén egy neveltséges összeget tettek ki, az egyetlen szerencsém az volt, hogy ezt a két összeget havi három alkalommal kaptuk kézhez, a kiadónál ugyanis előlegre meg elszámolásra osztott, milyen elegáns kifejezések, még én is éreztem, amit megilletődöm egy pillanatra, mikor megkaptam az előleget, és két hét múlva az annál alig több elszámolást, jött a könyvelő, megírta a fecnijeinket, és leszámolta a pénzt, melyen nem volt mit leszámolni, már persze, ha volt fizetés, mert olyan alkalomra is emlékszem, amikor utolsó pillanatig reménykedtünk, hogy lesz, és nem lett, a nem-tudom-melyik terjesztő hónapok óta nem fizetett, pedig óriási összeggel tartozott, olyan pénzzel, mely három hónapra elég lett volna fizetésre mindannyiunknak, voltaképpen tehát neveltséges összeggel, amely azonban a hónap megfelelő napjáig óriási-vá nőtt, és valósággal elviselhetetlennek tűnt az a fájdalom, amelyet akkor éreztünk, amikor rá kellett jönnünk, hogy a pénz nem jött át a kiadó számlájára, vagy átjött, de túl későn ahhoz, hogy a könyvelő fizetést adhasson, amit nem értettem ugyan pontosan, később sem értettem soha a pénzzel foglalkozó emberek szempontjait, azóta már újabb négy helyen dolgoztam, de ők mindig és mindenütt úgy viselkedtek, mintha a mindenkire érvényes törvényeken kívül nekik egy másik, sokkal titokzatosabb és szigorúbb kódexnek is enge-

delmeskedniük kellene, s már a legegyszerűbb kérdésemet is el- és lenéző mosollyal hallgatták, mintha azt mondanák, ugyan mondd már, mit értenél, ha meg is magyaráznánk, ha válaszolnánk is arra, amit kérdezel, semmit, ez a mi külön világunk, ezt te úgysem értheted, udvariasságból azért mondtak valamit, de persze tényleg nem értettem, főleg azért, amit sem a kiadónál, sem a különböző szerkesztőségekben nem sikerült megértenem, hogy ha a fizetést ezen és ezen a napon kell megkapnom, és ezt mindkét oldalról aláírt szerződéssel tudom igazolni, akkor mi a tűróra hivatkoznak ezek a könyvelők, kontrollernők, reklámszakembernők és terjesztők, mert sokszor ez utóbbiakat is meg kellett kérdez-nem, a napilagnál ugyanis rájuk hivatkozott a vezérigazgató, amikor késett a fizetés, nincs elég reklám, nincs elég előfize-tő, mondta, és amilyen naiv vagyok, meg szerettem volna tudni, hogy mennyi reklám szükséges ahhoz, hogy a fizetésemet megkaphassam, mely fizetés jóval nagyobb volt, mint amit a kiadónál kaptam, mégsem volt akkora, hogy napokat vagy heteket késsen, ám a reklámszakembernő és a terjesztő ugyanolyan rejtelmes mosollyal néztek rám, mint a könyvelő, és ők már nem is válaszoltak nekem.

De vissza a nyomorhoz, amíg nagyanyámmal éltem, és ez kis megszakításokkal négy évig tartott, ez alatt az idő alatt tehát siralmas összegekből éltünk siralmasan, emlékszem, volt olyan nap nem is egy, hogy ha szappant akartam venni, jól meg kellett gondolnom, hogy vajon futja-e a kenyérre is meg a szappanra is, nagyanyám hosszú évek óta tartogatott konzerveket bontott meg, azt ettük, és olyankor rendkívül elégedettek voltunk, mert persze nem naponta bontottuk meg ezeket a konzerveket, nagyanyám úgy őrizte őket, mint a szeme fényét, és ha visszagondolok, be kell látnom, hogy igaz volt, akkor bosszantott a dolog, nincs mit együnk, és

te spórolsz, mondtam, s látható, hogy van ebben a mondatban némi ellentmondás, ha nem spórolok, holnap tényleg nem lesz mit együnk, válaszolta, és igaza volt, de ezt az igazságot akkor nehéz volt belátni, hetek óta nem vacsoráztam egy jót, és ilyenkor az ember nem a megértéséről meg a belátásáról híres, de megbántani sem akartam, inkább bezárkóztam a szobába, de ott sem tudtam sokáig ülni, sokszor sem írni, sem olvasni nem volt kedvem, akkor hirtelen felkaptam a telefont, és felhívtam valakit, például Edinát, és egyszerűen bejelentettem neki, hogy fölmegegyek hozzá, volt, amikor jól sikerült az ilyesmi, nagyot beszélgettünk, aztán este eljöttem, és akkor már tényleg nem kellett mást csinálnom, mint hogy lefeküdjek, eltelt a nap, de jóval többször fordult elő, hogy Edina meglepetésében azt mondta, hogy jól van, gyere, várlak, de amikor felértem hozzájuk, akkor kiderült, nincs miről beszélni, miről is beszélgettünk volna annyit, délelőtt a kiadóban, délután meg náluk, s ugyanilyen kellemetlen volt Lauránál, akit akkor még Laura néninek szólítottam, és természetesen nem tegeztem, s akit nem is hívtam föl, mert nagyon közel lakott hozzánk, és akihez olykor teljesen alkalmatlan pillanatban érkeztem, amikor fáj a feje, folyt az orra, köhögött és inhalált, egyszer mondta is búcsúzásakor, gyógyulást, mondtam neki zavaromban, köszönöm, Imre, válaszolta, és ne felejtsd el, hogy telefon is van a világon, és ha használod, akkor sokkal kevesebb, számodra is kellemetlen meglepetés ér, de mit törődtem én a kellemetlen meglepetésekkel, inkább a megrovás miatt vettem rá magam legközelebb, hogy telefonáljak, akkor csak menekülni akartam otthonról, valamiért nem éreztem jól magam, s mondanom sem kell talán, nem kizárólag a nyomor volt az oka, a nyomor is persze, de korántsem egyedül, az a hangulat, amely otthon volt, amely belengte az egész kis kétszobás

lakást, az örökös feszültség a levegőben, hogy vajon öcsém mel mi van, és főleg mi lesz, nagyanyám hajlama arra, hogy szidja apámat, amit akkor már, egyetemista koromban, jóval nehezebben viseltem, mint azelőtt, amikor együtt szidtuk apámat, s amikor valósággal versengtünk, hogy ki szidja többet és jobban, anyám kétségbeejtő látogatásai a szomorú arcával és a cigarettáival, no meg a pasziánszal, hogy el ne feledjem a világot!, mert amikor végre elvált apámtól, és egyedül élt a Pata utcában, akkor rászokott arra, hogy kártyacsomaggal állított be nagyanyámhoz és pasziánszozott, a mai napig nem értem a pasziánsz szabályait, s lehet, hogy sosem fogom megérteni őket, annyira megutáltam ezt a játékot, annyira felidegesített, hogy ki kellett mennem a szobából, ha anyám rákezde, itta a kávéját, szívta a cigarettáját, már ahogy cigarettázott is!, ahogy szája közepébe dugta a szálat, szippantott egy nem túl mélyet, de nem is túl rövidet, udvarias volt és jellegtelen, mint minden, amit csinált, szóval itta a kávéját, szívta a cigarettát, és rakta ki a lapokat, valami csodálatos, ahogy rátalált erre a játékra is, egyáltalán, csodálatos, ahogy rátalált azokra a tevékenységekre, szokásokra vagy mondatokra, amelyek őt igazolták, csinálj már valamit az életeddel, könyörgöm!, kiáltott föl kétségbeesetten nagyanyám, mert anyám természetesen a válásért is őt hibáztatta, ha nem válok el, most nem vagyok egyedül, mondogatta, s nagyanyámmal egymásra néztünk az örület és az öngyilkosság határán, nem értettük, hogy miért lenne jobb, ha nem volna egyedül, legfeljebb lenne, aki igyon, lenne, aki hánynon mellette, lenne, aki szidja az anyját és az egész nemzetiségét, és lenne, aki megalázza naponta, mert apám nem akart ugyan elválni, de Sárival sem akart szakítani, nem nagyon értettem, hogy mit akar, ahogy hazaérkezett, rögtön felhívta Sárít, megérkeztem, édesem, jól jöttem, búgott a te-

lefonba, akár egy szerelmes dzsigoló, és anyám tűrte ezt, illetve szóban nem tűrte, a szomszédasszonynak nagyon határozottan el tudta mondani, hogy nem tűri, de tulajdonképpen mégis tűrte, hiszen ő tiltakozott a legjobban a válás ellen, ő viselt el minden megaláztatást, úgyhogy tényleg nem értettük, ugyan mi lenne jobb, ha nem így volna, de hát ez a sok *lenne* meg *volna* is, valószínűleg nagyanyám is azért kiáltott rá, az akarat-, önérzet és egyéniséghiány világolt ki ezekből az anyám által unalomig ismételt igékből, nem is világolt, sugárzott valósággal, akár egy lelki Csernobil, szóval nagyanyám azt kiáltozta, csinálj már valamit az ételleddel, anyám meg azt felelte, most olvasom a *Sógum*, és abban azt írja, hogy mindenkinek van egy sorsa, kármá, a japánok így nevezik, és ez ellen semmit nem lehet tenni, milyen hülyeség, mondta nagyanyám idegesen, és tényleg hülyeség, már úgy értem, az hülyeség, amit anyám mondott, mert a japánok nagy valószínűséggel nem éppen így értik, és ha így értik is, nekünk semmi közünk hozzájuk, és soha nem fogjuk megérteni őket, nekünk a magunk kultúrájából kell boldogoknak vagy boldogtalanoknak lennünk, de anyámnak egyik sem sikerült, mert még a boldogtalanságot is szétszenvelegte és meghamisította.

Sosem kanyarodom vissza a nyomorhoz, Andris tehát nagyanyámhoz jött éjjel, és ott is aludt a nagyanyám szobájában egy sőberágyon, és egyszer azt mondtam neki, olykor te is vehetnél egy kenyeret vagy egy szappant, most éppen elfogyott, akkor éppen háztetőtatarozást vállalt néhány barátjával, új cserepeket raktak a régiéik helyett, persze a maguk módján, sok konyakkal és kevés hozzáértéssel, kevéske pénze volt tehát, és józanul bele is egyezett, hogy vásárol valamit, aznap éjjel nem jött haza, csak másnap délután, már reggeltől forrtam, mert tudtam, hogy nem vásárol semmit,

csak lop, az anyja istenit, méghozzá a nagyanyjától, akit bármikor szívinfarktus érhet, az úristenit a kölykének, ilyen gondolatok forogtak bennem, akár a cementkavaróban, akkor végre hazajött, és amíg a vécén ültem, hallottam, hogy felhívja anyámat, eltörtem a fémvágót, mondja a telefonba, hogy történt, kérdezhettem anyám kétségbeesetten, hát megcsúszott, mondta öcsém, a hangja még mindig másnapos volt, de meg kell adjam az árát ma estig, nem tudsz hozni ennyi meg ennyi pénzt, de igen, mondhatta anyám, és még prédikált is egy kicsit, jó, jó, mondta öcsém, aztán elköszönt, és letette a kagylót, és a fürdőszobaaajtón keresztül elkezdte mesélni nekem, hogy éjjel itt meg ott bulizott, és az egyik csajnál volt két szál marihuánás cigi, az egyiket megvettem és elszívtam, mesélte, akkor már nagyon dühös voltam, nem is tudom, hogy nem röpültem föl a plafonig, hogy nem lyukasztottam át a fejemmel, és nem röpültem a negyedikig, aztán át a tömbháztetőn is, és föl az égbe, de mit is kerestem volna én az égben, lehúztam a vécét, és azt mondtam, hogy nem szégyelled magad, te Andris, felhívod édesanyát, hogy hozzon neked pénzt, te meg marihuánát szívsz, nem gondolsz másra, csak magadra, közben odatettem a levest, hogy egyek, és dohogtam tovább, a marihuánától meg úgy elkábulsz, hogy eltöröd a szerszámot, és persze nem tudod megfizetni, hát miért nem vonja le a fizetésedből?!, kérdeztem, öcsém meg előadott egy zavaros történetet arról, hogy miért nem, nem értettem semmit, nem is érdekelt, nyilvánvalóan hazugság volt, közben megmelegedett a leves, hogy megkértelek arra is, hogy vegyél egy szappant, de hát vettél?, vettél egy túrót, folytattam, és kivettem a levest a tányérba, mit gondolsz, én nem pénzzel veszek mindent, és alig van pénzem, mondtam, miközben kanalaztam, nincs miből kifizessük a költséget, de te még egy szappant sem vagy képes

venni, mondtam tovább, és ettem tovább, te Imi, ha én még egyszer elveszek a tiedből egy ennyit, öcsém letört egy darab kenyeret, és a tányéromba csapta, fröcskölt a leves, én meg felugrottam, és pofon vágtam, Imiiiiiiiiiii, kiáltotta öcsém, és úgy elvörösödött, hogy azt hittem, megüti a guta, ha még egyszer megütsz, én megöllek, mondta, akkor én is megöllek, mondtam, te nem tudsz megölni, és ezt te is tudod, mondta öcsém, és igaza volt, fél kézzel agyonvert volna, de akkor nem érdekelték az erőviszonyok, semmi sem érdekelt, csak az, hogy iszik, marihuánát szív, másnaposságában eltöri a fémvágót, azonkívül lop és tönkreteszi az életünket, gyerekkoromban apámat kellett néznom, amint hazalődörög, tőle kellett reszketnem, hogy vajon veszekedni fog-e megint, és nagyon ritka kivételektől eltekintve mindig veszekedett, most meg öcsémet kell néznom, amint hazatántorog, és érte reszketnem, hogy vajon hol van, ha nem tántorgott haza még, apámat legalább utáltam, többször átfutott az agyamon, hogy egyszer, mikor részegen fekszik, kinyitom a gázcsapot, és elmegyek otthonról, minden lelki-furdalás nélkül meg tudtam volna tenni, csak a gyávaság tartott vissza, semmi más, öcsémet viszont szerettem, szerettem akkor is, ha úgy gyűlöltem közben, hogy ha csak az érzelmeimen múlt volna, tényleg meg tudtam volna ölni, de persze nem csak az érzelmeimen múlt, és ezek után még van pofája anyámtól kérni kölcsönt, öcsémnek volt egy simléderes sapkája, hirtelen üvöltött egyet, levette, és úgy a földhöz vágta, hogy szikrázott belé a beton, a kurva istenit!, ordította, akkor már félttem egy kicsit, de tényleg nem nagyon, ha megöl, legalább vége lesz az egésznek, gondoltam, aztán bementem a szobámba, és készülődni kezdtem, ahhoz a lányhoz mentem, akinek akkor udvaroltam, s aki később a feleségem lett, milyen egyszerű mondat ez is, alany, állít-

mány, időhatározó, ami közöttük van, az meg egy ember élete, kijöttem a szobámból, szia, mondtam, hová mész, kérdezte, Máriához, válaszoltam, akkor én is megyek, mondta bűnbánó arccal, nem szoktuk egyedül hagyni a lakásban, de most ez sem érdekelt, maradjál csak, mondtam, várd meg azt a kurva pénzt, ha már volt pofád, és kölcsönkérted.

Elég, a végén soha nem mondom el ezt a történetet, mint ahogy minden történetet nyilván nem fogok elmondani, pedig el szeretnék, de nem sikerülhet, nem is beszélve arról, hogy ezek az *én* történeteim, anyám, apám vagy öcsém valószínűleg nagyon más történeteket mesélnének, ha tudnának vagy akarnának mesélni, nem is szólva nagymamáról meg nagyapámról, akiknek a történeteire nagyon kíváncsi lennék, mert azok közül sokkal kevesebbet tudok, akárhogy figyeltem, csak néhányat tudtam megjegyezni, talán azért is, mert ezeknek nem volt igazán köze az én történeteimhez.

Húsvét volt, de már az elején érződött, hogy nem az igazi, illetve nem is az elején, hanem már előtte, akkoriban próbáltam elintézni, hogy ne vigyenek katonának, s végül persze elintéztem, de húsvétkor nagyon rossz passzban voltam, mert egyszer már kiderült rólam, hogy bármire alkalmas vagyok, az a kis asztma, az meg se kottyán, sőt, egyenesen jól tesz, szánakozva nézett rám a katonaoorvos, amikor mutattam neki a beteglapomat, külön kikerestem és kék filccel megjelöltem azt a bejegyzést, amely arról tanúskodott, hogy hét hónapos koromban majd' megfulladtam, s csak az mentett meg, hogy apám vért adott nekem, mert ugyanolyan vére volt, mint nekem, ez is a családi hazugságokhoz tartozott, úgy értem, az érzelmi hazugságokhoz és zsarolásokhoz, mert azt természetesen nem vonhatom kétségbe, hogy apám vért adott nekem, ezerszer elmesélte ő is, meg anyám is, nyilván azt remélték, hogy így közelebb kerülök apámhoz, akitől egy időben nagyon távol kerültem, apám persze sírva vagy inkább rinyálva, rémes tud lenni, amikor egy részeg férfi sír, talán azért sem tudok megbocsátani öcsémnek,

iszonyú volt, amikor háromhavonta hazajött, és berúgott, és olykor nem ivott annyit, hogy összeessen a küszöbön, mert akkor egyszerű volt, beljebb húztuk, levetkőztettük és betárogattuk az ágyig, néha csak annyit ivott, hogy üveges legyen a tekintete, és roppantul szeressen mindenkit, ilyenkor engem is ölelgetett meg csókolgatott, és mondanom sem kell, nem hatódtam meg. Időnként eszébe jutott, hogy ő mennyire szerette nagymamát, imádtam azt az asszonyt, mondta egyszer, és ez valósággal fáj, a testemben éreztem a fájdalmat, nyeltem egyet, és eltereltem a szót, de inkább bementem a szobámba, nem sokáig bírtam hallgatni, annyira forrt bennem a düh, hogy ráordítsak, fogd már be a pofád, te aljas!, annyira imádtad, hogy minden pénzét elloptad!!!, annyira imádtad, hogy még a nagymamájától örökölt és ötven évig őrzött ékszereit is eladtad!!!, annyira imádtad, hogy éjjel háromkor jártál haza, és olyan részeg voltál, hogy többször a nyakába estél!!!, annyira imádtad, hogy még a halála napján is berúgtál, és aztán előadtál egy mesét arról, hogy a sarki vásárcsarnoknál hogy hallottad, amint utánad kiált, Andriška!!!, és ha azt válaszolná, hogy a halála napján én is inkább a Pontus ötéves születésnapjára mentem az egyetemre, akkor azt üvölném, hogy igazad van, te gazember, de én legalább nem nyivogom, hogy szerettem!!!, nem hazudom, hogy imádtam!!!, én legalább hallgatok, és elintézem magammal az ocsmányságaimat!!!, és valószínűleg a veszekedés közben nem gondoltam volna arra, hogy hiszen én sem magammal intéztem el semmit, s most sem lehetek benne biztos, hogy elintéztem-e bármit, hogy jól teljesítettem-e, amit teljesítenem kellett, hiszen azt sem tudom, hogy egyáltalán *mit* kell teljesítenem, csak azt tudom, de azt egészen biztosan, hogy ha tartozom valakinek ezzel a vallomással, akkor Nagyinak és Máriának feltétlenül, ezért nem szabad

hazudnom, ezért nem szabad semmit félvállról vennem, olyan ez az emlékirat, vagy minek is nevezzem, mint a szeretet legfőbb bizonyítéka, mindkettőjüknek ezt küldöm, vagy legyen visszafogottabb, tehát őszintébb, mindkettőjük elé ezt teszem le, mert egyik sem lehetett meggyőződve róla, hogy szeretem-e valóban, és ezt soha nem tudom megbocsátani magamnak.

Apám vért adott valóban, de ennek semmi nyoma nem volt, azon kívül, hogy életben maradtam, s nem azt akarom mondani, hogy ez csekélység, de egy szörnyű gyermekkorhoz képest tényleg nem sok, úgyszólván semmi, hiszen mire emlékezhettem én abból, ami hét hónapos koromban történt velem, semmire, nyilván, úgyhogy ez a véradás még csak egy szép emlék se volt, illetve nemhogy egy szép emlék, számomra éppenséggel egy ronda emlék volt, apám zilált haja, üveges tekintete, saját tettétől és szeretetétől visszataszítóan meghatott arca, szája, amelyből akkor már, a részegségnek azon a pontján olykor kicsordult a nyál, nagy hümmgetései, melyekkel mintegy érzelmi aláfestést szeretett volna adni a történetnek, s ez sikerült is, csak éppen fordítva, mint ahogy ő akarta, a történet nem szép lett, hanem undorító, én legalábbis sohasem tudtam meghatódni ettől a mesétől, a zsebemben a véremmel szaladtam a gyerekkórházba, Imikém, mert vért csak a Párizs utcában vettek, s egész úton attól félttem, hogy mire odaérek, már késő lesz, egyetlen pillanatra sem éreztem hálát, mélységes undor környékezett, szinte hányingerrel küszködtem, s nagyokat kellett nyelnem, hogy ki ne adjam a vacsorát, s ha apám szétment, nyálfolyós arcához még az anyám hamisan meghatott arcát is hozzánéztem, aki legalább annyira nem hitte, amit apám mesél, mint én, illetve csak megjátszotta, hogy átérzi, milyen az, lélekszakadva rohanni, hogy a hét hónapos

fiad megmeneküljön, mint ahogy mindig mindent megjátszott csupán, az örömeit, a bánatait, a szerelmeit, a válását, hogy végül már akkor sem hittem neki, ha tényleg örült vagy tényleg szomorú volt, ez a hiteles *tényleg* hiányzott az életéből, ez a hiányzó *tényleg* tette tönkre az életünket, hovatöbb semmit nem hittünk el neki, öcsém is valami ilyesmire ébredhetett rá tudat alatt, ezért ugrott fejest a vodkázásba, az éjszakázásba, az otthonról való lopásba, a hazugságba, valahányszor beszélni szerettem volna vele, ezért hivatkozott arra, hogy úgyis minden hazugság, mi van akkor, ha ő is lop, csal és hazudik, persze nemcsak ezért, nemcsak anyám miatt, volt egy másik ok is, hiszen éppen az ő kamaszkorában derült ki, hogy még ez az élet, ez a hazugságokkal átszótt, hazugságokkal összefércelt élet se tartható többé, szüleim éppen akkor váltak el, amikor ő az igazságra ébredt, úgy értem, amikor *minden* kamasz az igazságra ébred, de nem mindegyik egy *ilyen* igazságra.

Húsvét előtt mentem be a katonakórházba, s adtam oda a nagy nehezen négyszáz márkára lealkudott összeget az ezredesnek, a köpenyén lógó plecsnin ez volt a rangja, kezdetben hatszázat kért, de annyi pénzem nem volt, s egy átlagos évben még feleannyi sem lett volna, de akkor meglátogatott a szerencse, egy alapítvány egyéves alkotói ösztöndíját élveztem, gondolom, mindenki másnak egyfajta zsebpénzt jelentett ez a pénz, de az én szüleim nem voltak képesek arra, hogy legalább felét előteremtsék, már úgy értem, a négyszáz márka felét, ne nekem kelljen összekuporgatnom az utolsó baniig, érzem, hogy ők se akarják, hogy tönkremenjek a kaszárnnyában, nagyanyám szerint persze kizárólag apám volt a hibás, anyád honnan szerezzon annyi pénzt, és akkor még hittem is valamennyire az örökös panasznak, bár persze tiltakoztam ellene, veszekedtünk, de most már tudom,

hogy lett volna annyi pénz, és főleg azt tudom, hogy lett volna olyan anya, aki nem nézi, honnan szerzi meg, hanem egyszerűen megszerzi, mert a fiának szüksége van rá.

Nem, anyámtól hiába vártam volna ilyesmit, ő valósággal belefulladt a panaszaiba, albérlőt tartottunk, s olykor még én is vittem valami pénzt a házhoz, de pénz nem volt, ha a fene fenét evett, se volt, s így utólag rájöttem, hogy ez volt az alapaxióma, *pénnz nincs*, írhatta volna ki magára anyám, mint azok a szendvicsemberek, akik annyira megszaporoedtak '89 után, mert emlékszem, hogy pénz soha nem volt, akkor sem, amikor anyám is dolgozott, meg apám is, és nem kerestek rosszul, anyám még dicsekedett is, mert erről azért mégsem tudott lemondani, azok közé a ritka tanítónők közé tartozott, akik egyetemi diplomával oktatták az elemistákat, s akiknek ezért nagyobb fizetés járt, mint a többieknek, akiket anyám jóindulatúnak látszó lenézéssel kezelt, mert persze mindig kiemelte, hogy ő különbözik tőlük, és azt is, hogy miben különbözik, de rögvest hozzátette, hogy nem azért mondja, csak hát ez az igazság, ó, igazság, te mesterkélt mosollyal emlegetett akármi, de pénzünk akkor sem volt, nyomorultak voltunk, akár a tempom egere, öcsémnek az én kinőt ingeim, nadrágjaim, cipőim és mindenfélém jutottak, és nem lett pénzünk később sem, amikor apám már Pesten dolgozott, de még hozott ezt-azt, *pénnz nincs*, ez a legfontosabb állítás, ez a megdönthetetlen kijelentés irányította szűkös életünket, nem volt pénz, hogy öcsémnek új ruhát vegyenek, nem volt pénz, hogy rendes reggelit és rendes vacsorát kapjunk, nem volt pénz, hogy apám első házasságból származó lányát negyedévente minden megjegyzés nélkül vendégül láthassuk, nem volt pénz, hogy színire felvételizzek Marosvásárhelyre, nem volt pénz, hogy megússzam a katonaságot, nem volt pénz, hogy megnősüljek, így aztán a kolozsvári bölcsészkar-

ra jelentkeztem, a katonaságot elintéztem én, a lakodalmat meg anyósoméék, a pénz folytonos emlegetése pedig megrotontott mindent, még azt is, ami jó volt, mert valószínű például, hogy a reggelik meg a vacsorák nem voltak annyira szegényesek, de mikor azt hallottad, hogy a paradicsom ennyi meg amannyi, akkor már semminek nem érezted az ízét, csak valami furcsa szégyenérzet kezdett terjedni benned, hogy olyanok között élsz, akiknek a paradicsom ára a fontos, ennél rosszabb érzéssel azóta is ritkán küszködtem, és ez az íz, a szegénységben tocsogás, a hazugság és a szégyen íze a torkunkon maradt, öcsémnek azért is kellhetett a vodka, hogy lemossa vele, de nem nagyon sikerült, talán soha nem is fog sikerülni.

Húsvét volt tehát, én már régen elintéztem mindent, a katonarvos, Astaloşnak hívták, elküldött egy barátjához az egyik kórházba, az valami papírokat állított ki nekem, majd biztos ő is kap a négyszázból, gondoltam magamban, a papírok arról szóáltak, hogy beutáltak a kórházba, ahonnan ekkor meg ekkor szabadultam, beutaló és kilépő volt, meg ilyen-olyan eredmények, még vért is vettek tőlem, ó, Romániában hitelesen történnek a dolgok, a társadalom reflexszerűen kiveti magából a pancsereket, itt csak profik maradhatnak meg, aki el tud venni négyszáz márkát egy nyomorulttól a semmiért, és még a szeme se rebben, az már gyakorlatilag mindenre képes, az nem ismeri a lehetetlent, már odaadtam a négyszáz márkát az orvosnak, de még bennem volt a félsz, hogy mégsem intézi el, otthon úgy terveztem, hogy a dolog *előtt* kétszázat adok oda, s csak *utána* a másik kétszázat is, de aztán persze nem volt merszem így megalázni az ezredes urat, akinek az apja vagy a nagyapja még Asztalos lehetett, s bizonyára a román világ elkezdődésével döntött úgy, hogy Astaloş lesz, könnyen mehetett ne-

ki a döntés, ilyen volt az ezredes úr is, semmibe se került elképzelnem, hogy ha holnapután a magyarok vennék át a hatalmat, akkor pillanatokon belül visszavedlene Asztalossá, a keresztnéve is úgy volt kitalálva, szülei a Ioan nevet adták neki, Asztalos János, milyen jó magyar név, nemzet, identitás, kultúra meg hasonló ostobaságok, ugyan már, Ioan Astaloş nem volt ostoba ember, őt az Isten is az életre teremtette, s nem csupán az életre, hanem a mindenáron és minden körülmények között való túlélésre, egy kis hatalomváltás meg se kottyant volna neki, nem sokkal azután, hogy orvosságzagú szobájában remegő kézzel kivettem a borítékot, s fogvacogva átadtam neki, még én féltem, hogy netán meglátnak, és elkapnak, ez is Románia diszkrét bájához tartozik, néhány percre rá bejött a helyiségbe egy kollégája, mit csinálsz, kérdezte, persze románul, ennek a valaminek, amit azért írok, hogy rendet teremtsék magamban, az egyik nyelve a román, és senkit ne tévesszen meg, hogy nagyon kevés szó vagy mondat íródik le románul, s így az a látszat keletkezik, hogy a román egyáltalán nem is fontos, elhanyagolható, nem több, mint valami kétes írói *couleur locale*, aki így gondolja, az végzetes tévedésben van, mert ezúttal a látszat tényleg csalóka, gyerekkorom nyelve például legalább negyven százalékban román, *átadás, beadás, szöglet, bedobás, kapufa, lövés*, ezeket a szavakat én Knézy Jenőtől tudom, egy jóval későbbi periódusból, már a kamaszkoromból, amikor kijártunk apámmal a Feleki tetőre meccset nézni, mert az állomáshoz közeli lakások meg a Hajnal negyed bizonyos kivételezett helyei mellett ez volt a város egyetlen pontja, ahol a magyar televízió adásait fogni lehetett, és meg lehetett nézni a magyar válogatott utolsó jobb korszakát, azt a csapatot, amelyben Détári és Esterházy játszott, és amely 3–0-ra verte Brazíliát, és lehetett a nemzeti bánat mélyére süppedni, ami-

kor viszont ugyanezek a fiúk 6–0-ra kikaptak a Szovjetuniótól, és ezt a *nemzeti bánatot* egyáltalán nem cinikusan mondom, hiszen a sokat emlegetett színház, templom és iskola mellett ez volt gyakorlatilag az egyetlen dolog, amelyben kiélhettük a magyarságunkat, úgyhogy mi nem pusztán egy vereséget sirattunk, nekünk ez olyan volt, mintha a mohácsi csatát néznénk felvételtől, akkor kezdtem ragaszkodni is ezekhez a szavakhoz, addig csak tudomásul vettem, hogy léteznek ilyen kifejezések, addig *passzoltam*, és ha a kapufáról csorgott le a labda, akkor *bárát* rúgtam, ha be kellett adnom, akkor azt ordították, *centrează măăăă!*, és ha szögletre ment, akkor *corner* volt, román gyerekekkel fociztam, román szomszédokkal feleseltem, ha nem akartak focizni hagyni, a fél életem román környezetben telt, sokkal inkább, mint most, amikor a kollégáim magyarok, s csupán akkor kell románul beszélnem, ha a hivatalba megyek vagy kenyeret vásárolok, mit csinálsz, kérdezte tehát a kolléga az én kedves orvosomtól, hát, miután végzek az úrral, válaszolta Astaloş, és kimondhatatlan undorral rám mutatott, akkor olvasgatni fogok, és mit olvasol, kérdezett tovább a másik fehérköpenyes, hát, valami Krétáról szóló könyvet, mondta Astaloş unottan, tudod, a nyáron ott voltam, és olyan érdekes, egyszerre elsötétült előttem a világ, úristen, gondoltam, az ilyen szerencsétlen flótások négyszáz, nyolcszáz meg akárhányszáz márkáiból ő Krétára utazik, amíg én azon igyekszem, hogy megmeneküljek valamitől, ami alól fel kellene hogy mentsenek, addig ő a krétai útját tervezgeti, hogy nem szakad rá a plafon, a plafon persze nem szakadt le, a kolléga bólogatott egy ideig, aztán kiment, Astaloş megmondta, hogy mikor jöjjenek vissza, én meg hazamentem reszketni, hogy vajon betartja-e az ígéretét.

Szóval, rosszul indult a húsvét, és még rosszabbul folyta-

tódott, már akkor sejthettem volna, hogy rossz vége lesz, amikor nem volt kedvem felöltözni, puccba vágni magam, és elindulni öntözni, milyen mesterkélt ez a *puccba vágni*, hogy árad belőle a megvetés az iránt, ami miatt az ember pucba vágja magát, ezt persze utólag írom, akkor nem ezt gondoltam, a hangulatomat mégis remekül kifejezi ez a szókapcsolat, kedvetlenül ébredtem, kedvetlenül dobtam le magamról a paplant, kedvetlenül mosakodtam, kedvetlenül reggeliztem, kedvetlenül vettem föl a szép ruhámat, kedvetlenül búcsúztam el nagymamától, és léptem ki az ajtón, általános és szűnni nem akaró kedvetlenségemhez nyilván az is hozzájárult, hogy alig aludtam valamit, majdnem egész éjjel azon reszkettem, hogy vajon ez az Astalosz tényleg elintézi-e, tényleg nem fognak elvinni katonának, mi lesz velem, ha mégis elvisznek, te nem fizikailag nem bírnád ki a katonaságot, hanem ahogyhíjják, idegileg, mondta az allergológus, aki kezel, s akinek minden második szava ez a *hogyhíjják* volt, kitűnő orvos hírében állt, de beszélni nagyon nem tudott, az embert kiverte a veríték, hogy vajon miért is nem bírná ki a katonaságot, ha nem azért, mert megszakadna az erőfeszítéstől vagy mert megfulladna, a szavak ugyanis egymásután hangzanak el a beszédben, s egy ilyen nagyon lassú mondatot iszonyúan le tud lassítani egy töltelékszó, *hogyhíjják*, mondta, és még nyögött vagy kettőt, én meg reszkettem, hogy vajon mi következik ezután, persze amikor elhangzik, akkor sosem olyan drámai, mint ahogy elképzeltük, olyan mértékű szörnyűség nincsen, mint amilyenre felkészültünk, a kimondás persze megrémít, de el is veszi a borzalom erejét, később mégis sokat töprengtem ezen, mit jelenthet ez, tán csak nem vagyok idegbeteg, nem volna valami nagy csoda, de ha idegileg nem bírnám, akkor mégis idegbeteg vagyok bizonyos értelemben, és akkor

megőrülhetek, hisztérikus rohamban törhetek ki, főbelehetem magam valami hülye gépfegyverrel, mindezek mindig is bennem bolyongtak, amióta az allergológus kimondta azt a félelmetes mondatot, de azon az éjszakán rettentően megnőtt az erejük, valósággal magukkal rántottak, féltem, hogy mi lesz velem, ha ez az Astalosz nem tartotta be a szavát, és húsvét harmadnapjának reggelén a bizottság elnöke nem azt olvassa a papírról, hogy „alkalmatlan”, vagyis azt, hogy „inapt”, mert a katonaság nyelve természetesen a román, s én nem akarok hazudni, az „alkalmatlan” nem mentett volna fel semmi alól, az „inapt” viszont csodákat művelt harmadnap, de azon az éjszakán még nem tudhattam, hogy így lesz, és Astalosz emléke nem nyugtatott meg, Astaloszról bármit el tudtam képzelni, és nagyon furcsa, de voltaképpen éppen az *sz*-ből lemaradt *z* és az *s* alatti farkinca miatt tudtam volna bármit elképzelni róla, úgyhogy nagyon nem volt kedvem öntözni, tőlem aztán minden lány és asszony elhervadhatott volna, mégis elmentem, végigjártam a kollégáimat, a barátaim anyját, az ismerőseimet és anyámat, de sehol nem ültem sokat, nem volt kedvem beszélgetni, nem volt kedvem udvariaskodni, egyáltalán semmihez nem volt kedvem, alig vártam, hogy mindenkit megöntözzek, most már senki nem fog elhervadni, mondta az a kevés cinizmus, amely föl tudott törni aznap belőlem, na hálistennek, mondta nagymamám, aki mindig is fogta a cinizmust, akkor nyugodtan vacsorázhatsz, s aztán lefekhatsz.

Egyikünk sem tudhatta, hogy nem sokkal később szól a telefon, hallom, hogy anyám nagymamával beszélget, mindjárt lejön Andris, mondja nagymamám, nem nagyon értem, hogy miért jönne le öcsém, csak olyankor szokott, ha már annyira részeg, hogy nincs kedve fölmenni a Fellegvár-ra, de ha már hazament, akkor nem részeg, vagy nem any-

nyira, akkor viszont miért jön ide, na mindegy, gondolom, és kezdem kirakni a vacsorát, kenyeret hozok a kamrából, s benézek a hűtőbe, mit lehet enni, nem mintha nem tudnám, hogy mindig ugyanazt, jobb napokon valami felvágottat, rossz napokon lekváros kenyeret, a fényűzés netovábbjának számít, ha mindkettő van a jégszekrényben, csengetnek, megjön öcsém, és pillanatok alatt elkezdődik a tragédia, legalábbis mi annak érezzük, de ez a pillanatokon belül nem jó, azt sugallja, hogy elkülöníthetők valamiféle szakaszok, pedig nem, egyszer csak ott volt véresen, mi van veled, kérdezi nagyanyám ijedten, megvert, mondja sírva nekünk, és elkezd mesélni, hogy hazament, és az apám fejéhez vágta mindazt, amit bármelyikünk a fejéhez vághatott volna, de valahogy mindig öcsém vágta hozzá, ehhez én túlságosan megfontolt, zárkózott, végső soron, mit szépítgessem, *gyáva* voltam, hogy elhagyott minket Sáriért, és hogy még ünnepeken sem jön haza, vagy ha hazajön, akkor sem tölti velünk sem a karácsonyt, sem szilveszter estéjét, vagy ha velünk tölti, az még tán rosszabb, mint ha nem töltene, és akkor nekem jött, és ököllel ütni kezdett, jaj, a gazember, kiáltja a kezét összecsapva nagyanyám, ilyenkor iszonyú tud lenni a nyelv arra való képtelensége, hogy egyszerre mondjon el dolgokat, egymás mellé tettem ugyan a nagyanyám kiáltását és azt, hogy összecsapta a kezét, de így sem jó, mert nem egymás mellett kellene lenniük, hanem egymáson, hogy pontosan fejezzék ki, ami akkor történt, és a pánik rám is átragad, különben is dühös vagyok, a katonaság miatti feszültség folyton bennem van, nem voltak képesek segíteni rajtam, és most már öcsémen sem tudnak segíteni, legalább annyit, hogy ha részegen hazamegy, hagyják békén, hadd üvöltse ki magát, nem ezt tűrte anyám anyni éven át?, kérdezem magamtól, és nem ezt akarja tűr-

ni továbbra is?!, hiszen folyton azt mondogatta, hogy félek az egyedüllétől, Imikém, apámért bármit kibírt volna, akkor öcsémért miért nem akar kibírni semmit, vagy legalábbis jóval kevesebbet, megyek föl, mondom nagyanyámnak, ez a *föl* a Fellegvárt jelentette a család nyelvén, illetve hát az otthonunkat, a *le* pedig nagyanyámékat, a régi otthonunkat, ne menj, Imike, könyörög nagyanyám, hagyj békét, Imi, kérlek öcsém is, de velem nem lehet bírni, a sokhónapos keserűség a katonaság, az üres hűtőszekrény, az öcsém piálásai, az apám aljassága és az anyám képmutatása és gyávasága miatt egyszerre fölrobban és szétkúszik bennem, és már öltözöm is, nagyanyám felhívja anyámat, most mennek a fiai, hogy verjék meg, kiabálja a telefonba, mocsok gazember!, kiáltja a végén, és akkor már ugrál, valósággal pattog a düh-től, nevetnék, ha nem sírni kellene, elindulunk, öcsém nagyon részeg, lecsúszik a lépcsőkön, megyünk, megyünk, közben persze beszélgetünk is, végig az Erzsébet úton, de ma már egyikünk sem emlékszik rá, hogy miről is, át a Hétutca téren, be a Gépész utcán, és meg is érkezünk, anyám a konyhában áll, a kezét tördeli, na, édeseim, hát nem szabad verekedni, mondja, semmi másra nem futotta neki, csak erre a hihetetlenül gyáva és aljas mondatra, mert később, amikor már legyintek, nem akarok én verekedni, mondom, és öcsémmel együtt bemegyek a hálószobába, most én is elmondom, amit öcsém mondott, hogy halld valaki olyantól, aki józan, mondom nagyon határozottan, évek múlva persze megbántam a határozottságomat és a kegyetlenségemet, apám csak fekszik az ágyon, egyre rémültebb lesz, egyre kisebb zsugorodik, alig látszik belőle valami, de ma sem hiszem, hogy indokolatlanul lettem volna kegyetlen, ó, okom volt ezer és egy, később tehát, amikor már ezt a fél lábbal itt-fél lábbal ott kapcsolatot szidjuk, ha szereted, miért nem

mész el innen, ne gyötörj bennünket tovább, akkor anyám beoson a maga undorító módján, és azt mondja, ugye, hogy mikor tegnap is fölmentél a kurvádhoz, a folytatást nem halom, csak érzem, amint fölfordul a gyomrom az anyám gyávaságától, egyszer nem szabad verekedni, fiam, ahelyett, hogy verjétek agyon vagy hogy takarodjatok innen, elkanászosodott faszok, aztán meg ezek a hátbadöfős szemrehányások, apám fehér lesz, mint a fal, de azért ő is mondja a magáét, majdnem összeverekednek öcsémrel, aztán mégsem, befejezzük valahogy, és elindulunk visszafelé, na nézd meg, mondja öcsém, itt a két nagy fia, folytatja, és az Erzsébet út közepén kiveszi a farkát, mert pisilnie kell, és ahelyett, hogy ott aludnának vele, mennek a nagyanyjukhoz, igen, igen, felelem, de nem nagyon figyelek, mindjárt a bizottság elé kell állnom, végighallgatnom isten tudja, hány verdiktumot, és reszketnem, amíg az én papíromig érnek, aztán, ha Astalos mindenek ellenére mégis becsapott, akkor kiszédelegni a mocskosszürke folyosóra, és megbánni, hogy megszülettem, s hogy ennek az asszonynak és ennek a férfinak a fia vagyok, akik nem akarnak segíteni rajtam, mert még csak fel sem merül bennük, hogy vajon tudnának-e, hátha mégsem így lesz, gondolom, és közben megyek, megyek és megyek, át a Mihai Viteazu szobra előtt, el a mozi előtt, és föl az első emeletre, hogy bemenjünk az ajtón, evés közben elmeséljük nagyanyámnak a történeteket, lezuhanyozunk, levetkőzzünk, és az izzadt, részeg, bűdös öcsém mellé feküdjem, s egész éjjel ne aludjam jól, nehogy lekéssem a döntést arról, hogy alkalmas vagyok-e vagy tökéletesen alkalmatlan.

Hálistennek tökéletesen alkalmatlannak bizonyultam, alkalmatlannak arra, hogy besorozzanak, alkalmatlannak, hogy fegyvert adjanak a kezembe, alkalmatlannak, hogy alkalomadtán megvédjem a hazát, bár ehhez amúgy is meglehetősen kételyekkel viszonyulnak, mármint ahhoz, hogy egy erdélyi magyar hazájának nevezze Romániát, s ha jól meggondolom, igazuk van, már ha ezt az egy szókapcsolatot nézem, *erdélyi magyar*, akkor is igazuk van, elvitathatatlanul igazuk, hol az a Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Szatmárnémetiben, Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön, Szilágysomlyón, Székelyudvarhelyen, Bákóban, Bukarestben vagy akárhol élő magyar anyanyelvű román állampolgár, aki romániai magyarnak nevezné magát, vagy ha mégis, hát csak a pontosság veheti rá, vagy az a szándék, hogy a másik, az úgynevezett anyaországi magyar előtt megéreztesen valamit abból a kétértelmű borzalomból, amit az ő helyzete okoz napra nap, vagy nem is okoz, és nem is helyzete, állapota vagy mittudomén, élete mindenestre, az egymásra rakódó, soha véget nem érő napok, *soha véget nem érő*, mondom, és nem véletlenül mondom így, mert ha eltávozik, ha Magyarországra menekül, hogy ott hortobágyi marha lehessen, ezek a furcsa napok akkor sem érnek véget, soha nem lesz hortobágyi marha, bár persze erdélyi bölénységét is elveszítette, valami furcsa hibriddé alakul, felül-nyúl-alul-macskaszőrűséggé, ahogy azt egy régi IPM borítóján láttam, az itteni identitását nem veszíti el végleg, az ottanit soha nem nyeri el, nekem legalábbis nem lenne annyi erőm és bátorságom, hogy felépítsek magamnak egy másik ént, erre csak az igazán kivételes egyéniségek képesek, mint ahogy a nem

kivételesek viszont elhallgattak vagy éppen ellenkezőleg, szétfecsegték, szétlocsogták magukat, miután kimentek, mint az egyik legtehetségesebb dráma- és prózaíró például, aki olcsó ideológiákat kezdett gyártani, minden ostobaságra egyet, a végén már a kávéskanálra is megvolt a maga népnemzeti ideológiája, aki sértett, az mind magyar lesz végül, de olyan, hogy onnan nincs is menekvés, ezért aztán az őrmesterek, káplárok és kollégáik joggal nem hittek abban, hogy az erdélyi magyarok megvédik a hazájukat, mit védjenek, ha védeniük nincs mit, én azonban az asztmám és elsősorban a négyszáz márkám révén pompásan elkerültem, hogy egyáltalán számoljanak velem, féljenek tőlem vagy szégyenkezzenek miattam, én huszárosan alkalmatlannak bizonyultam, és kész.

Persze nem mindig voltam ilyen bölcs és mértéktartó, ó, korántsem, házasságunk elején makacsul gyötörtem Máriát, hogy költözzünk ki Pestre, s hosszan magyaráztam neki az előnyöket, onnan kezdve, hogy a forint erősebb, mint a lej, odáig, hogy ott *mindenki* magyarul beszél, így aztán nem fog feltűnni, hogy mi is magyarul beszélünk, senki nem fog kinézni, ellenségnek vagy legalábbis idegennek tartani, mint itthon, ha viszont igazán meg akartam győzni, akkor a hátrányokat taglaltam, nézd meg ezt a szemetet az utcán, folyik ki a kukákból, és ezt a rengeteg koldust, hol láttál ennyi koldust, mondd meg!?, ez a kérdés meglehetősen furcsa volt, ugyanis egyikünk sem volt valami nagy világljáró, Mária járt Németországban vagy kétszer, én meg sehol Magyarországon kívül, úgyhogy nem nagyon láthatott ennyi koldust másutt, azon egyszerű oknál fogva, hogy majdnem semmit nem látott, *másutt*, ez a fogalom alig jelentett számára valamit, az én számomra pedig egyenesen semmit nem jelentett, nem volt összehasonlítási alapunk tehát, és ez csak a dolog egyik

része, a másik és sokkal fontosabb, hogy én csaltam, a magyarországi személyvonatok gombnyomásra nyíló ajtóiról, a sima utakról, a forint vásárlóerejéről, a gyönyörű iskolákról és más ilyenekről beszéltem, miközben nyilván nem jártam sok magyarországi iskolában, sőt, az igazat megvallva egyetlen iskolában jártam, igaz, az tényleg szép volt, nagy üveges terekkel és kaktuszokkal, fikuszokkal meg tisztasággal és renddel, ami az én számomra szinte elképzelhetetlen volt, ilyenekről beszéltem hát, de a félelemre gondoltam, mert hol gyengébben, hol erősebben, hol már-már elviselhetetlenül, de folyamatosan félttem, nem tudom miért, de kitörőhetetlenül bennem volt ez a félelem, nem tudtam mit kezdeni vele, mikor lanyhult, akkor azt reméltem, hogy el is múlik, de mélyen magamban tudtam, hogy nem múlik el, attól félttem, hogy egy hülyeségből, egy ordas ostobaságból, hiszen annyi ilyen volt nálunk akkoriban, csak végig kellett mennem a Fő téren, látnom a Mátyás szobor körül feltúrt burkolatot, kö-röskörül a piros-sárga-kék padokkal, a románok nem bírják elviselni a győzelmet, nem tudnak megbirkózni vele, majd száz éve próbálkoznak, de sehogya sem sikerül nekik, éppen ezért tele vannak feszültséggel, alacsonyabbrendűségi komplexussal és frusztrációval, miközben persze mi is tele vagyunk mindezekkel, hiszen mi másból fakadna ez a hamis felsőbbrendűségi tudat, mi sem tudjuk megérteni, hogy egy olyan országban születtünk, ahol a geopolitikai véletlen folytán nem mi vagyunk az uralkodó nemzet, mint ahogy a románság viszont azt nem érti, hogy egy olyan terület hullott az ölébe, amelyen más nemzetek is élnek, s ha polgárháború lesz, gondoltam, akkor a nép őrjöngve fog végigzúdulni a falvakon és városokon, betöri a megjelölt magyar házak ajtaját, felkoncolja a férfiakat és az öregeket, falhoz vágja a gyermekeket, és megerőszkolja az asszonyokat, hányszor

és hányszor elképzelttem akkoriban, amint betódnak a lakásba vagy öten, ketten ártalmatlanná tesznek engem (mert bár gyöngé ember vagyok, a féltés ijesztő erőt adhat), aztán sorra átmennek a feleségemen, éreztem, hogy megőrülnék, ha ez megtörténne, ettől a látványtól félttem, ettől a jelenettől menekültem volna, de Máriának egyszerűen nem lehetett elmagyarázni ezt a félelmet, nem lesz semmi, mondta azon a kedves, hitetlenkedő hangján, látod, a bányászokkal se lett semmi, mondta, és igaza volt, akkor is félttem, 2000 telén, reszkettem valósággal, az államelnök bejelentette, ha a bányászokat nem tudják feltartóztatni, akkor szükségállapotot hirdet, vége, vége mindennek, gondoltam magamban kétségbeesetten, és átkoztam a bányászokat élükön a hétpróbás gazemberrel, pedig nyilván csak a hétpróbás gazembert kellett volna szidnom, de ki tud ilyenkor az árnyalatokkal törődni?!, nem akartam elmenni a születésnapra, amelyre aznap estére hivatalosak voltunk, járkáltam le-föl a lakásban, alig szóltam Máriához, és csüggttem a képernyőn, s mint a megváltás, úgy jött a hír, hogy a belügyminisztérium alakulatai végül visszaszorították a bányászokat, s úgy tűnik, tárgyalások útján megoldódik a konfliktus.

Ez a félelmetes nyugodtság volt Mária egyetlen olyan vonása, amely igazán idegesített, a feszültség, még pontosabban a feszültség lehetősége iránti tökéletes érzéketlenség és részvétlenség, aki nem érzi át, az miért adjon részvétet, honnan, miből, miben vegyen részt, ha nem tudja, nem érti, hogy az a valami *van*, vagy hogy egyáltalán *lehet*, igyekezett, láttam vidám barna szemén az igyekezetet, de tudtam, hogy soha nem fogja *igazán* megérteni, hogy olykor, elég gyakran, félnem kell valamitől, valamitől, ami látszólag teljesen abszurd, érthetetlen és logikátlan, és éppen ez az ördögi benne!, ez a minden határon túlmenően aljas!, hogy nem le-

het elmagyarázni senkinek, vagy majdnem senkinek, mindenesetre nagyon keveseknek, ha például anyámnak mesélem, akkor úgy tesz, mintha megértene, de tudom, hogy voltaképpen nem ért, ha apámnak és öcsémnek mesélem, kiröhögnek, gyáva vagy, Imi, és kész, mondja öcsém, és apám selymán vigyorog, Sándor pedig, egykori évfolyamtársam, a leghidegebb racionalitás érveit szegezi szembe félelmeimmel, annak idején azt is hibátlan logikával magyarázta el, miért nem lehet polgárháború a bányászjárársból, már csak a sajátosan félrehúzott, rendkívül cinikus számára emlékszem, ő sem értette meg, hogy félek, egyszerűen félek, s nem az a fontos, hogy miért, hanem a tény maga, s nem azzal nyugtat meg, ha magyaráz, hanem azzal, ha látom az arcán a megértés igyekezetét, de hát ő sohasem igyekezett megérteni, mindig axiómákat, aforizmákat vágott hozzám, megfellebbezhetetlen kijelentéseket, amelyekkel semmit nem tudtam kezdeni, annak idején, egyetemista koromban persze jó volt ez a kurzus, műveltségem kilencven százalékát neki köszönhetem, főleg ami az összefüggéseket illeti, ő volt az első, aki a keresztmetszetekről is beszélt, tehát például arról, hogy Rilke Rodin titkára volt, és Bernáth Aurél Szabó Lőrinc barátja, s hogy Baudelaire akkor élt, mikor Chopin, Delacroix és George Sand, addig ezek a dolgok, egyéniségek, életművek valahogy külön fiókokban tárolódtak bennem, s fogalmam se volt, ki kinek a kortársa lehetett, és nemcsak ezt kaptam tőle, az érvelés szükségességére is ő hívta fel a figyelmemet, a maga kíméletlen módján persze, kékeszöldes szeme mindig gúnyosan vágott, és az a képtelen mosoly is mindig ott volt az arcán, miért, kérdezte folyton, többször egymás után, könnyörtelenül közbevágot, ha logikai hibát érzékelt, és sok ilyent érzékelt, egyebet sem tett, mint érzékeltte őket. Kérdezett, én meg válaszoltam,

megalázva és egyre dühösebben, és mindez egyáltalán nem volt haszontalan, valamiképpen még szerettem is ezért, hogy foglalkozik velem, és valószínűleg maga sem tudta, mennyire fontos nekem, mert miközben a műveltségemet és az intelligenciámat tesztelte, a barátom is volt, nem voltam egyedül, miközben más értelemben abszolút egyedül voltam, mint ahogy később is egyedül voltam, hogy a máról már egyetlen szót se szóljak, családunk örültségei abban az időszakban jutottak a csúcsra, amíg én egyetlenre jártam, apám már Pesten dolgozott, és még hazajárt ugyan, de egyre egyértelműbbé vált, hogy nem sokáig, anyám naphosszat sírt, apám rögtön '89 után meggyőzte, hogy menjen nyugdíjba, hoztak ugyanis egy olyan törvényt, amely szerint korkedvezményel nyugdíjba lehetett menni, és akárhogy könyörögtünk neki nagyanyámmal, ő nyugdíjba is ment, apám pedig nemsokára Pestre költözött, nagy szüksége volt hát a nyugdíjas anyámra, és harmadéves korom táján öcsém elkezdett inni. Egyszer azt üvöltötte anyámnak, csak sírtál, és azt mondtad, Andriska, ott az ebéd, egyél, én meg, mint a hülye, néztem a tévét, aztán egyszer csak kijöttem a szobából, üvöltötte, kinek mondtam volna el mindezt, ha nem Sándornak, Sándornak, aki nem sokat érthetett belőle, de meghallgatta, és ilyenkor még valami részvétféle is látszott az arcán, hosszú éveig barátok voltunk, nagyon jó barátok, de később, amikor már kezdtem felnőtt lenni, amikor már nemcsak akkor tudtam gondolkodni, ha vele voltam, rájöttem, hogy előre gondolkodik, mindenről előregyártott elméletei vannak, és a legnagyobb erőfeszítéssel sem lehet elszakítani az elméleteitől, ez nagyon fájdalmas volt, ő tanított meg a gondolkodásra, és ő maga nem gondolkodott, illetve gondolkodott természetesen, de csak addig, amíg eljutott egy következtetésre, akkor bezárult, és hiába próbál-

tam kirángatni az előfeltevéseiből, föl sem merült benne, hogy tévedhetett, olykor nem is azért, mert tényleg tévedett volna, hanem azért, mert túl hosszú ideje tartogatta az igazságát, fásult lett, poros és provinciális, mint minden olyan igazság, amelyhez a kételynek még az árnyéka sem férhet, úgyhogy egy idő óta eltávolodtunk egymástól, és nem bánom, hogy így történt, az embernek olykor magával szemben is kegyetlennek kell lennie.

Ez a kivándorlási, áttelepedési vagy akárminek-is-nevez-zük-örület kitarzott bennem sokáig, Pisztáciát is meg akartam győzni arról, hogy költözzünk ki együtt, s valami csak lesz, persze nem ilyen nyersen és őszintén, addigra rájöttem, illetve megtapasztaltam, hogy nála nem sokra megyek az egyenességgel, februárban, mikor már egy fél éve volt viszonyunk, és három hónapja az első éjszakára is sor került, emlékszem, azon a bizonyos repülő postán, amelyről beszéltem már, egyszer csak azt írta, feljössz-e hozzám ma éjjel, valahol kint voltam, talán a vécén vagy az erkélyen, olykor ki kellett lépni a szerkesztőségi bolondokházából, ha csak egy pillanatra is, és ha az ember úgysis tudta, hogy voltaképpen nincs hová kilépni, de hát nem mindig így vagyunk-e ezzel, és amikor jöttem vissza, első dolgom, mint mindig, az volt, hogy nagyítsam fel a *popup* ablakát, megláttam az üzenetet, és majd' elájultam, nem hittem a szememnek, beszélünk róla persze, hogy a férje elutazik valahová, már nem emlékszem, hová, és akkor együtt tölthetünk egy éjszakát, de előző este hazakísértem, mint ahogy akkoriban minden nap együtt sétáltunk hazáig, mármint az ő lakásáig, illetve a sarokig, ahogy arról már szintén beszámoltam, és akkor hiába kérdeztem, vajon holnap fölmehetnek-e, mert csak annyit válaszolt, majd meglátjuk, és ne mind kérdezzek annyit, szemlátomást ingerült volt, és rosszul esett ugyan, mégis

megértettem, hiszen valóban úgy érezhette magát, akár egy olcsó kurva, mert szerette ugyan, hogy szeretem, és szerette a szenvedélyt, amellyel mindenáron belé akartam hatolni, ha tehettem, persze csak azután, hogy végigcsókoltam a testét, azt a csodálatosat, de tényleg értettem vagy legalábbis próbáltam megérteni, hogy számára kellemetlen ez az egész, csak az a baj, hogy nem nagyon sikerült, ellentmondok önmagamnak, mert hiszen értettem is meg nem is, talán azt kellene mondanom, hogy az *eszemmel* értettem, de a *szívemmel* nem, a lelkeimmel, a szerelmemmel, a szenvedélyemmel, az akármimmal nem tudtam fölfogni, hogy ha egyszer szeret, és szeretett kétségtelenül, akkor miért fél, hogy velem kell töltenie egy éjszakát, miért fél, hogy megcsalja a férjét, miért fél, hogy meglát valaki kézenfogva, mert számtalanszor megtörtént, hogy egyszer csak kirántotta kezét a kezemből, főút, figyelmeztetett viccesen, amolyan jelző lett ez nálunk, még akkor is, ha nem egy főúton jártunk éppen, mégis tartani lehetett attól, hogy meglát valaki, s hol nem fenyeget ez a veszély?!, hirtelen elengedte a kezemet, és azt mondta, főút, poénkodtunk a félelemmel, az ő félelmével, mert nekem kevésbé számított, s volt egy időszak, hogy egyáltalán nem, képes lettem volna bármelyik pillanatban elhagyni a feleségemet Pisztaáciáért, mert szerettem, nagyon szerettem, és mindent megtettem volna ezért a szerelemért, s mi a szerelem, ha nem ez, mindent megtenni a másikért?!, és nemcsak mindent megtenni, hanem mindegyre ismételtetni is, hogy mindent megteszünk érte, szavalni, szónokolni, párás tekintettel bizonygatni, a szeretet óvatosabb és szűkszávúbb, még ha, mint a későbbiek során hálistennek sikerült megtapasztalnom, mélyebb és kitartóbb is, örülök, hogy le tudom írni ezt a mondatot, örülök, hogy kaptunk annyi időt, hogy ez a mondat kialakuljon, ha meg szeretnék köszönni

valamit annak a Fenti Valakinek, aki talán nem is fent van, hanem lent, mélyen a sötétben valahol, akkor ezt feltétlenül meg szeretném köszönni, az időt, azt a két évet, amely Pisztaácia után jutott Máriával, és amelyért sohasem lehetek elég hálás.

De vissza a februárhoz, ahhoz az öt évvel ezelőtti februárhoz, akkor tehát egyszer csak nem bírtam tovább a feszültséget, Máriát is szerettem, meg Pisztaáciát is, mert Máriát is szerettem a magam fura módján, bár persze közel sem olyan mélyen és kitaróan, mint később, amikor már tudtam, hogy vele és mellette akarok élni, az ő fenekéhez akarok bújni, mielőtt elalszom, az ő fenekét akarom simogatni az ébrenlét utolsó pillanataiban, hát nem nevetséges?!, bizonyára az, és mégis azt hittem, ilyen nevetséges dolgokból áll a boldogság, s nemcsak az enyém, hanem mindenkié, Pisztaáciát olyan szenvedéllyel szerettem, valósággal fáj, hogy el kell válnom tőle, ráadásul minden nap el kellett válnom tőle, még ha az éjszakát együtt is töltöttük, legkésőbb hajnalban ki kellett ugranom az ágyból, taxiba ülnöm, és a legválogatottabb hazugságokkal traktálnom Máriát, csak nézett a szomorú szemével, mert akkoriban elfelhősödött a tekintete, s nincs mit csodálkoznunk ezen, nem is csodálkoztam, de azért persze rosszul esett, de főleg az esett rosszul, hogy vergődniem kell két asszony között, önző feszültség volt ez, az az igazság, önző, mint minden olyan férfi feszültsége, aki megcsal egy nőt egy másikkal, s még az sem biztos, hogy a másikért, mindegy, egy este tehát bevallottam, hogy mást szeretek, nem tudok nélküle élni, fáj hazajönnöm esténként, váljunk el tehát, ne gyötörjük egymást, tudom, hogy nem könnyű, de higgye el, nekem sem az, küszködtem magammal eleget, most már nem akarok küszködni többet, nincs már energiám, de minek is lenne, Pisztaáciát szeretem, és kész.

Hogy tud az ember ilyen aljas lenni, mindent kipakol, és részéről a fáklyásmenet, ezt persze nem akkor gondoltam, ezt mostanában gondolom, mióta ezt a valamit írom, és próbálok őszinte lenni, nem tudom, Mária hol tárolta azt a hatalmas lelki energiát, amely mindig kíségette az ilyen pillanatokban, pedig láttam az arcán, hogy szenved, a szeme már nem is fátyolos volt, hanem töredezett, szilánkokra repedt, akár egy gyönyörű barna üveg, láttam, ahogy könnyes lesz a tekintete, de tartotta magát, még egy mozdulata is volt, a karja mozdult meg, s ma sem tudom, simogatni akart vagy ellökni magától, valószínűleg ő se tudta, talán azt se tudta, hogy volt egy félbemaradt mozdulata, te csak úgy elmennél, mondta, s ez a mondat is olyan volt, mint a mozdulata, félig kérdés, félig állítás, s akkor tényleg megmozdult, kiment a fürdőszobába, én meg ott maradtam a mondattal a szobában.

Nem egyenesség volt ez persze, illetve egyenesség is volt, de más is, és nyilván ezt sem akkor gondoltam, ezt is most gondolom, vagy inkább *azóta* gondolom, van időm gondolkodni rajta, hiszen jószerével mással sem foglalkozom, mint visszaneztem az életünket, és próbálok megérteni, olyan értelemben nem volt *kizárólag* egyenesség, hogy valamire használtam, s ha valamit eszközként használunk, kétesé válik a morális entitása, az erkölcs nem engedékeny, nem egyenesség volt már vagy őszinteség, hiszen célom volt vele, Pisztáciát akartam döntésre bírni, magyarán sarokba szorítottam, mert mikor a feleségem kijött a fürdőszobából, láttam szemén a sírás nyomait, a finom erek hirtelen elvörösödtek, s még mindig könnyes volt a tekintete, vajon mit fog mondani, gondoltam magamban, és féltem attól, hogy vajon mit mondhat, de csak annyit mondott, hogy lemegy vásárolni, néztem, amint felöltözik, a pulóverét és a télikabátját a háziruhájára vette föl, és elviselhetetlenül hosszú ideig húzta a cipőjét, nekem legalábbis elviselhetetlenül hosszú időnek tűnt ez a néhány perc, mert több semmiképpen nem lehetett, szia, mondta, szia, köszöntem el tőle, és fellélegeztem, amikor kilépett az ajtón, vártam még egy keveset, amíg leér a lépcsőn, aztán felhívtam Pisztáciát, a férje akkor is elutazott éppen, és ujjongva elmondtam neki, hogy bevallottam a viszonyunkat a feleségemnek, megőrültél, kérdezte, nem is idegesen, inkább csodálkozva, de kiábrándulásnak ez is elég volt, azt hittem, örülni fog, azt hittem, alig várja, hogy ez történjen, de nem várta, egyáltalán nem várta, s mikor este találkoztunk, mert persze azt a szombatot sem bírtam ki nélküle, akkor sem tudtam meggyőzni, hogy ez a

legjobb megoldás, mindenki mindent tud, és kész, hiszen szeretjük egymást, nem?!, még azt is az eszébe juttattam, hogy kis idővel ezelőtt, talán két hete lehetett, megkérdeztem tőle, elválna-e miattam, szeret-e annyira, hogy elváljon értem, és élne-e velem, azt válaszolta, igen, ültünk a Fellegváron valahol, ott szoktunk sétálni, abban bíztunk ugyanis, hogy ott nem találkozunk senki ismerőssel, s nem is találkoztunk, persze naivítás ez is, ha meg is látott valaki, akkor sem jött oda hozzánk, de mi hittünk a szerencsénkben, ott csókoltam meg először, nyáron ott szeretkeztünk a bokrokban, és érdekes, hogy mindig a városban szakítottunk, többször feltettem a kérdést, mert nem hittem a fülemnek, túl szép volt, hogy igaz legyen, de mindahányszor igennel válaszolt, akkor most miért ...?, nem értettem, nem és nem, igaz, nem is volt mit értenem, akármit is mondott, minden magyarázata arról szólt, hogy bármilyen is a férje, mégis biztonságban érzi magát mellette, mellettem viszont nem érezné biztonságban magát, s most, évek múltán, ha belegondolok, igazat kell adnom neki, hiszen tényleg egyikünk sem lehetett biztos benne, hogy ha megcsaltuk az élettársainkat, akkor egymást nem fogjuk megcsalni, mint ahogy az is igaz, hogy mindketten impulzívok vagyunk, túlságosan impulzívok ahhoz, hogy egymással éljünk, és mindkettőnk élettársa sokkal nyugodtabb volt, mint mi, az ő férje is inkább hallgatott, mindent magába temetett, és csak akkor szólalt meg, ha már tényleg nem tehetett mást, az egyetlen különbség az volt közöttünk, hogy ő kikerülte a szembesülést, valahányszor a férje kitört, mindig a tudtára adta, hogy nem hajlandó erről beszélni, mármint az életüket övező kételyekről, mert az ő férje soha nem tudott meg semmit rólam, teljes mértékben találgatásokra volt utalva, én viszont, mint már kiderült, még tetszelegtem is abban a pózban, hogy én őszinte va-

gyok, és még mielőtt teljesen és ostobán őszinte lettem volna, magamban már akkor is elismertem, hogy *én* csaltam meg a feleségemet, és csalom meg folyamatosan, *én* hazudok összevissza, csak hogy Pisztaíciával lehessenek, *neki*, Máriának van tehát igaza mindig és minden esetben, neki van igaza akkor is, ha nem sokra megy az igazságával.

Akkor laboratóriumi körülmények voltak, mondta Pisztaícia, s az *akkor* a két héttel azelőttre értette, hogy mindent bevallottam volna Máriának, bár inkább úgy kellene mondanom, hogy mindent rápakoltam, minden félelmemet és feszültségemet, szabadulni akartam ettől az iszonyú csomagtól, hát egyszerűen levettem a hátamról, és a Mária hátára tettem, s érdekes, hogy ezt öcsém mondta ki először, mert persze neki is elmondtam, nem tudtam megállni, hogy ne mondjam el, végighallgatott, nem szólt semmit, szívta a cigarettáját ott a gödöllői sötétben, és mikor befejeztem, annyit mondott csöndesen, hogy nem kellett volna elmondjad, Imi, csak neked lett könnyebb, igaza volt, mélységesen igaza, bár akkor magam sem tudtam, mennyire igaz ez a mondat, mindent vagy majdnem mindent túl későn értünk meg, s amit megértünk, azzal se biztos, hogy tudunk mit kezdeni, mindegy, szóval Pisztaícia azt mondta, két héttel azelőtt laboratóriumi körülmények között kellett döntenie, vagyis teljesen felelőtlenül, fordítottam le az indoklását, míg most jobban meg kell gondolnia a dolgot, és ismét szópárbaj következett, meg akartam győzni, pedig tudhattam volna, hogy vesztettem, ha egyszer valakit győzködni kell, hogy változtassa meg az elhatározását, akkor végső soron teljesen mindegy, hogy sikerül-e meggyőzni arról, amiről meg akarjuk, talán jobb is, ha nem sikerül meggyőznünk semmiről, és tényleg nem sikerült, de akkor még nem így gondolkodtam, nem azt éreztem, hogy ha nem magától, akkor végül is mindegy, csak

valami furcsa, keserű íz maradt a számban, valami, amit hűtlenségnek nem nevezhettem, hiszen az mégiscsak furcsa lett volna, de árulásnak nevezhettem sajnos, és ez már egyenesen megalázó volt.

Utólag be kell látnom, hogy nem nagyon van jogom ítélkezni fölötte, hiszen egy hónappal ez előtt a *nem* előtt én mondtam nemet, nem ilyen közvetlenül persze, nem ilyen nyíltan, nem is mondtam ki a szót, de ilyesmikkel mégsem mentegetheti magát az ember, akkor is hazafelé sétáltunk, s mondanom sem kell, hogy igyekeztünk változatossá tenni a sétáinkat, különféle útvonalakat találtunk, vagy még inkább fedeztünk fel, nem tudom, értekezett-e valaki valaha arról, hogy a szerelmesek micsoda földrajzi fölfedezésekre képesek, olykor a Sétatéren keresztül mentünk a negyed felé, ahol ő lakott, ami azt jelentette, hogy a szerkesztőségől el-sétáltunk a Sétatérig, onnan meg hazáig, a fél várost megkerültük, télen még hozzá, hidegben és sötétben, mert természetesen ránk sötétedett, olyankor tehát, amikor minden normális ember otthon ül, mi nem voltunk normálisak, de ugyan ki akart normális lenni?!, mi szerelmesek voltunk, csak hát szerelmünk rosszkor szállt meg, rosszkor vettük észre a másikat, ezt egyébként mondtuk is többször, Pisztácia sajnálkozva, hogy így történt, s már hangsúlyával lemondva életünk megváltoztatásáról vagy egyáltalán a lehetőségéről, én viszont mesterkéltem könnyedséggel, mintha mi sem volna egyszerűbb, mint elszakadni attól, akinek tegnap még azt mondtuk, szeretlek, és így is éreztük, mindketten hazudtunk, hiszen ő viszont nem azért nem akart kilépni a házasságából, mert annyira szerette a férjét, szerette nyilván, de korántsem olyan erővel, mint egykor, nem olyan egyértelműen, mindketten gyávák voltunk, aztán meg csodálkoztunk azon, ami történt.

Hazafelé sétáltunk tehát megint, most éppen az egykori vágóhíd felé, a sötét már leereszkedett, kigyúltak az utcai lámpák, s még arra is emlékszem, hogy nem szívesen hagyta, hogy megcsókoljam, hagyta persze, hiszen szeretett és én is szerettem, de elég kelletlenül, nem volt szenvedélyes, mint máskor, olyankor reggelig csókoltam volna, és még akkor sem lett volna elegendő belőle, csodálatos nyelve volt, nem, ezúttal csak a kedvemért csókolózott, így hát nem is nagyon csókolóztunk, csak nagyon ritkán, mert néha mégis szükségét éreztem, hogy megbizonyosodjam a szerelméről, és egy ilyen félszájjal adott csók után hirtelen azt mondta, elválok, és én szégyenszemre megrémültem, pedig egy nappal azelőtt, vagy akár egy pillanattal is, azt hittem, nem is történhetne semmi jobb, mint a válás, a mondat utáni csendben azonban iszonyú sebességgel lepergett előttem mindaz, ami még történni fog, ha tényleg elválik és én is elválok, az ismerősök gúnyos tekintete, a rokonok megsemmisítő pillantása, anyósom kivörösödött arca, be nem álló szája, dühtől remegő tokája, ugye megmondtamjai, inkább maradjon minden, ahogy van, gondoltam magamban, de fennhangon azt mondtam, nocsak, és miért?, és akkor elmesélte, hogy valamelyik nap a férje ismét részegen jött haza, ő felelősségre vonta, a férje a házasságuk problémáiról kezdett beszélni, mert még részegen sem ordítózott, és ő másnap reggel bejelentette, hogy elválik, ma is keresett vagy négyszer, de mindig lecsaptam a kagylót, már a papírokat is beadtam, mesélte, hm, mondtam, és közben azon gondolkodtam kétségbeesetten, hogyan oldhatnám meg ezt a helyzetet úgy, hogy fájdalmat se okozzak, de ne is mondjak semmi határozottat, és persze megint nem tudtam úgy dönteni, hogy minden sikerüljön, hát, kezdtem, és láttam rajta az erőlködést, nehogy rám nézzen, nehogy megérezzem, mit szeretne hal-

lani, én melletted vagyok, nyögtem ki aztán nehezen és szégyenkezve, tartotta magát, de nagyon fájt neki, láttam ezt is, rendes vagy, válaszolta, és a gúnyban túl sok volt a fájdalom, túlságosan kiadta magát, már nem tudott úgy tenni, mintha csak meg akarna szűrni, ha egyszer ölni akart, megölni engem, dögöljek végre meg.

Erről is gyakran beszélgettünk, mikor már nagyon elegendem lett a közöttünk felhalmozódott feszültségből, és tudtam, hogy a döntésre való képtelenségünk miatt halmozódik, s hogy emiatt akar szakítani folyton, emiatt sértődik meg szinte mindenben, és emiatt érzem annyira bizonytalannak ezt a kapcsolatot, nemcsak azért kívántuk egymást, mert szerettük egymás testét, és nagyon szerettük!, ha ez a szerelem, s miért ne lehetne, hiszen amikor az ember odaadja magát, akkor nemcsak a testét adja oda, még ha a mi szerelmünkben nagyon is fontos szerepe volt a testnek, érzéki szépségének, melyhez foghatóval azóta se találkoztam, szépségemnek, melyről ő tudna sokat mondani, mert én csak tapasztaltam, azt viszont miként!, milyen csodálatos éjszakákon, s később délutánokon és esteken, tapasztaltam tehát, hogy szeret megérinteni, szereti a csókomat, szereti irányítani az ujjamat, a nyelvemet, egész izgatott, duzzadó, szerelmes testemet, szeret magába fogadni, örülni nekem, ha ezt szerelemnek lehet nevezni, és szerintem lehet, akkor se azelőtt, se azóta nem szerettem így, soha senkit, hanem azért is kívántuk egymást, mert egyre hajtott valami, egyre meg akartunk győződni róla, hogy *tényleg* szeretjük egymást, nem valami káprázat játszott velünk tegnap, egy órája vagy húsz perce, s be kell látnom, én voltam a sokkal türelmetlenebb, félelmetes energiákat mozgattam, félelmetes energiákat bányásztam elő magamból, csaltam, hazudtam, legyintettem, minden érvet félrelépőre udvaroltam, nyaggattam, hogy próbáljuk ki,

miért ne próbálhatná ki, milyen egy másik férfival, aki nem a férje?! *pedáloztam*, ahogy mondani szokta, s mi tagadás, igaza volt, s ahogy pedáloztam akkor, mikor csak a szemén láttam a vágyat, legyen az enyém, kérleltem, könyörögtem később, amikor már úgy éreztem, nem tudok nélküle élni, és akkor már egy másik mondatát is őriztem, melletted újra nőnek érzem magam, mondta, és ettől egy pillanatra majdnem olyan szomorú lettem, mint amilyen jólesett.

S ugyanezért, mármint hogy éljen velem, döntsön végre mellettem, ugyanezért jelentettem be hirtelen, hogy kimegyek Pestre, keresek valami állást, és letelepedek, most már vannak kapcsolataim, bizonygattam, most már nem egy senki vagyok, bizonygattam szenvedélyesen, mert akkor már tényleg nem kellett a plafonig ugranom örömben, hogy ez vagy az a lap lehozta valamelyik írásomat, s volt egy hetilap, amely rendszeresen közölt, mennyire naiv voltam, úristen!, ha tudtam volna, hogy egy év se telik belé, és örülni fogok, hogy hazajöhetek, nem kell többé arról győzködnöm magam, hogy én is tudok írni, s még akkor is tudok, ha Pesten persze senkit nem érdekelhet, egy napilap közönségét legalábbis nem, hogy én *én* vagyok, kétségtelenül, és vállalni is tudom ezt az ént, az énemet, életem egyik kínzó dilemmája oldódott meg így, Magyarországon, az anyaországban vagy nevezzük akárhogy, nem jobb, mint itthon, s nem akarok ebből sem valamiféle póttranszilvanizmust gyártani, valamiféle szenvedj-és-jó-lesz, súly-alatt-nyomódnak-kivértékeid-szerű ostobaságot kigyöngyözni magamból, meg egyáltalán, semmilyen elméletet vagy ideológiát nem akarok kidolgozni, semmi olyasmit, ami általános lehet, s így persze számon kérhető bárkitől, hogy nem eszerint cselekedett, nem fogadott szót a nemzetiség nagyjainak, ugyan már, én csak annyit szeretnék leszögezni, hogy *nekem* nem volt jó

Pesten lenni, és beilleszkedni, illetve megpróbálkozni a beilleszkedéssel, olykor eszembe jut persze a román szólás, *decît codaş în oraş, mai bine acasă-n satul tău fruntaş*, jobb vezérbikának a faludban, mint ökörnek a városon, s nem boldogít túlzottan, de ha egyszer az egyéniségem, a tehetségem, a szervezetem, a ki-tudja-mim nem volt képes alkalmazkodni, akkor nem volt képes, és kész.

De vissza Pisztáciához és a csúszásainkhoz, a legnagyobb csúszás mégis az abortusz volt, az az abortusz, amelyről én tettem, én okoztam, ráadásul mindenféle értelemben, nem pusztán és nem is elsősorban azért, mert a magom megtermékenyítette a petéjét, ez pusztán fiziológiai ügy, semmi több, vagy ha romantikus akarok lenni, akkor szerelmünk gyümölcse, de hisz ő is akarta a szerelmet, ő is akarta, hogy szeretkezzünk, miért lennék hát hibás azért, amit mindketten akartunk?!, ha ilyen egyszerű lenne minden, de korántsem ilyen egyszerű, és milyen nevetséges oka van ennek is, mármint annak, hogy abortusz lett a vége, nem szeretem a gumit, de ez enyhén van mondva, *gyűlölöm* a gumit, utálom, nem bírom elviselni, időnként persze nincs mit tenni, föl kell húzni, mese nincs, de ha egy mód van rá, hogy meg lehessen úszni, akár a gyógyszer, akár a naptár, amellyel Pisztácia kapcsolatunk elején védekezett, akkor kihasználok az alkalmat, és nem húzom fel, annyira más, amikor a keménységed a hüvelye síkosságától duzzad meg még jobban, s nem elképzelned kell a síkosságot, amit elképzelni úgyse tudsz, mert nem lehet, s milyen nevetséges az is, amikor a szeretkezés első csúcspontján, amikor már alig bírsz magaddal, mindenképpen belé kell hatolnod, muszáj, mikor éppen az a szép és szenvedélyes, hogy csak nagyon kevéssé vagy tudatos, valahol az agyad peremén, s akkor hirtelen eszedbe kell idézned, hogy gumi nélkül nem ér a neved, és azt az os-

toba és ízléstelen kínlódást, amíg felerőltetik, és ha nehezen megy, könnyen megtörténhet, hogy nagy erővel rácsapódik a makkodra, és neked még mindig gyengédnek, mi több, szerelmesnek és szenvedélyesnek kell lenned, holott régen elment a kedved az egészsőtől, s legszívesebben itthagynál csapat-papot.

Csakhogy a naptáros módszer, mellyel, mint említettem, szerelmünk elején védekezett, rövidesen egyszerűen elveszítette értelmét, hiszen akkor, amikor minden pillanatban egymáséi lettünk volna, én legalábbis úgy éreztem, annyiszor beléhatolnék, ahányszor csak tehetem, s közben persze csak akkor hatolhattam belé, ha minden feltétel teljesült, és mondanom sem kell, hogy túl sok feltételnek kellett teljesülnie, ezért sétáltunk nagyokat a Fellegváron, és ezért találtunk egy idő után egy meghitt helyet magunknak, de télen persze csak sétálni lehetett, szeretkezni semmiképpen, ám amiről most szeretnék mesélni, az természetesen nyár végén vagy ősze elején történt, ismét a Fellegváron sétáltunk, és valahogy ismét a helyünkre keveredtünk, több bokor fogott közre egy fát, nem is közrefogta, inkább nekitámaszkodtak mind a hárman vagy négyen, nem volt pontosan megállapítható, túlságosan egymásba gabalyodtak ahhoz, hogy meg lehessen számolni őket, mindenesetre csodálatosan kapaszkodtak össze, úgy, hogy el is rejtse nek, senki nem sejtette, hogy ott vagyunk, mégis megközelíthető legyen a kis barlangocska, melynek mintegy hátsó falát képezte a fa törzse, persze csak akkor mertünk idejönni, ha a környező tisztáson senki nem volt, ami elég ritkán fordult elő, hiszen itt kutyát sétáltattak, gyerekeknek gügyögtek, fiúcskák fociztak harsány csatakiáltásokkal, nem szólva a szerelmespárokról, amelyek hozzánk hasonlóan egy csendes helyet kerestek, és olykor, ha a tisztáson senki nem volt, jóval előttünk meg is találták, mármint

magát a tisztást, mert annak furcsa módon semmi kézzelfogható jelét nem tapasztaltuk, hogy a búvóhelyünket is fölfelezte volna valaki.

Ebben a természet alkotta sátorban tettem a magamévá aznap estefelé is, még emlékszem a végződő nyár szép színeire, a zöldre, mely ilyenkor a legerősebb, mintha még egyszer, utoljára összeszedné az erejét, majd' meggyúl a klorofill a levelekben és a fűben, a fák és ágak barnájára, erre a gyönyörre körülöttünk, és a gyönyörre bennünk, mert az elveszített élvezetet, amely az előjátékból adódott volna, a vetkőztetés és a kezdeti gyöngéd, majd egyre határozottabb és elmélyültebb csókolgatás élvezetét pótolta annak az érzésnek az élvezete, hogy mi mindenki eszén túljártunk, és bármennyire is óvja a társadalom az úgynevezetten hivatalos kapcsolatokat, mi mégis megtaláltuk a módját, hogy egymáséi lehessünk, mert szeretjük egymást, és egymáséi akarunk lenni, s annyira elragadott az élvezet, hogy elmentem, még mielőtt felhúzhattam volna a gumit, később felhúztam persze, de csak azért, hogy megnyugtassam, háliszennek nem jött rá, hogy későn jutott eszembe, és mikor magamhoz tértem, felocsúdtam a varázslatból, akkor abban kezdtem reménykedni, hogy mint egy hónappal ezelőtt, most is szerencsém lesz, most sem esik teherbe, nem kell eldönteni semmit, következőképpen felelősséget sem kell vállalni semmiért, de sajnos nem így lett.

Vagy háliszennek, ki tudhatná megmondani, mindenesetre nem így lett, az kétségtelen, nem jött meg, de én még mindig reménykedtem, mióta tartott a szerelmünk, fölborult a hormonháztartása, és olykor heteket késett, de most ez a remény is megcáfoltatott, egyre elszorultabb torokkal kérdeztem, hogy megjött-e, s a tekintetemben valószínűleg benne volt, hogy voltaképpen azt akarom kérdezni, ugye megjött, és láttam raj-

ta, hogy ő is reménykedik, de egyre biztosabb benne, hogy nincs miben, nem jött meg, nem jött meg, válaszolta mindig, és eltartott egy ideig, míg végül rászánta magát, vásárolt egy terhességi tesztet, és másnap, amikor már félajult voltam az izgalomtól, és alig tudtam megállni, hogy ne rögtön ezt kérdezzem, ez sértő lett volna, hiszen először csak abban reménykedtem, hogy elkerültünk egy balesetet, de ahogy telt az idő, a remény egyszer csak megváltozott, s óhatatlanul azt kezdte jelenteni, ugye, nem lesz gyermekünk, holott azelőtt mennyit bizonygattam, hogy szeretnék tőle egy gyereket, de ugyanúgy laboratóriumi körülmények között bizonygattam ezt, ahogy ő is, hogy feleségül jönne hozzám, és tényleg nem akarok cinikus lenni, mert egyszerűen aljas voltam, s ezt muszáj kimondanom, és semmivel nem menthetem föl magam, nincs az az Isten, aki újból ártatlanná tehetne, mert mikor kiderült, hogy terhes, akkor nem ugrottam a nyakába, nem kaptam föl, és forgattam a levegőben, s így foroghattunk volna ketten, mint egy pár, amelyik *tényleg* gyermeket akar, és éppen ez a fiú és éppen ezzel a lánnyal, ó nem, mintha minden kisserűség és aljasság belém költözött volna, megtartod, kérdeztem alattomosan, és erre nem tudhatott mit válaszolni, még nem tudom, válaszolta tehát, és nem hagytam abba, minden találkozásunkkor megkérdeztem ezt, akkor már elment a laptól, úgyhogy ritkábban találkoztunk, mint addig, hetente legfeljebb kétszer, még nem tudom, válaszolta mindig, míg végül egy teázóban beszélünk meg találkát, láttam az arcán, hogy attól tette függővé a döntését, hogy én mit mondok, szerettem volna segíteni rajta, de nem tudtam, megtartod-e, kérdeztem ismét, szinte láttam azt is, ahogy elszakad benne minden, hamuszürkévé vált az arca, és azt válaszolta, nem, és akkor már nem volt mit mondanunk egymásnak, elkortyoltuk a gyümölcsleát, elköszöntünk egymástól, és hazamentünk.

Elsorolhatnám mind a négy abortuszát, jól tudjuk azt, hogy mellettem mikén ment át, nem volt könnyű nekem, sem neki, van-e, ki e nevet nem ismeri, kedvencem lett ez a Bere-ményi–Cseh Tamás-dal, ahogy Cseh Tamás éneklte azon a fáradt orrhangján, mintha egyetlen érzelme sem lenne, és mégis mintha a világ minden érzelmével neki kellene megküzdenie, *most elképzelem, ahogy Londonban alszik, zöld takaróban, zöldben tetőtől talpig,* nincs jobb, mint ez a dal, persze nem akkor hallottam először, az élet kegyetlenebb ennél, vagy tán éppen hogy kíméletesebb, egy évvel később történt, amikor már csak emailezgettünk, s én olykor fölvettem, hogy találkozhatnánk is, de valószínűleg érezte, hogy ez inkább udvariassági gesztus vagy legfeljebb vágy, nem szerelem, visszautasított tehát, nem is tehetett mást, s mikor egy ízben annyira megkívántam, hogy nem bírtam magammal, nem törődtem semmivel, még a legegyszerűbb tapintattal sem, és azt írtam neki, gyereket szeretnék veled, már amikor a *sendre* klikkeltem, éreztem, milyen aljasságot követek el, de a levelet már elküldtem, már nem lehetett visszacsinálni, s néhány óra múlva megérkezett a válasza, most is látom, amint ráklikkel a *subjectre*, vár néhány másodpercig, és amikor olvashatóvá válik a szöveg, akkor nem hisz a szemének, elszürkül az arca, összeszorul a torka, és iszonyú erőfeszítésbe kerül, hogy ne kezdjen el könnyezni, ne lássa minden kolléga, hogy fáj neki valami, ne szolgáltatssa ki magát nekik, ez volt az egyik legérdekesebb vonása, többnyire mindenki-re mosolygott, mindenkivel kedves volt, s én magam is csak hosszú sétáink alatt hallottam tőle vagy jöttem rá, hogy valami nincs rendben, egyszer rákérdeztem, hogy miért játssza

meg magát, miért nem jelzi legalább, hogy most nem jó közeledni hozzá, most hagyják békén, vagy csak a legszükségesebb szavakat mondják, azt válaszolta, hogy ha kitárulkozott valakinek, az soha nem vezetett jóra, mert még jobban megsebeztek, ahelyett, hogy segítettek volna rajta, így aztán elhatározta, hogy soha többé, senkinek, legalábbis a munkahelyen, akárkinek nem. Nekem persze elmondott ezt-azt, de a tanácsaimat nem hallgatta meg, ha valaki bezárul, még ő maga sem képes könnyen kinyitni magát, talán ez is hozzájárult a csúszásainkhoz, ki tudja, mindenesetre nagyon ritkán éreztem úgy, hogy teljesen a bizalmába avatott, hogy csak nagyon kevés dolgot nem mondott el, de azokat is el fogja mondani, várjak hát türelemmel, igaz, akkoriban még én sem tudtam, hogy vannak dolgok, amelyeket jobb, ha nem mondunk el, még annak sem, akinek igazán elmondhatnánk, sőt, elsősorban neki, a hetedik ajtót nem szabad kinyitni, legyen elég az a hat, amelyet már kinyitottunk, gyakran még ahhoz se volt türelmem, hogy kivárjam, amíg erőt vesz magán, és magától mond el dolgokat, folyton feszegettem, milyen jó szó ez is, folyton feszegettem tehát a titkait, vagy nem is a titkait, a tényeit inkább, amelyeket azonban ő úgy őrzött, mintha titkok lettek volna, és meglehetősen tapintatlan voltam, másfelől nagyon hiányzott az az érzés, hogy nemcsak az ágyban vagyok jó, hanem barátnak is, bár ez is milyen ostobán hangzik, intellektuális és művészi értelemben persze megnyertem, vonzalma egyik oka egyszerűen a sznobéria lehetett, ha nagyon nyersen és beképzelten akarnék fogalmazni, azt kellene mondanom, hogy nem voltam akárki a szerkesztőségben, felnéztek rám, az akkori főszerkesztő, aki persze igen könnyen bánt a szavakkal, de akihez ő nagyon is ragaszkodott, zseninek nevezett, és majdnem mindenki úgy viszonyult hozzám, úgy beszélt ró-

lam, mintha a világ vagy legalábbis a szerkesztőség közepe lennék, és nyilván hízelgett neki, hogy egy ilyen emberhez tartozik, de lelkiekben nem engedett túlságosan közel, tudtam ugyan, hogy az apja még kicsi korában elhagyta a családot, s hogy az anyja második férje ritkán volt részeg, de olyankor nagyon agresszíven viselkedett, egyszer az egész kamrát szétverte, s ő meg a két húga sírva mosta fel a kompótokat, lekvárokat, savanyúságokat, mustárt, zsírt, Isten tudja, mit, de ennél közelebb nem hagyott jönni, ha megjegyzéseket fűztem bármihez, egy darabig beszélgetett, aztán rám szólt, nem kell annyit osztani, s ezt az elvét a férjével való kapcsolatában is követte, és valószínűleg erre ment rá a házassága, mert néhány évvel azután, hogy szakítottunk, karácsony körül, kaptam tőle egy emailt, hogy vagy, mit csinálsz, kezdődött a levél, írjál valamit, s ha nem akarsz írni, akkor kellemes ünnepeket, én már két hónapja elváltam, s ma sem értem, miért kellett ezt megírnia, ráadásul éppen nekem, illetve érteni vélem, de mégiscsak meglepő, hogy nem volt egy barátja, akivel megoszthatta volna, s hogy engem kellett fölkeresnie, engem, akihez majdnem annyi fájdalom kötötte, mint amennyi öröme.

Nézte az emailemet, gyereket szeretnék veled, gyereket szeretnék veled, kattogott benne, mennyi minden átfuthatott az agyán, a bőrén, a szívén, amíg ismételte ezt a mondatot, mennyi remény és megaláztatás, mennyi öröm és szenvedés, most még magamat sem akarom látni, nemhogy téged, mondta nekem az abortusz után, mert annyira aljas azért mégsem voltam, hogy az abortuszra ne kísérjem el, bár ki tudja, talán csak biztos akartam lenni benne, hogy elvéte-ti a gyermekünket, akit körülbelül egy évvel később aztán majd éppen én akarok, legalábbis azt írom, hogy akarom, meg szerettem volna simogatni ott az utcán, nem tudtam, mit

tehetnék, na, hát jól megkínzott, mondta közvetlenül azután, hogy kijött, mentünk egymás mellett, és mégsem egymással, egy ideig vártam, hátha mond még valamit, de mit is mondhatott volna, aztán közelebb léptem, és meg akartam simogatni, akkor mondta, hogy nem akar látni, egy ideig még kísértem, de továbbra sem lehetett szavunk egymáshoz, mozdulatunk még kevésbé, úgyhogy egy idő után megszegyenülten elbúcsúztam.

És furcsa az is, ahogy ez a történet visszajár, kísért valósággal, illetve inkább, ahogy gondolkodom rajta, valahogy olyan kétségbeejtő, megalázó, és hát végső soron, ne féljünk a szavaktól, *igazságtalan* előnynek érzem ezt az abortusz-ügyet, úgy értem, nemcsak ezt az abortuszt, amelyen magam is keresztülmentem valamiképpen, vagy amelynek szereplője voltam, sőt, okozója, nemcsak ezt tehát, ezt, amelyben Pisztácia teherbe esett tőlem, és én gyáván megfutamodtam a felelősség elől, nem akartam a gyermeket, akit végül is akartam, de nem így, de nem így, ismételtettem magamnak, csakhogy hogyan, hányszor magyaráztam Pisztáciának, ha a férjére hivatkozott, s így indokolta, hogy nem képes dönteni, vagy azt, hogy miért húzza ki a kezét a kezemből a forgalmasabb vagy veszélyesebb helyeken, hányszor oktattam ki fensőbbeségesen, alig fékezve cinizmusomat, hogy számolnunk kell az ilyen veszélyekkel, és nem kell megriadnunk tőlük, mint ahogy a döntéseinket sem szabad befolyásolnia annak a ténynek, hogy házasságban élünk, és hazamegyünk valakihez, hiszen, magyaráztam tovább, tanárosan gesztikulálva, voltaképpen már akkor számoltunk ezzel, amikor megcsókoltuk egymást, sőt, még előbb, amikor először egymásra pillantottunk, hiszen tekintetünket akkor sem homályosította el a másik, az, akivel élünk, legfeljebb később, jutottam fejtegetéseim csúcsára, néhány másodperc múlva,

és az agyunkkal gondoltunk arra, hogy nem vagyunk egyedül a világon, nem tehetünk úgy, mintha semmi közünk nem lenne senkihez, s most, amikor semmi egyebet nem kellett volna tennem, mint hogy alkalmazkodjak csodálatos, magával ragadó, alaposan megindokolt tételekhez, akkor aljasul, gyalázatosan visszaléptem, és ennek a visszalépésnek a nyomát máig őrzöm.

S örültem is persze sokáig, egyre gondolkodtam rajta, egyre elemeztem, egyre forgattam, de bárhogy is forgattam, nem tudtam másra jutni, mint hogy ez igazságtalan előny, hiszen amíg mindketten győzköditek egymást, pedig magatokra kellene győzködjétek, amíg mindketten romantikus kalandoroknak, donnának és trubadúrnak, Guinevrának és Lancelot-nak képzelitek magatokat, de este azért más mellé feküsztek, egymással csak ágyba bújtok, de más mellett alusztok el, amíg mindkettőtöknek megvan a maga gyávasága, és mindketten a másikra fogjátok a magatok gyávaságát, ujjal mutattok rá, mert magatokra szégyelltek mutatni, amíg tehát ez mind így van, és minden házasságtörésben jó adag gyávaságot, megalkuvást, képmutatást, kétértelműséget lehet fölfedezni, addig nagyjából egyenlők vagytok, hiszen ki tudhatná eldönteni, hogy kiben tárolódik nagyobb mennyiségű gyávaság, ki ragaszkodik jobban a férjéhez-feleségéhez, mint a szeretőjéhez, ki szereti jobban a biztonságot, és ki papol többet a szerelemről, a szívről és az érzésekről, aminél nagyobb demagógia el sem képzelhető, és most, mikor ezt írom, pontosan tudom, hogy kettőnk közül én voltam a demagóg, de azt minden lelkifurdalás nélkül állíthatom, hogy nem segített és semmivel sem volt nagyvonalúbb, mint én, nos, ez az egyenlőség egyértelműen és szégyenletesen megszűnik abban a pillanatban, amikor a nő teherbe esik, és ő vállalná a gyermeket, a döntést viszont rád bízva, ebben per-

sze megint van egy jó adag háritás, de amikor kijön a műtőből, szürke az arca, úgy megy az utcán, mintha mindegy volna, hol lépkedne és hova, mint ahogy valószínűleg mindegy is, akárcsak az, hogy kivel és kihez, abban a pillanatban mindenféle hasonlítás, párhuzamosság és versengés véget ért, mert ő szenvedett, ő vesztette el méhe gyümölcsét, és bármi történt volna korábban, most már világos, hogy kizárólag miattad vesztette el, ő állta ki a legnagyobb fájdalmakat, és a még nagyobbak csak ezután következnek, hagyd hát hazamenni, mert segíteni úgyse tudhatsz, csak hordozod magadban ezt a tényt, ezt a történetet, s végre neked is van egy szégyenletes történeted, ahogy az anyáddal, az apáddal, s az öcséddel, a nagyapáddal is történt valami alig kibírható, valami, amit ők követtek el, aminek a kibírásához a teljes lelki energiájukra szükség volt, amiből nagyon nehéz épen kikecmeregni, ugyanakkor mégis alig elrejthető büszkeséget okoz, mert valahogy a felnőtté váláshoz van köze, aki már reszketett, hogy nem jön meg a havija, aki hetekig harapdálta az ajkát, hogy vajon azért nem jött-e meg, biztos-e, hogy azért, aki már kérdezte letörve, hogy megtartod-e, aki már pirult el szégyenében, s máshová nem is rejthette lángoló arcát, mint a teáscsészébe, aki már várta a nőgyógyász előtt a szeretőjét, sétált a váróteremben a műtét alatt, kereste a szavakat és a gesztusokat, mikor a műtét véget ért, és nem találta, mert nem találhatott semmit, legfeljebb a *semmit* a maga pőreségében, aki megszégyenülten eloldalgott, s közben azt remélte, hogy senki nem látja szégyenét, és végül aki mindegyre visszagondol erre az iszonyú történetre, az már felnőtt, kétségtelenül felnőtt, az már magabiztosabban jöhet-mehet a világban, annak már múltja van, s a szégyen mellett talán ez kell leginkább a felnőtté váláshoz, igaz, akinek szégyene van, annak van múltja is, akinek múltja, annak meg szé-

gyene, szóval, az nyugodtan hátradőlhet a fotelban, nyugodtan elnyúlhat az ágyon, és dúdolhatja, hogy *Anna-nanna-nanna-nananna-nanna, Anna-nanna-nanna-nananna-nanna, mit is mondbattam volna nanna-nananna-nanna, menj csak le gyufáért Anna, Horváth Anna.*

Most már csak azt kell elmesélnem, hogyan végződött, úgy értem, hogyan végződött *végleg*, mert mint már említettem, több vége volt, hol ezért, hol azért, mindenesetre folyton szakítottunk, emlékszem például, hogy amíg ő szabadságon volt, másképp nem bírta ki sem az abortuszt, sem azt, ami utána következett, addig én elmentem táncolni-innicsokolózni egy másik lánnyal, s a kocsma egyik termében hagytuk a kabátjainkat, és mire visszatértünk a táncból, eltűnt a pénztárcám, s nem is a pénzt sajnáltam, úgyse volt sok már, hanem a személyimet, de sehogy sem került elő, pedig a lány, aki kolléganőm volt a lapnál, még azzal is fenyegetőzött, hogy megírja a lopást, de mindhiába, a séf nem ijedt meg, és még ez sem elég, mert Pisztácia első munkanapján felhívtam a céget, amelynél dolgozott, és megkérdeztem, hogy van-e ismerőse a rendőrségen, miért, kérdezte, mert elvesztettem a személyimet, válaszoltam, hogy történt, kérdezte, és ahelyett, hogy hazudtam volna valamit, a trolin ellopták vagy bármi más, ahelyett megmondtam az igazat, Kallóssal a kocsmában voltunk, és amíg táncoltunk, azalatt történt. Ismerte a lányt, két vagy három hónapig dolgoztak együtt, és ezt a lányt mindenki Kallósnak szólította, a keresztnévét senki nem említette, még ha társaságban emlegettük, és harmadikként beszéltünk róla, akkor is Kallóst mondtunk, nem emlékszem, hogy valaha bárki is Tündének nevezte volna, ez a lány valahogy Kallós volt, és kész, mint ahogy a kézfogása is olyan erős, akár egy férfié, finoman nyújtottad a kezed, férfias is legyen, de ne is okozz fájdal-

mat neki, ő meg karakánul megszorította, megsértődött, éreztem a telefon surrogásán, hogy nagyon megbántottam, na szia, mondta, amit olyankor szokott mondani, mikor nem akart tovább beszélni velem, és hiába hallóztam a kagylóba.

De nem ez volt a vége, mert fentebb nem mondtam el a teljes igazságot, igaz ugyan, hogy rengeteget könyörögtem, szóban és írásban is, amíg végre beleegyezett, hogy találkozzunk, de végül mégiscsak beleegyezett, az egyik eldugott kávéházban találkoztunk, neki egy rostos üdítőt rendeltem, magamnak meg egy kávé, nehezen indult a beszélgetés, de aztán belejöttünk, iszonyú zavarban voltam, de próbáltam laza lenni, megjegyezte, hogy remeg a kezem, úgy tettem, mintha nem hallanám meg, elmosolyodott, de nem makacszkodott, kivillantak a fogai, gyönyörűen nevetett, a frufriui a szemébe hulltak, és olykor kidugta a nyelve hegyét, szerettem megint, mit szerettem, valósággal imádtam, ráhajoltam az ajkára, engedett, hosszan csókolóztunk, és ettől a csóktól minden reszketésem elmúlt, megnyugodtam, nyugodtan kavargattam a kávémat, és nyugodtan iszogattam, ez a nyugalom feltűnhetett neki, s talán sértette is, majd' két hónap telt el az abortusz óta, először találkozunk, egyszer megcsókoltuk egymást, s én máris nyugodt vagyok, máris úgy dőlök hátra a kávéházi széken, mintha mi sem történt volna, ez szemtelenség volt, belátom, ne gondold, hogy most már minden rendben van, mondta, én meglepődtem, és nagyon furcsa arcot vághattam, mert hozzátette, egy csók nem old meg semmit, és akkor meg, ez is milyen furcsa, különös unalom fogott el, ugyan már, gondoltam magamban, mit ülök én itt vele, és könyörgök neki, holott egy percig se könyörögtem, miért kell vele töltenem az időt, mikor Mária otthon vár, megjegyzem, addig egy másodperc törekédére sem jutott eszembe Mária, kávéztam a szeretőmmel, és kész, s mivel ő

se tudott könnyen feledni, hát csókolóztunk is, és mivel csókolóztunk, én valóban azt hittem, hogy minden rendben, még ha azt egy pillanatig se hittem, hogy minden megoldódott, még kevésbé, hogy mindent megoldottunk, eldöntöttem, hogy nem emlegetem a válást, és nem emlegettem a válást, igen elégedett voltam hát magammal, és akkor szerintem azt gondolom, hogy minden rendben van?!, de hiába steigeroltam magam, nem sikerült dühbe jönnöm, csak valami elmondhatatlan unalom fogott el, amit ő valószínűleg lemondásként értelmezett, most már csak néhány üres szót váltottunk, aztán fizettem, felsegítettem a kabátját, még csak október volt, de már lehullott az első hó, fehér volt a város, átmentünk az utcán, és mint régen, most is elkísértem hazáig, most már, talán a hideg miatt is, elevebben beszélgettünk, ha követett volna valaki, azt állapítja meg, hogy egész rendszeren beszélgettünk, volt miről beszélgettünk, bár nagyon óvatosan érintettük a múltat, mintha minden pillanata kellemetlen lett volna, ez is szörnyű az abortuszban, visszamenőleg is mindent beárnyékol, kétségbe von, gyanúba kever, de elég sokat tudtam az előttem levő múltjáról, meg a nélkülüm való jelenéről is ahhoz, hogy *csak úgy* beszélgesünk, mintha mi sem történt volna, mintha soha semmi közünk nem lett volna egymáshoz azon kívül, hogy életünk egy időszakában, milyen furcsa, milyen különös, micsoda véletlen, egy helyen dolgoztunk, olykor hozzáhajoltam és megcsókoltam, s ezek a csókok jelentették a legnagyobb veszélyt, mert ilyenkor kiderült, hogy az ajkunk, a nyelvünk még szereti egymást, fogaink még boldogan koccannak össze, s ebből arra lehetett következtetni, persze egyikünk sem *következtetett*, ilyen ostobaságokra nem fecsérelehtünk az időt, de mindenesetre mindketten éreztük, hogy testünk más részei is örömmel fogadnák a másik testét, örömmel egye-

sülnének újból, mindenütt bizsergett a bőröm, hátam érezte szenvedélyes ölelését, karja erejét, körme nyomát, derekam érezte combja szorítását, herém és hímvesszőm a talpát, mert miközben a csiklóját csókolgattam, nyalogattam, ő talpával simogatta, fogta össze a vesszőmet, még jobban megduzzadtam, s a simogatásból és így a gyönyörből a herémnek is jutott, mindezt most a kolozsvári havas utcán éreztem, a gyanús mellékutcákban, melyekben kujtorogtunk, már ereszkedett a sötétség, villantak a fények, ropogott a hó a talpunk alatt, de egyszer mégiscsak el kellett válni, a férje otthon volt, a feleségem is, s ahogy a szerelmesek szokták, előbb én kísértem haza őt, aztán ő engem a trolimegállóig, aztán megint én, de mivel az idő repült, és most semmi közhely nincs a közhelyben, már tíz óra felé járt, lassan tényleg abba kellett hagyni, mert a két pont között egyre hosszabb csókokba merültünk el, és ujjam már kereste az ölet, már meg is találta, már belé is hatolt, nyögött és sóhajtozott az élvezettől, nyögtem és sóhajtoztam magam is, de mégsem tehettem a magamévá egy padon vagy egy lépcsőház bármikor megelevenedhető sötétjében, pedig mennyire kívántam, és érdekes az is, hogy amikor visszaindultunk a megálló felé, akkor hirtelen minden kívánság és vágy abba maradt, megszakadt, elpárolgott, vagy hogy is fogalmazzak, már újra úgy mentünk egymás mellett, mintha semmi sem történt volna közöttünk, s nemcsak most, az előbb, hanem soha az életben, két kedves ismerős, aki találkozott, s most szépen elbeszélget, annyi ilyen van, és mégis van Isten, mert ahogy a sarkon befordultunk, máris látszott, hogy közeledik a trolis, felgyorsítottuk a lépteinket, de a megálló közel volt, rohanni tehát nem kellett, a trolival egyszerre értünk oda, felléptem a lépcsőn, és búcsút intettem, ennek is vége, gondoltam teljesen indokolatlanul, és váratlanul valósággal rám

zuhant mindaz az unalom, amelyet a kávéházban megpróbáltam visszatartani vagy legalább leplezni, s amely a séta beszélgetései közben is ott motozott bennem, a sofőr még nem indult, várt, hogy mindenki felszálljon, és hirtelen azon kaptam magam, hogy nincs mit tennem, minden erőfeszítésem hiábavaló, ezt már tényleg nem lehet visszatartani, máris nyílt az állkapcsom, és teljes erőmből beleásítottam Pisztácia döbbent, rémült, rimánkodó arcába.

Éz után hiába kerestem, letagadtatta magát, hiába írtam egyik emailt a másik után, egyikre se válaszolt, otthon nem mertem keresni, s ahogy ilyenkor történni szokott, fájdalmasan megszépült minden, minden gesztusunknak, mozdulatunknak, szavunknak volt egy másik, szebb és nyugodtabb értelme, amelynek segítségével újra ki lehetett volna békülni, és persze azt is elfelejtettem, hogy sokszor nem volt hova mennünk, s főleg ilyenkor, télen, még a sétáink sem voltak felhőlenek, mert a várakozás feszültsége mindkettőnket meggyötörte, és őt gyötörte az is, hogy arra kell várnia, hogy a férje végre elutazzon, voltaképp tehát minden szava hazugság, mindig náluk találkoztunk, nálunk nem lehetett, Mária soha nem utazott el hálistennek, nem kellett, nem volt hová, egy idő után aztán abbahagytam a próbálkozást, megértettem végre, hogy nincs értelme, *mit nekem világbelyzet, földrajzi helyzet, akkor is furcsa, hogy Anna mégis elment.*

Egyre csak azt mondtam, hogy apám egy szörnyeteg, és anyámnak el kellene válnia tőle, öcsém viszont szerette apámat, szerette még akkor is, amikor apám megverte anyámat, egyszer, egyszer!, kiabálta kétségbeesett dühvel azon az éjszakán, amelyen felmentünk hozzájuk öcsémmel, és az apám cselekedeteiről összeállított listán ez a tétel is szerepelt, egyszer, Imikém, egyszer!, kiabálta, és még az ujjával is mutatta, hogy egyszer, de az elég volt!, kiabált öcsém is, de apám nyilván nem érthette, hogy mi ebben a szörnyű, egyrészt úgy gondolhatta, anyámat nem egyszer kellett volna megvernie, hanem legalább százhetvenegyszer, amilyen trikókat, bugyikat, pólókat, ingeket, amilyen ebédeket kapott tőle, ahány hazugságban volt része, mióta anyámmal élt, ahányszor nyomoztak utána az anyám által megbízott szülők, ahhoz képest ez az egyetlen alkalom igazán csekélység volt, másrészt apámnak, a részeges, sóvidéki fazekas fiának nyilván nem lehetett más modellje arra, hogyan kell egy férfi nevelje és fegyelmezze a feleségét, úgyhogy az, ami a mi szemünkben a borzalom netovábbja volt, az számára az önfegyelem tetejének tűnt, és valószínűleg sosem értette meg, miért akadtunk ki annyira ettől.

Szép nyári napra virradt, s az anyám osztályával kirándulni mentünk egy barlangba, előre izgultunk, hogy milyen lesz, s ma is emlékszem a csalódásra, amely elfogott, mikor kiderült, hogy apám is velünk tart, ez valahogy mindig az utolsó pillanatban derült ki, soha nem volt egyértelmű, apám mindenre azt mondta, majd meglátjuk, soha semmire nem tudott igent vagy nemet mondani, mármint semmi olyasmire, amitől egy megbeszélés függött, akkor elmegyünk, kér-

dezte anyám egyre ingerültebben, bár még ezt az ingerültséget is el szokta nyávogni, majd meglátjuk, mondta apám röviden, ha véletlenül józan volt, és ocsmányul röhögött utána, ha részeg, így történt ez előtt a kirándulás előtt is, amit most akarok elmesélni, milyen furcsa ez is, folyton az az érzésem, mintha már rég elmeséltem volna, keresek a fájlok között, s szentül meg vagyok győződve, hogy valamelyikben megtalálom, és mégsem találok, úgy látszik, valami magnó jár bennem folyamatosan, elég furcsa magnó lehet, az egyik szalagjára fölvesz mindent, amit aznap hallok vagy mondok, a másíkról pedig szinte szünet nélkül játssza, amit el akarok mondani ebben a rendszerezésben, bár ki tudja, milyen rendszer lesz ebből.

Izgatottan készülődünk, izgatottan aludtunk el este, hogy aztán szép nyári napra virradjunk, izgatottan vettük föl a rövid ujjú pólóinkat, izgatottan húztunk zoknit és rövidnadrágot, és izgatottan indultunk el, s ebben az izgalomban már nem is tűnt olyan rettenetesnek, hogy apám is velünk jön, a tudatalattinkban vagy tán inkább tudatunk peremén abban reménykedtünk, hogy idegenek előtt mégsem tör ki belőle a fenevad, erre persze nem lehetett mérget venni, sok minden megtörtént már, milyen gyerekek voltunk, annyi minden megtörtént már velünk idegenekkel és idegenek nélkül, apámat igazán nem érdekelte, hogy ki előtt ordítozik, emlékszem, egyszer azért veszekedett anyámmal, mert anyám képes volt megkérdezni attól az asszonytól, akinek a családjával megvásároltuk a kalotaszegi házat, hogy hogyan működik az automata mosógép, amelyhez éppen akkor jutottunk hozzá, értem, igen, mondta anyám a maga mesterkéltségében, s ebből a szempontból végül is megértem apám indulatát, mert egy ideig bírta ugyan, bizonyára megpróbálta visszafojtani a feltörekvő gyötrelmet, de nem sikerülhetett,

úgyhogy egyszer csak ordítani kezdett, az istenit neki, hagyj békét, hát azért adtak prospektust!, kiabálta, na, mondta anyám megint csak összetéveszthetetlenül, lám csak, mennyi nagyon is sajátos és megjegyezhető gesztust tudok társítani anyámhoz, mint amilyen ez a na is, ez a túl rövid szócska, melyet egy apró sóhaj követett, valahogy így: nahh, úgy hangzott ez a szócska és ez a sóhaj, mintha anyám egy örülthöz intézte volna, vagy legalábbis egy teljesen kiszámíthatatlan emberhez, amilyen apám valóban volt is, de vajon ő volt-e az első, vagy anyám, vajon apám egyenesen úgy érkezett a nagyanyámék házába, mint egy latens vagy virtuális örült, vagy csak később, a nagyanyámmal és anyámmal való folytonos érintkezés következtében lett azzá, hajlok arra, hogy az utóbbi, bár azt azért mindenképpen hozzátenném, hogy a dolgok nagyon össze voltak keveredve és zavarodva, tehát jobb talán, ha visszatérek e fejezet elsődleges tárgyához, és ott folytatom, hogy megérkeztünk az állomásra, aztán felültünk a vonatra, és elutaztunk a helységbe, ahol a már említett barlang rejtőzik, és ahol persze nemcsak bebújtunk a barlangba, és megnéztük a rendkívüli cseppköveket, hanem kirándultunk meg fociztunk is, és mondanom sem kell, hogy engem ez utóbbi nyugözött le igazán, érdekes volt, számomra legalábbis, hogy az anyám tanította gyerekek szüleivel focizom, „a szülőkkel”, ahogy otthon nevezük őket, és mindenkiről tudtam, hogy kicsoda, gyermeki kíváncsiságomtól hajtva mindenkiről megkérdeztem, hogy hol dolgozik, az egyik állatorvos volt, a másik szobafestő, a harmadik villanyszerelő és így tovább, emlékszem, apám egyszer utánanyúlt a kétméteres szobafestőnek, és visszatartotta, hogy ne tudjon utolérni engem, aki elértem a labdát, és diadalmasan gólt rúgtam, ezeknél a gyerekeknél négy évvel nagyobb voltam, és háztulajdonosi és négy évvel nagyobb

feléntségem teljes tudatában néztem le rájuk, de az igazi felnőttekhez képest azért még mindig gyerek voltam, ezért kellett apámnak lefognia a szobafestőt, érdekes, hogy ugyanaz az ember, akiben volt annyi játékoság és karakánság, hogy ilyesmit tegyen, szóval, hogy ugyanez az ember éjszaka már anyámat verte, de ne szaladjunk előre, foci után aztán minden felbomlott, a felnőttek sörözni, a gyerekek unatkozni kezdtek, és hogy ne unatkozzanak anyyira, az egyik apuka, egy nagyszájú mészáros, aki mindenkinél mindent jobban tudott, s aki többek közt azt mesélte, hogyan ütötte meg az őrmestert, mikor az őrmester a seggébe rúgott, holott ez az akkori román hadseregben a halálos ítélettel volt egyenlő, nos, ez a nagypofájú mészáros tehát kitalálta, hogy elmege gombászni, és elviszi a gyerekeket is, ki akar jönni, kérdezte harsányan, és öcsém persze akart menni, én meg persze nem akartam, és nem sokan akartak, de végül mégis összeverődött egy nyolc-tíz főből álló csapat, és miután anyám és az anyák jónéhányszor a mészáros lelkére kötötték, hogy ekkorra meg ekkorra legyen itt, mert egyes szülők délelőttösök, és nekik feltétlenül vissza kell menniük a koraesti vonattal, azután tehát elindultak mind a tízen vagy akárhányan, a többi felnőtt ismét sörözni tért, a többi gyerek, közöttük én is, ismét unatkozni kezdett, telt-múlt az idő, apám egyre részegebb lett, anyám félóránként megjelent mellette, és azon a sápiító hangján arra kérte, ne igyon, ne igyál, könyörgött idegesítően elnyújtott á-kkal és még idegesítőbben kérlelő tekintettel, nem iszom, ne félj, válaszolta apám, miközben nyilvánvalóan ivott, és anyám csak azért nem tudta többször kérlelni, mondjuk percenként, mert mégiscsak ő volt a tanítónő, és úgy érezte, szórakoztatnia kell a szülőket, beszélgetnie velük, nehogy elunják magukat, képzelem, mennyire feldobta őket, apám meg közben az egyik anyuka mellett

ült, és ivott, nem tudom, hogy jöttek össze, de nem is érdekes, nem valami tiltott, izgalmas dolog hozta össze őket, kizárólag az alkohol miatt találtak hirtelen egymásra, aztán egyszer csak, ahogy telt az idő, fojtott izgalom érződött a levegőben, hol van ez a Sanyi?, hol van ez a Sanyi?, kérdezték a szülők egymástól és a tanító nénitől, aki persze semmit nem tudott, holott a szülők szerint nyilván mindent tudnia kellett volna, de Sanyit ő sem találhatta meg, pedig egyre közeledett az idő, amikor a délelőttösöknek indulni kellett volna, egyre szivárgott a remény, míg végül az utolsó csepp is elcsordogált, teljesen elfogyott, a vonat éppen indult, már elindult, már megy is, már régen elment, már Csucsán van, már Hunyadon, a szülők idegesek lettek, na majd megmondom én neki, mondogatták, és vasvilla szemeket meresztettek, velem egy száz kilós, de fantasztikusan mozgékony állatorvos lábteniszezett, próbáltam azt írni, hogy „lábteniszezett”, ahogy már korábban is próbáltam egyszer, de nem megy, én akkor lábtenisyeztem, még tizenéves voltam, és nagyon erdélyi, az állatorvos persze szintén dühös volt, én meg szégyelltem, hogy nem aggódom anyyira öcsémért, mint kellene, mert akkor már olyan későre járt, hogy aggódni illet, biztos vaddisznóval találkoztak, suttogták a szülők titokzatosan, medvével!, rémüldözött a ripacsabbja, apám sírt, de kevés ez az állapotáról szólva, mert nem sírt, hanem éppenséggel zokogott, a rengeteg sör mint ha mind egyszerre akart volna távozni belőle, ült egy fa alatt, zokogott, és fogadkozott, hogy megöli Sanyit, ha visszajön, ha egyáltalán visszajön, de ha nem jön vissza, akkor mi lesz Andriskával?!, nem tudtam válaszolni neki, szinte rázott az utálat, akkor bezzeg nem aggódtál Andrisért, amikor leültél inni ezzel a nővel, gondoltam magamban, s ha ki tudja, kinek az anyukája hallotta volna ezt a hangsúlyt, bizonyára

szájon vág, de nem hallhatta, így hát ivott tovább, ő nem sírt, keményebb fából faragták, mint apámat, pedig az ő fia is elment, és talán vaddisznóval vagy medvével találkozott.

Végül nagy sokára megérkeztek, és kiderült, sem vadkanal, sem medvével nem találkoztak, csak egyszerűen elbódorogtak, a szülők megnyugodtak, a sok szájhósból egy se szólt Sanyinak, csak a százkilós állatorvos, aki végig velem lábteniszezett, csak az ment oda hozzá, és azt mondta, faszra vetted az egész bandát, és most még járatos a pofádat, mert Sanyi persze, nevezzük így, ha már ennyi ideig így nevezük, Sanyi tehát azt vágta oda, ilyen a kirándulás, és látszott rajta, hogy meg se parittyázza, hogy egyesek csak négy órát fognak aludni, hátunkra vettük a csomagjainkat, mert a nagy izgalomban már rég mindenki becsomagolt, és elindultunk a vonathoz, ez egy olyan órányi idő lehetett, a vonat meg újabb óra múlva indult, és az egyik anyuka meghívta anyámat valami ismerőséhez, mert a szülők tudták, hogy anyám gyűjti a kalotaszegi festett tányérokat, kancsókat meg Isten tudja, miket, és ennek az ismerősnek rengeteg festett izéje volt, anyám szabódott egy ideig, de aztán engedett a kérlelésnek, és elment, nem a legjobb arányérzékről téve tanúságot, mondanám ma, hiszen apám hullarészeg volt, és ilyenkor alig várta, hogy beleköthessen valamibe, és ahhoz képest, hogy mennyire részeg volt, tényleg villámgyorsan bele is kötött abba, hogy anyám elment, de persze csak jóval azután, hogy ez megtörtént, Imikém, hol van anyád?, kérdezte tőlem alkoholban ázó szemmel és nehezen forgó nyelvvel, elment Lia néivel, válaszoltam, de hiába, apám még vagy kétszer megkérdezte, aztán Sanyihoz fordult, és azt mondta neki, Sanyikám, ha visszajön a feleségem, adok neki egy pofot, jó?, csak egyet, tette hozzá, mintha ez megnyugtatóna bárkit is, és amikor anyám visszajött, be is tartot-

ta az ígéretét, ha nem is szó szerint, mert nem pofon ütötte, csak a szatyrába rúgott, és eltört egy tányért, anyám meg belerúgott a sípcsontjába, és ott a szülők előtt belémrúgysz???, üvöltötte apám jó három óra múlva a kolozsvári utcán, miközben kezével megragadta anyám kézfejét, és hátratekerte, anyám meg térdre esett, és úgy ordított, mi meg állva ordítottunk, ma is emlékszem, hogy reméltem, hogy az ordításra kijön valaki, és lefogja apámat, vagy legalább megijeszti, de senki nem jött ki, pedig úgy ordítottunk öcsémrel, hogy a halottak is felébredtek volna erre a pokoli sírásra, de senki nem jött ki, sőt, láttam, amint valaki félrehúzza a függönyt, látja, hogy mi történik, aztán visszahúzza, ketten meg az utca másik oldalán sétáltak hazafelé, mintha a legtökéletesebb nyári éjjel lett volna, s nekik bizonyára az is volt, miért ne lehetett volna.

Na majd hazamegyünk mi, mondta apám, és a fogát csikorgatta dühében, de anyám a Kismező utca sarkán megállt, és azt mondta, nem megy haza, apám megijedt akkor, gyere haza, könyörgött, mintha az előbb nem ő pofozta volna szét anyámat, de anyám nem tágított, megyek anyuékhöz, mondta sírva, és én is vele akartam menni, de apám megragadta a kezem, és nem engedett, csináltam neked valamit?, kérdezte, nemet intettem, és elindultunk hárman hazafelé, de ahogy elengedte a kezem, visszaszaladtam anyámhoz, és otthagytam öcsémet, akkor nem is gondoltam erre, de most kénytelen vagyok erre gondolni, s akkor már arra is, milyen lehetett ez az éjszaka öcsémnek, évekkal később elmesélte, milyen volt, hazamentek, addigra apám nagyon elcsendesedett, némán nyitott ajtót, s milyen ilyenkor a kulcs csikordulása a zárban, az a rettentő hang, némán léptek be az üres lakásba, mennyire hiányozhattunk, némán vetkőztek le, némán feküdtek egymás mellé, s milyen érzés volt

öcsémnek apám mellé feküdni, megpróbáltak elaludni, de nyilván egyikük sem tudott, s apám egyszerre csak megszólalt, nem kellett volna megverjem édesanyádat, mondta, és öcsém mit mondhatott erre?, csupa olyan részlet, amely akkor sem világosodott meg, amikor öcsém elmesélte ezt a szörnyű éjszakát, illetve e szörnyű éjszaka folytatását, aztán mégis elaludtak valahogy.

Mi meg felmentünk nagyanyámékhoz, emlékszem, nagyanyám résnyire nyitott szemmel lépett ki a ház lépcsőjére, hogy beengedjen, de amíg a kapuhoz ért, addigra megértette, hogy valami különös vagy még inkább fájdalmas oka kell legyen annak, hogy ilyenkor csengetünk, aztán dohogva és fejszóvalva hallgatta végig az esetet, hát Lidike, mondta minduntalan, de soha nem fejezte be a mondatot, persze értettük, hogy mit akar mondani a hát Lidikéivel, közben nagyapám is előkerült, és a maga nagyothalló módján ő is végighallgatott minket, és ő is csóválta a fejét, míg végül nagyanyám azt nem mondta, hogy na majd apád lemegy Imihez, és hihetetlen, hogy mire nem képes egy ember, az élet, vagy mi a túró, mert bármennyire is ismertem anyámat, és persze nem ismertem annyira, mint most, de egyet-mást már kezdtem sejteni róla, azt azért most sem találtam ki, mi az, hogy nem találtam ki, meg sem fordult a fejemben, hogy ilyent mondhatna, mert azt válaszolta nagyanyámnak, hogy de nem most, jaj Lidike, hát hogyhogy nem most, hát persze hogy nem most, csattant föl nagyanyám, na, mondta anyám neki is, mint apámnak, és harsányan kifújta az orrát, nagyanyám meg összezárta az ajkát, és egy pillanatra úgy maradt, résnyire zárt ajakkal, mint egy haragvó istennő.

Ha most visszagondolok erre, hát nem is tudom, mi értelme volt annak, hogy másnap reggel, amikor anyámmal és nagyapámmal együtt lementünk apámékhoz, vagyis hát hoz-

zánk, szóval, hogy akkor határozottan átmenjek a nagyszobán, és ne köszönjek apámnak, aki még az ágyban volt, mi értelme volt, hogy dacos szótlanúsággal menjek a kisszobába, és keressem ki a pólómat a szekrényemből, s közben egyetlen szót se szóljak, iszonyú erőfeszítembe került, és mi tagadás, félttem is, de nem szóltam volna semmi pénzért, nem kell köszönni!?, kérdezte apám, és annyi bátorság már nem volt bennem, hogy azt válaszoljam, miért kellene, vagy egyszerűen csak annyit, hogy nem, nem kell köszönni, miért köszönjön az ember egy olyan valakinek, akit addig se szeretett, de az öccséért, az anyjáért, a saját gyávaságáért vagy ki tudja, miért, elfogadta, és akit most már elfogadni sem tud, mi értelme volt ennek az akkori helyzetemben minden gyávasága mellett mégis bátor gesztusomnak, mi értelme volt, ha egyszer anyám már a verés után alig félórával se gondolta, hogy megalázták volna, vagy ha gondolta, akkor is fontosabb volt neki más, a szerelem, amelyre hivatkozott, de amely meggyőződése szerint nem szerelem volt már, túl sok volt benne a hazugság ahhoz, hogy szerelem legyen, hiszen ha szerelem volt, akkor miért rohant nagyanyámékhoz, miért nem jött haza apámmal, hogy verjék meg még jobban, cinikus vagyok, tudom, de éppen, amikor megismertem a feleségemet, helyesebben, amikor udvarolni kezdtem neki, éppen aznap volt egy fiúnak a tárgyalása, aki a Máriáék szomszédjának a lányát vette el, és aki folyamatosan verte a szerencsétlent, addig-addig, amíg egyszer agyon nem ütötte, ez a lány például nem szaladt a szüleihez, hanem tűrte a veréseket, amíg bele nem halt az egyikbe, hát erről a lányról elhiszem, hogy szerette a férjét, és hogy szerelemmel szeretete, de anyámról, aki félt is, de vissza is tért, könnyölgött is az anyjának, de cserben is hagyta mindig, mondta apámnak, hogy szereti, de a legváratlanabb pillanatban hátra támadta,

anyámról tehát nem tudom elhinni, és azért kérdezem még egyszer, hogy ugyan mi értelme volt annak, hogy ne köszönjek apámnak, és ezért egy verést kockáztassak?, semmi, és mi értelme volt annak, hogy azon a karácsonyon öcsém felugorjon az asztaltól, és azt vágja apám szemébe, hogy akkor menj el innen?, semmi, annál is inkább, mert anyám addig győzködte Andrist, amíg bocsánatot nem kért apámtól, mi értelme volt az egész gyerekkorunknak, amikor voltaképpen mindketten végig vagy legalábbis nagyon sokáig abban reménykedtünk, hogy egyszer mégis helyrejön ez az istentelen házasság, és legalább néhány évig felhőtlenül boldogok leszünk?, semmi, mi értelme volt annak, hogy gyötörjük magunkat, hogy öcsém sokáig összepisilje magát éjszakánként, hogy én mindennap reszketve induljak haza?, semmi, világos, nem?!, semmi, a világon semmi értelme nem volt, mégis megéltük.

Elvégeztetett, mondhatnám, és joggal mondhatnám, mert tényleg elvégeztetett, még hozzá egyszer s mindenkorra, az a valaki ott fönt ezúttal is megtalálta a megfelelő módszert ahhoz, hogy egy önáltató rálásson önáltatása szerkezetére és rendszerére, és örökre bánja, hogy bármivel is áltatta magát valaha, elvégeztetett tehát, s most, amikor majdnem minden történetet elmeséltem, vagy legalábbis mindegyiket, amelyet el kellett mesélnem ahhoz, hogy ezek a vallomások valóban vallomások lehessenek, ne csupán cél nélküli, illetve a magamutogatás egyetlen céljával íródott mondatok, most már, amikor majdnem mindenben túl vagyok, most kell ismét rájönnöm, hogy ez a *majdnem* a legtöbb, ebben a majdnemben van minden, amitől félek, minden, amiért az eddigieket is el kellett mesélnem, és amiért ezt is el kell mesélnem, hogy nyugodtan tehessek pontot, vagy hát, mivel a *nyugodtan* erős túlzás, túl sok köze van a boldogsághoz, semhogy igaz lehessen, fogalmazzak inkább úgy, el kell mesélnem, hogy egyáltalán pontot tehessek.

Máriát kellene elmesélnem, mert az ő története nélkül az előzőeknek semmi értelme nincs, voltaképpen a *mi* történetünk nélkül, anélkül a történet nélkül, amely élni segített, és amely részben ma is élni segít, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy akkor csak a szeretetet tapasztaltam és éreztem, ma pedig, mint már utaltam rá, a hazugságot is látom, s emiatt olykor magamnak sem hiszek, vagy magamnak hiszek a legkevésbé, de nincs mit tenni, nincs más mód, hogy őszinte lehessenek, hogy végig és könyörtelenül őszinte lehessenek, vagy legalább reméljem, hogy őszinte lehetek, bele kell vágnom.

Szomszédok voltunk a Fellegváron, ahogy a faluban is szomszéd két, egymáshoz közel lakó család, még ha nem is ugyanabban az utcában laknak, s mivel a Fellegváron a házak voltak többségben, a negyed jellegét ők adták meg, főleg ott, ahol mi laktunk, a tömbházak jóval feljebb épültek, igazából nem is tartoztak hozzánk, lakóik nem voltak közénk valók, focizunk a blokkosokkal!, focizunk a blokkosokkal!, kiabáltuk egy-egy vasárnap egymásnak, és bármennyire kamaszos és forrófejű volt is ez a megkülönböztetés, csöppet sem volt indokolatlan, a „házások” csapatában magyarok játszottak, a blokkosokéban pedig románok, az egyik srácot Andrásnak szólították ugyan, de végig románul beszélt, és a bátyjait román néven dicsérték vagy szidták a többiek, csupa Adi, Sebi, Liviu, Radu és Nicu, mi meg csupa Feri, István, Gyuri, Robi és Géza, a magyarok fociztak tehát a románokkal, s meccseinknek ez nem kis súlyt adott, amikor már semmilyen figyelmeztetés vagy kérés nem hatott egy-egy kimerült barátunknak, arra mindenki felkapta a fejét, ha hirtelen azt mondtuk, *kikapunk ezektől, ezektől* nem lehetett kikapni, és akkor összeszedtük utolsó erőnket, és vért izzadtunk, hogy nehogy véletlenül veszítsünk, még ha olykor nem tudtunk is nyerni.

Szóval itt ismerkedtünk meg, illetve ismerkedett meg a két család, mert mi még gyermekek voltunk, főleg én, olyan tizenéves kölyök, Mária meg már tizenhét éves nagylány, s emlékszem, milyen vágyakozva néztük, ahogy tollaslabdázik a mi sokkal csöndesebb utcánkban, szerettünk volna mi is nagyok lenni, felnőttek, akiknek a tollaslabda nem az élete, csak a kikapcsolódása, bár a mi életünk sem a tollaslabda volt, ez az *ismerkedés* persze túloz, egyszerűen csak köszöntünk egymásnak, mint ahogy a szüleink is, tudtuk, hogy ki az, semmi több, *a könyvelő néni* és a *szobafes-*

tő bácsi, meg a három gyermekük, ezek voltak ők, és éveken kellett eltelnie, amíg egy bulin összefutottunk Máriával, és akkor elmélyült az ismeretség, de még mindig nem volt több barátság nál, ahhoz újabb évek kellettek, hogy egymásba szeressünk, és összeházasodjunk.

Egy nagy magyar rendező naplójában olvastam, hogy amikor az *Oidipusz királyt* rendezte, megkérte a színészeket, hogy minden sort ismétljenek meg, egy rohanó világban a görög lassúságot akarta megéreztetni velük, s még inkább elérni, hogy az előadás két órás időtartama alatt ebben a ritmusban éljenek, most én is valami lassítót szeretnék, egyrészt félek a vallomástól, másrészt kíváncsi vagyok rá, de ezt a néhány évet a lassúság iránti vágyam ellenére ki kell hagynom, milyen furcsa ez is, minden, ami igazán, hogy mondjam, hogy ne hangozzék cinikusan, minden, ami életbevágóan fontos, a házasságunk idején történt velünk.

De hát mi is történt, ez a kérdés, érdekes, hogy amikor elkezdtem írni ezt a valamit, akkor biztos voltam benne, hogy világosan és összefogottan el tudom mondani, mi történt, de most már korántsem vagyok annyira biztos benne, hogy tényleg el tudom, nem is történések, nem jól elmesélhető, fordultatos, izgalmas, írói szempontból hálás történések történtek velünk, a gyerekkorom jóval hálásabb ebben az értelemben, de az biztos, hogy ez alatt az öt év alatt értettem meg, hogy van olyan szeretet, amelynek nincs kettős könyvelése, nem készíti mérleget, nincs egy oszlopa arról, amit adott, egy pedig arról, amit kapott, s nem vonja össze a szemöldökét, ha az *adottban* több van, mint a *kapottban*, Mária biztos nem így gondolta, mint ahogy például a családomban viszont majdnem mindenki így gondolta, ha szemtelen vagy hálátlan voltam anyámmal, akkor nagyanyám nem szeretett, ha elmeséltem az esti veszekedést, ak-

kor apám nem szeretett, persze mindannyian szerettek, és nagyanyám nagyon-nagyon szeretett, de akkor felfüggesztette a szeretetét, megvonta tőlem, megtartotta ugyan, és számomra tartotta meg, de rögtön világossá tette, hogy *most* nem érdemlem meg, Máriánál sohasem éreztem ezt, ő mindig szeretett, és a szeretetét nem a hangulatától vagy az elvárásaitól tette függővé, éppen ezért egyszerűen nem mondhatom azt, hogy valaha is *baragudott rám*, csak annyit mondhatok, hogy *rosszul esett neki* valami, és bőven volt ilyen, de soha, egyetlen pillanatra sem éreztem, hogy ez elérné, megkarcolná a szeretetét, nem, erről szó sem lehetett, és egyáltalán nem alázkodott meg, nem azért nem haragudott meg, mert úgy érezte, *nem szabad* megharagudnia, mint valami kis cselédlány, nem, szeretett, és stílusa volt, elegánsan, nagyvonalúan, önzetlenül és szépen szeretett, vagyis úgy, ahogy soha senki, ezt kaptam tőle, *mindent* tehát, az erőt, hogy szerethessem őt, és az erőt, hogy azt hazudhasam magamnak, már nem is vagyok egyedül.

Jóság, ez a szó gyakran jut eszembe, ha rá gondolok, ennyi vagy inkább ilyen minőségű jóságot még soha, senkinél nem tapasztaltam, anyámat, apámat, öcsémet úgy tudta fogadni, úgy tudta kávéval, reggelivel, ebéddel vagy vacsorával kínálni őket, úgy tudott beszélgetni velük, hogy ne tegyen szemrehányást nekik a puszta létezésével, ne ítélkezzen fölöttük, *jóság, szeretet*, mielőtt megismertem volna, nem tudtam hinni abban, hogy léteznek azok az érzések, érzelmek, tulajdonságok, állapotok, ki tudja, mik, amelyeket ezek a szavak jelölnek, reménykedtem persze, de hinni nem hittem, túl sok minden történt velem ahhoz, hogy csak úgy minden bizonyíték nélkül hinni tudjak bennük, de amikor megismertem, akkor már tényleg semmi más nem kellett, mint hogy lássam a gyönyörű barna szemét, a csodálatos

mosolyát, halljam a hangját, és akkor már semmiféle bizonyítékot nem követeltem az élettől, attól a Fenti Valakitől vagy bárki mástól, csak azt kértem, hogy láthassam örökre.

Ha rosszul esett neki valami, jéghideg lett a lába lefekvés-kor, dermesztően hideg, a pokolban lehet ilyen zimankós idő, nem sok ilyen pillanat volt, de éppen elég ahhoz, hogy megfogadjon és megérelődjön benne a döntés, házasságunk második évében, mikor már tudott Pisztaáciáról, megtartottuk a születésnapomat, Natasát és Kallóst is meghívtuk, Natasát már korábban bemutattam, Kallóst pedig régóta ismerte, osztálytársak voltak valamikor, ideadták az ajándékokat, beszélgettünk, aztán tizenegy körül elbúcsúztak, elkísérem őket a sarokig, mondtam, jó, válaszolta, elindultam velük, de nem tudtam visszafordulni, lementem a városba, kerestünk egy helyet, ahol táncolni lehet, és hajnalig buliztunk, úristen, mit fogok most mondani, kattogott bennem a taxiban, és kitaláltam valami zavaros mesét arról, hogy nem találtunk taxit, és így haza kellett kísérem őket, előbb Kallóst, aztán Natasát, mert sehol egy taxi, de mikor hazaértem, senki nem volt a lakásban, akkoriban még garzonban laktunk, a szobában nem volt, a konyhában és a fürdőszobában sem, az erkélyre is kinéztem, de ott sem találtam, nagyon megijedtem, Mária, szölongattam, Mária, kimentem a folyosóra, de ott sem volt, Mária, mondogattam, Mária, végül válaszolt valahonnan, igen, hol vagy, kérdeztem, itt, felelte, megint kinéztem az erkélyre, és ott gubbasztott egy pokróc alatt, magára tekerte, mi történt, kérdeztem, holott nagyon jól tudtam, mi történt, ne haragudj, ne haragudj, ismételtettem aztán szégyenkezve, jó, hogy itthon vagy, válaszolta, gyere, feküdjünk le, égő arccal levetkőztem, és mellé bújtam, és ahogy hozzáértem, szinte kiugrottam az ágyból, mi van veled?!, rémüldöztem, semmi, válaszolta csöndesen, biztos megfáztam egy kicsit.

Utolsó karácsonyunkon két szörnyű dolog történt. December tizenhatodikán elmentünk a főnöke kislányának az ünnepélyére, az óvodában szállt a fenyőillat, egy nő énekelt magnóról, *Kis karácsony, nagy karácsony*, a rengeteg kölyök zsvajgott a teremben, aztán az óvó néni nagy nehezen csendre intette őket, és szavalni kezdtek, az egyiknek alig hallatszott a hangocskája, a másik az orrát piszkálta, a harmadik ásítózott, és mindez másfél órát tartott, untad, igaz, kérdezte, amikor eljöttünk, édesek voltak, válaszoltam, csak egy kicsit hosszú volt, mekkorát hazudtam akkor is, de nem akartam megbántani, meg szerettem volna óvni, mintha bárkit is megóvhatnánk bármitől, gyereket szeretnék tőled, mondta hirtelen, ahogy álltunk a megállóban, addig egyikünk sem említette, megegyeztünk abban, hogy előbb be kell fejeznie az egyetemet, nagyon meghökkentem, nem hiszem, hogy jó lenne, mondtam csöndesen, miért, kérdezte döbbenetben, nem hiszem, hogy jó lenne, ha *nekem* gyerekek lenne, tettem hozzá, akkor már a buszban ültünk, éppen átmertünk a monostori hídon, aztán leszálltunk, és hazabaktattunk, nem tudnád szeretni, kérdezte szomorúan, amikor beléptünk az ajtón, nem hiszem, hogy tudnám, válaszoltam, ó, ha mindig ilyen kegyetlen tudtam volna lenni, talán még ma is élne, nem kellett volna meghalnia, nem kellett volna belerokkannia ebbe a boldogtalan boldogságba, vagy minek is nevezem, de az ember mégsem szerződhet arra, hogy szünet nélkül kegyetlen legyen, mondom most, mentegetőzöm, persze, miközben tisztában vagyok vele, hogy mentség nincs, csak mindenféle magyarázatok.

Az utolsó szörnyű jelenet ugyanaz év karácsonykor volt, nem sokkal az óvodás ünnepély után, díszítettük a fát, és én ilyenkor nem voltam jó semmire, amíg ő kikötötte a fát, hogy el ne dűljön, ha véletlenül belebotlana vagy nekiesne

valamelyikünk, addig egyszerűen nem tudtam mit kezdeni magammal, topogtam ott, egyik lábamról a másikra álltam, kapartam a bőrkét a jobb kezem hüvelykujján, mindig így történt, soha nem tudtam igazán beleélni magam a szeretet ünnepébe, s úgy segíteni, mint aki végig boldog, és mégis azzal áltattam magam, hogy boldog vagyok, láttam rajta, hogy egyre feszültebb, rágta az ajkát, olykor kifújta a levegőt, reszketett a keze, míg végül nem bírta tovább, arca elé kapta a kezét, és zokogni kezdett, de olyan szívszorítóan, olyan embertelenül boldogtalanul, nagyon megijedtem, ki tudja, miért, azért-e, mert segíteni akartam, vagy mert magamat sajnáltam, átkaroltam és simogattam, Mária, Mária, szólolgattam, de hiába, nem nyugtattam meg, egy teljes órán át zokogott, hogy már tényleg nem tudtam, mitévő legyek, már attól félttem, anyósoméék is észreveszik a sírás nyomait az arcán, s akkor magyarázkodhatunk napokig, szóval magamra gondoltam megint, de közben rá is, vizet vittem neki, vigasztaltam, szeretlek, ismételtettem gépiesen és tehetetlenül, s már azon gondolkodtam, hogy felhívom anyósomékat, és mondom nekik valamit, csak át ne jöjjenek, de egyszerűen csak éppoly hirtelen, ahogy elkezdett sírni, abba is hagyta, bement a fürdőszobába, lemosta az arcát, és azt mondta, siesünk, mindjárt jönnek.

Ez volt az utolsó karácsonyunk, s most közeledem a harmadik nélküle töltött karácsonyhoz, november van, kilenc hónapja írom ezt a könyvet, ezt a vallomást vagy mit, és augusztusban múlt három éve, hogy meghalt, egy szürke Opel Astra ütötte el délben a monostori hídon, abban a pillanatban lépett ki elé a járdáról, amikor egy busz takarta el a kiskocsi vezetője elől a kilátást, mennyi határozottság kellett ehhez a lépéshez, egy másodperc töredéke alatt kellett kilépnie, különben a sofőr észreveszi, az ütéstől az úttestre

esett, és összezúzta a koponyáját, azonnal meghalt, értesítettek, csak felhívtam anyósomékat, és már rohantam is a kórházba, ott feküdt a hófehér ágyon, a feje merő vér, kiszaladt belőlem az erő, de nem ájulhattam el, öngyilkosság volt, mondta csak úgy mellékesen az orvos, miközben kiállította a papírt, *sinucidere clară*,³ a szomszéd szobában vért vesznek a kocsi vezetőjétől, de semmi értelme, közölte még, kezdetben dühös voltam rá, hogy merészel ilyen magabiztos lenni, a szemtanúk szerint, tette hozzá hirtelen, valami részvevő nyugodtsággal, *condoleanțe*,⁴ mondta még, de szinte legyintett utána, ugyan mit lehet segíteni ilyen udvarias ostobaságokkal, gondolhatta, és valahol mélyen, az agyamra, a lelkemre, a szívemre, mindenemre lassan ereszkedő köd mögött egyetértettem vele, nyomozás indult, kihallgattak, udvariasan és üresen felelgettem a tiszt kérdéseire, belül lettem üres hirtelen, és olykor anyósoméokra pillantottam, anyósom fel-felzokogott, apósom csöndesen könnyezett, őket sajnáltam a legjobban, mert mikor a halála napján hazamentem, és végre kisírhattam magam egyedül, ahogy a nagyanyám halálakor is, akkor tehát megértettem, *mindent* megértettem, még ha fájdalmasan későn is, megértettem egész magányát, kiszolgáltatottságát, szeretetét túl a közhelyeken, szenvedő jóságát, mindent, tényleg mindent, és ebből a szempontból, nem szeretnék cinikus lenni, de ebből a szempontból én mégiscsak szerencsés voltam, mert velem *történt* valami, míg ők a semmibe zuhantak.

A sofőr meg volt rémülve, dadogott, izzadt, azt vallotta, hogy Mária a semmiből lépett ki az útra, *nu știu de unde a apăru*,⁵ ismételte a szerencsétlen, sajnáltam őt is, egy

³ Nyilvánvaló öngyilkosság.

⁴ Részvétem.

⁵ Nem tudom, honnan került elő.

idegen és érthetetlen történetbe tévedt, a tiszt a szemtanúkat is kihallgatta, ez volt az eljárás legnehezebb része, az egyik bácsi mindenáron el akarta mondani, hogy mit vásárolt aznap, bármit kérdeztek, mindig a piacnál kezdte a mondókáját, és ha a rendőr közbevágtott, akkor sértetlen hallgatott egy fél percig, de mikor végre eljutott a balesetig, határozottan azt mondta, hogy öngyilkosság volt, nem is kétséges, *sinucidere*, akkor meg ebbe zárult be, innen nem lehetett kilendíteni, *sinucidere, sinucidere*, motyogta maga elé, míg a nyomozó legyintett, *mulțumesc*,⁶ és elköszönt tőle.

A másik szemtanú egy nagyon rokonszenves hölgy volt, *numai ea știe de ce a făcut-o*,⁷ mondta többször is, anyósomékat rögtön rám néztek, de a nő nem rám célt, ő az életnek, a sorsnak, az Istennek tette föl ezt a kérdést, mint ahogy én is föl tettem sokszor, jóval azután, hogy a tiszt megszüntette az eljárást, hogy eltemettük, hogy a tor után elbűcsúztam anyósoméktól, és többé soha nem találkoztam velük, csak egyetlenegyszer, akkor is véletlenül, azt értem, hogy miért tette, de azt nem értem, és sohasem fogom megérteni, hogy miért kellett így történnie, és most nem az öngyilkosságára gondolok, nem arra az egyetlen augusztusi napra, és nem is csak rá, hanem mindenre, az egészre, ami történt, mind a harminchárom évemre, arra, hogy ő harmincégy volt, amikor meghalt, az anyám, apám, öcsém, nagyanyám és nagyapám életére, miért kellett mindennek, éppen ennek és éppen így történnie, miért kellett szeretnem bárkit is, ha egyszer senkit nem szerethettem, miért nem tudtam olyan lenni, mint öcsém, aki vállalta és a mai napig vállalja az egyedüllétet, és inkább vodkázik, mint hogy hazudjon,

⁶ Köszönöm.

⁷ Csak ő tudja, hogy miért tette.

miért vettem el Máriát, miért ígértem neki, amit meg úgysem adhattam, miért szorítottam magamhoz, amikor el kellett volna engednem, miért szégyeltem bevallani, hogy szerettem, ha egyszer tényleg szerettem, nagyon szerettem, és mégsem tudtam megmenteni.

Itt ülök a papír előtt, és nem tudom, mit írhatnék még, mikor mindent megírtam, és mégsem értek semmit, hacsak azt nem, amit eddig is tudtam, jóval azelőtt, hogy egyáltalán nekifogtam volna ennek a valaminek, és ami talán üresen és valahogy békésen hangzik, de nincsen nála semmi kavargóbb: hogy ez volt az élet, az életem, ami akkor rántott vissza, mikor már kezdtem hinni a szabadulásban.

Felelős kiadó *Visky András*
Borítóterv *Timotei Nădășan*
Műszaki vezető *Suci Éva*

CE Koinónia Kiadó Kolozsvár
Levél- és rendelési cím
RO-400161 Cluj, Str. Paris 15.
Tel/Fax: 00-40-264-450119
E-mail: office@koinonia.ro
www.koinonia.ro

Magyarországi elérhetőség:
Cardselect-Koinónia Kft.
2230 Gyömrő, Üllői út 11.
Tel: 00-36-30-3976825
E-mail: koinonia-hungary@koinonia.ro

Nyomdai munkálatok:
IDEA és GLORIA
RO-400117 Cluj, Str. Dorobanților Nr. 12.
Felelős vezető: *Nagy Péter*

ISBN 973-7605-32-2